

ministrovali, bi sedanji naši g. g. ministri, ki z narodovo voljo tako vganjajo, na najskrajneši levici sedeli..." (Murščeva koresp. — SZM VII., str. 97).

Tako je nepravilna politika ubila v slovenskem narodu tudi to, kar je za sleherni narod najvažnejše: njegovo pripravljeno za boj. S tem je bila odprta pot znani slovenski hlapčevski politiki, ki je dala slovenskemu narodu kot celoti značilni negativni pečat neborbenosti, malenkostnega politikantstva in duhovnega mračnjaštva, ki je prevladoval vse dotlej, dokler niso dozorele nove socialne sile, ki so pričele zastavljati narodno vprašanje na drug način.

Pot med blažene

(Iz istoimenske zbirke novel.)

Miško Kranjec

I.

Mankica Janiševa se je prebudila iz dolgega spanja in prvo, česar se je spomnila, je bilo, da je vprašala:

„Kje je moj otrok?“

Otrok bi moral ležati ob njej na postelji ali pa v majhnem koritu na klopi, in stara mamica naj bi ga zibala. Mamica je sedela v dve gube na tej klopi, podobna nizkemu vrbovemu grmu na jesenskem pašniku, prav tako orumenela in prav tako negibna. Na njenem, suhemu krhlju podobnem obrazu so bile žive samo oči, ki so se včasih zganile. Gube po obrazu so bile prepete na vse strani, samo ravna usta so bila v prečni črti zarezana, ustnic pa ni bilo videti. Roke je stisnila na trebuh in tako sedela bog ve kako dolgo že; tako je presedela pač vse zimske dni in se naslanjala na veliko zeleno lončeno kmečko peč.

V sobi je bil velik tajinstven mir, kakor ga najdeš samo v cerkvi, kadar stopiš vanjo in ne najdeš nikogar tam. Svetniki, razvrščeni po sprednji steni in deloma še po dveh stranskih, so mirno in topo strmeli po sobi. Na okna je pritiskala bela zimska megla in ponoči je mráz zarisal na zunanja stekla čudovite rože. V sobi je dišalo po neprijetnih, rezkih zdravilih. Vendar Mankica ni skušala tega razporediti in se povprašati niti po tem niti po onem. Nič posebnega ni mislila ta čas. Samo nekaj jo je mikalo: Pogledati svojega otroka in se mu nasmehiniti. Prsi so jo pekle; nikdar jih ni čutila, zdaj jo je pa obšlo, da bi jih ponudila drobnemu, komaj rojenemu bitju.

Rodila je in to je bilo nekaj, kar je presehalo golo vsakdanjost; do-dobra je zabrisalo vso sramoto in vso grozo nosečnosti, ves strah in vse bolečine. Nič več se ni bala sramote, voljna je bila sprejeti nase vse, kar

ji bo življenje naprtilo; prenašala bo bridkosti, kakor bo prenašala svojega drobnega otroka; oboje bo samo njeno.

Pred dvema mesecema so jo zaprli v sobo, da se ni smela ganiti iz nje. Sedem mesecev je sama nosila sramoto; nihče ni vedel za njo. Nemara je vedela mamica, ki sedi pri peči. Mamica je bila v mlajših letih vaška babica in čudno bi bilo, da bi tudi njej ušlo njeno stanje. Šele, ko se ji je zazdelo, da bi mogli drugi izvedeti, ji je rekla, naj ostane doma. Nihče razen mamice ni vedel za to. Kakor bi se bil dobri Bog milostno ozrl nanjo in ji prihranil sramoto, njej, ki je bila še otrok in ki je toliko trpela zaradi tega. Kar spomni naj se na čase, ko je za stvar izvedela mati in tri tete; koliko je morala pretrpeti pred njimi!

Bil je trenutek, ki je navdal Mankico z brezmejno grozo in se ji je zahotelo lepe in sladke smrti. Umreti, umreti in se rešiti vsega, kar je pretežko in neprijetno. Umreti in zapustiti ta svet, ki ji ni podaril nikdar nič lepega.

Rastla je v tujem svetu, v umazanem predmestju velikega mesta. Mati je bila nekje v službi; kje in v kakšni službi je bila, ni Mankica nikdar izvedela in tudi povpraševala ni po tem. Mati jo je dala k neki stari ženski v vzgojo. Starka, ki je nosila očali, jo je imela zaprto v sobi in Mankica je lahko samo skozi okno videla svet. Tepli so jo in morala je delati. Hodila je v šolo, toda morala se je ob določenem času vračati domov in ni smela zamuditi niti minute. Pred hišo je vrvela predmestna ulica, tista prostrana in lepa ulica, kjer raste trava skoraj še po sredi, kjer ob jarku cvete regrat, kjer je poleti mnogo toplega prahu, jeseni in spomladi pa preveč blata, kjer bijejo otroci žogo, kjer sega čez plot španski bezeg in prijetno dehti, kadar cvete, kjer se psi ženijo v veliko zabavo otročadi, kjer so nizke gostilne, v katerih igrajo vsak večer cigani in pojejo ljudje.

Mankica je videla vse to samo od daleč, ker ni smela nikdar med otroke. Skozi veliko okno z razbitimi šipami je gledala na domače dvorišče in na sosedov vrt, kjer so se ukvarjali z majhno vrtnarijo; sadili so mnogo čebule, sejali premnogo salate in druge zelenjadi; med gredicami so stale breskve in spomladi lepo cvetele, dočim so jeseni vabile s prelepim in debelim sadežem.

Mater je videla redko; prerediti, da bi jo mogla ljubiti. Prihajala je izmučena, zaspana, željna počitka. Prinašala je darila. Govorila je z gospodinjo, se pozanimala, kako se je Mankica vedla in jo potem oštela, kadar se je gospodinja pritožila, kar pa je bilo nekaj vsakdanjega. Ko je spet odhajala, se je zdelo, da se ne more odtrgati. In zgodilo se je, da je včasih položila za en sam, kratek trenutek svojo roko na Mankičino glavo, pa jo takoj odmaknila.

Ko je bilo Mankici štirinajst let, je prišla mati, ki se je že očitno postarala. Mankico je lepo oblekla, napolnila dva kovčega z obleko in z bla-

gom in se poslovala od starke z očali; tudi Mankica se je morala posloviti. Odšli sta na postajo in sedli na vlak. Mankica je poznala Evropo in vso zemeljsko oblo iz šole, toda nihče ji ni nikdar pravil o svetu, mimo katerega se je tedaj prvič peljala. Vlak je vozil med hribi, po pobočjih so visele hiše in drevje, njive so bile razdeljene po teh pobočjih, drugod so bili zeleni gozdovi. Pred hišami, po njivah in na cestah so bili ljudje, ki so mahali ljudem v vlaku in se smejali. In žarko pomladno sonce je sijalo. Lepa je bila tista pot.

Tudi pot od postaje do doma je bila lepa in zanimiva; Mankica se je lahko vsemu čudila. Samo doma ni bilo lepo.

„To je naš dom,“ je rekla mati. Potem je natančneje opredelila: „To bo nekoč tvoje, tvoj dom bo to.“ Bila je nevelika kmečka hiša, krita s slamo, z velikim dimnikom, kjer so gnezdile štorke in klopotale s kljuni, kakor bi pozdravljale Mankico. Velik plot je ločil vrt od ceste, preko katerega ni bilo mogoče videti; ta plot je obdajal ves vrt. Na vrtu so cvetele jablane in pod jablanami je cvetel regrat in še druge rože.

Vse je bilo lepo in vsega se je Mankica veselila, samo ljudi, ki so živeli v tej hiši, se je bala.

Najprej je videla mamico, „staro mater“, kakor ji je mati pojasnila. Ker je bila pomlad, je starka sedela zunaj pred hišo na soncu in se grela. Na rokah je držala molek, molila pa vendar ni, temveč dremala. Njen obraz je bil zagorel, koža suha, luskinasta, vsa nagubana s premnogimi drobnimi gubami. Samo drobne oči so živele; zapičile so se v Mankico in se skušale nasmehnuti. Toda še tako prijazen nasmeh ne bi mogel olepšati tega obraza, vsaj tako je bila prepričana Mankica.

Potem je srečala svoje tri tete: Kato, Magdo in Evo. Vse so bile starejše od Mankičine matere. Če se je prej zbalala mamice in je mislila, da se ne bosta mogli nikdar sprijazniti, je zdaj videla, da bosta z mamico nekoč vendar prijateljici, da pa ne bo mogla nikdar vzljubiti teh tet, niti ne bodo te tete ljubile nje.

Z materjo nista bili nikdar mnogo skupaj, nikdar si nista izkazovali nežnosti; prihajala je in odhajala, prinašala je darila, prinašala je obleko, plačevala zanjo in včasih se je zgodilo, da je položila svojo roko na njeno glavo. To je bilo vse. Kljub temu pa je bilo tisti čas na materinem obrazu nekaj globokega, nekaj, kar je razodevalo bodisi trpljenje bodisi skrbi bodisi preveliko razočaranje. Nekaj toplega je vendar le bilo na tem obrazu. Te topline pa ni mogla najti na obrazih svojih tet, ki jih je zdaj prvič srečala. Ti obrazi so bili hladni, tuji, oči mrtve, besede redke in jezikave. Če so jablane cvetele na Janiševem vrtu, kakor so pravili tej hiši, če se je kadilo iz starega velikega dimnika, kjer so gnezdile štorke, in če je v kuhinji dišalo po prijetni začimbi, ljubezni v tej hiši ni bilo. Če pa si je Mankica česa želela, je bila to samo ljubezen.

Toda motila se je, če je mislila, da bo tu vsaj malo drugače, kakor v mestu pri njeni stari varuhinji z očali. Tudi tete so natikale očali, kadar so vzele v roke svete knjige, da bi ali brale ali molile; tudi mamica je natikala očali. Samo mati jih še ni vzela v roke. Res je bil okoli vrta visok plot, vendar je mislila, da bodo vratca na cesto odprta in bo lahko stopila na to cesto, kjer si bo naposled našla družbo. In res je storila tako. Tedaj pa je prišla mati in jo odvelkla v hišo. Bila je prvič tepena.

„Ne boš se potepala po vasi!“

Zaprle so se duri na cesto. Štorklje z dimnika so lahko odletele čez vas na travnike, Mankica pa ni smela nikamor. Samo v nedeljo so jo tete vzele s seboj v cerkev. Tam so jo posadile v svojo klop in med njimi je morala sedeti, obračati v knjigi list za listom, premikati ustnice, se klanjati, kadar so se one klanjale, se križati, kadar so se one križale, in vzdihniti, kadar so one vzdihnile. Ko pa so vstale in šle k obhajilni mizi, je tudi Mankica morala z njimi. Z grozo jo je navdalo tudi to; kajti prav tako je bilo v mestu. Njena gospodinja jo je vsako nedeljo jemala s seboj k prvi maši in jo posadila k sebi v klop. Mankica je videla stare ženice, ki so sedele nemo kakor kipi, ne meneč se za nikogar. Prišle so, ko se je začelo daniti, in obsedele v klopi. Potem je čez dolgo časa prišel duhovnik v belem krilu in zlatem plašču in dva ministranta. Vrteli so se pred oltarjem, molili, odgovarjali drug drugemu, kar pa žensk v klopi ni motilo. Prijeten vonj po kadilu se je naposled razlil po cerkvi, duhovnik se je obrnil, napravil velik križ, pobral svoje stvari in odšel, ženice pa so ostale in ostati je morala tudi Mankica s svojo gospodinjo. Ljudje, ki so stali in ki so prej delali nekak nemir v cerkvi, so se obrnili, se križali in glasno odhajali iz cerkve. V cerkvi pa so ostale samo stare ženice po klopeh in kamnite sohe svetnikov.

Do pičice tako je bilo doma v tej cerkvi, ki je bila za spoznanje prijaznejša, svetlejša in manjša, kjer koraki niso tako grozeče odmevali, če si šel vdiljen po njej.

Ne, svobode tudi tu ni bilo.

A ne samo molitev v cerkvi vsako nedeljo in včasih tudi med tednom — tete so hodile k maši vsak dan — tudi doma je morala Mankica moliti vsak večer. Molila je tudi v mestu; vendar njena gospodinja ni bila v tem pogledu tako nadležna. Zahtevala je samo, naj Mankica zase pomoli k Bogu; naj se mu lepo zahvali, da je dan tako srečno in lepo preživela, in naj ga poprosi, da bo zjutraj zdrava in vesela vstala; zjutraj pa je morala prositi pomoči, da bi dan lepo in brez greha preživela. Tako ji je bilo naročeno in Mankica je lahko potihem opravljala to molitev.

Tu je bilo drugače. Ko se je zvečerilo in se je soba napolnila z mrakom ter je samo odsev večernega neba padal skozi eno okno, so si tete pokimale in že so pokleknile spredaj ob klopi na ilovnata tla ter sklenile roke. Mati

se je sprva hotela nekako odtegniti, Mankica se je pa morala takoj pridružiti molitvi. Po nekaj dneh je tudi mati molila kakor njene sestre. Samo mamica je ostala na svoji klopi pri peči in od tam odgovarjala.

Na očenaše in zdravemarije je Mankica z lahkoto odgovarjala; to molitev je znala; ni bila pa kos vsem neštetim molitvam, ki so jih znale tete in ki so si jih povečini izmišljale. Zlasti ker so se molitve menjale večer za večerom in si bile le rahlo podobne.

Šla je pomlad, šlo je poletje, minilo je leto; vsaka stvar je imela svoj konec, samo molitve tet niso imele konca. Večerni mrak jih je prinašal in jutra so jih ponavljala; vendar je bilo zjutraj prijetneje, ker so se tete morale odpraviti v cerkev k maši.

Mankico je bila groza, pa je bila preslabotna, da bi se uprla, da bi storila nekaj takega, da bi se otresla teh dolžnosti. Nasprotno, čeprav sta jo navdajala tiha groza in nejevolja, se je vedno bolj vdajala; kakor bi njena duša otopela pod tem pretežkim bremenom.

Vdajala se je temu razpoloženju v hiši. Če so tete rekly, da pojde z njimi k maši, ni rekla nič, temveč je šla. In če so rekly: treba je k obhajilu, je storila to brez vsakega odpora.

In tete so jo vzljubile. Prijazne so postale z njo. Mrki obrazi so se včasih skušali nasmehniti, tope, vodene oči so včasih postale nekoliko živahnjše.

Zgodilo se je, da jo je teta Kata pogladila po glavi ter se ji nasmehnila. Potem je rekla:

„Ti moraš postati svetnica.“

Če bi bil Mankici kdo to rekel pred dvema letoma, bi se morda prestrašila; zdaj je bila pa že premrtva, da bi mogla reči kar koli. Molčala je. Samo roka, ki je počivala na njeni glavi, ji je bila zoprna.

Teta Kata pa je pojasnila to stvar: „Nocoj se mi je sanjalo, da sem umrla in prišla pred nebeška vrata. Vprašali so me, če poznam koga v nebesih. Spomnila sem se nate — ti si seveda prej umrla — in te omenila. Poklicali so te; prišla si v lepem belem oblačilu, z lilijo v rokah. Tedaj si rekla: Pojdite, teta, z menoj. Povedla si me za roko pred prestol nebeškega Očeta. In Bog se je milostno ozrl name, ker si bila ti z menoj. — Svetnica moraš postati. Vidim, da te Bog ljubi.“

Mankica se je grenko nasmehnila. Nikdar ni mislila na kaj takega. Poznala je več svetnikov in svetnic; njena prejšnja gospodinja in vzgojiteljica ji je povedala marsikatero zgodbo svetnikov in svetnic; vse so bile čudovite, vendar Mankice niso nikdar zamikale. Pač, nekoč je zasanjala, kako lepo bi bilo, če bi tudi ona postala svetnica; prihajali bi ljudje k njim in bi hoteli videti svetnico, hoteli bi se je s prsti dotakniti, prosili bi jo pomoči in ona bi rekla: Ljudje, jaz vam ne morem pomagati, prosila pa bom preljubega Boga, da vam pomore.

Ta želja pa je bila tedaj preslabotna, da bi mogla zatreti željo po svetu, po ulici, kjer so se igrali otroci, kjer so hodili ljudje. Mankica je ljubila svet, ker ji je bilo prepovedano stopiti vanj, ljubila je vse, kar ji je bilo prepovedano. Prepovedano pa ji je bilo vse.

Pa ne samo teta Kata, tudi teta Magda in teta Eva sta se sprijaznili z njo in je nista več sovražili. Zdelo se je celo, da tekmujejo med seboj, katera si bo priborila njeno naklonjenost. Mrki obrazi, ki se niso nikdar nasmehnili, tope vodene oči, ki niso nikogar pobožale, — vse to je postalo prijazno, ko se je pojavila Mankica. In tudi Eva je nekoč rekla tiho, skrivnostno:

„Ti moraš postati svetnica!“

Kaj je bilo vzrok temu, tega ni mogla Mankica dognati. Tembolj pa je čutila, kako se nekašna usodnost vedno močneje zgrinja nad njo, da nekoč ne bo mogla več pobegniti.

Vzdušje in razpoloženje cele hiše je ležalo na njej. Videla je, kako je mati postala podobna tetam, svojim sestram: obraz je bil isti, prav tako mrtev, zamišljen, nič ženskega ni bilo več na njem; oči so postale vodene, začela je hoditi k maši, molila je vneto kakor tete. Hiša je postajala nekaj takega, kjer ni razdora, kjer vsi enako mislijo in enako hočejo. Samo Mankica in mamica sta bili še zunaj tega življenja. Mamica je bila stara, morda prestara, da bi se mogla priključiti svojim hčeram, morda je predobro poznala življenje in nemara celo ni tako trdno verjela vseh stvari kakor njene hčere. Saj je bila nad trideset let vaška babica in bujno in razkošno življenje je šlo mimo nje, ne da bi obrnila svoj obraz v stran. Mankica je bila pa otrok in kako bi mogla pozabiti na opojnost pomladnih večerov, ko se večerni zvon raznese nad kmečkimi, s slamo kritimi hišami, kjer se iz prevelikih dimnikov še vedno počasi kadi; kako bi mogla sovražiti fantovsko pesem, ki se je oglasila po večernem zvonjenju in je bila veliko in tajno naročilo! Ko je najbolj vneto odgovarjala tetinim molitvam, jo je pesem z ulice vso vznemirila in ji pognala kri v glavo. Vendar je že vzrasla v njej misel: Ne smem tega misliti, to je greh, to je grdo.

Greh je bilo vse, kar so tete zaničevale in sovražile, grdo je bilo vse, o čemer so z gnusom govorile in po čemer se niso hotele ozreti. Skratka, greh je postalo vse, kar je bilo izven dolgih molitev, maš in postov ter svetega razmišljanja ali branja.

Potem je nekoč prišel v hišo samostanski frater, v dolgi rumeni kuti, z belo vrvico okoli pasu in z velikim, skoraj do peta segajočim molkom. Bilo je očitno, da tetam ni bil neznan, da ga je mamica celo predobro poznala, ker ga je skoraj sovražila. Toda tete so bile prepričane da je svet mož in so solznih oči poslušale njegove govore. Potem so bogato obdarile samostan, ko je odhajal, ter ga povabile, naj še pride.

(Dalje prihodnjič.)

je prav njih pojmovanje sodbe in spoznavanja. Brentano je spoznal, da so vse apriorne sodbe dejansko negativnega karakterja in je radi tega moral proglasiti vse „veljavnosti“, „vrednote na sebi“, „objektive“ i. dr. za gole fikcije, in jih reducirati na njih osnovni smisel. Če pravimo: bolečina je nekaj slabega, tedaj ne mislimo na nikkako brezčasno veljavnost niti na kako vrednoto na sebi, ampak je smisel našega spoznanja le ta: ni mogoče da bi kdó doživel bolečino in jo smatral za kaj drugega kot za slabo (torej ne za nekaj dobrega). — V tem je bistvo diferenc, ki ločijo Brentana od fenomenološke šole, ki je danes v Nemčiji najbolj razširjena (seveda v različnih odtenkih in variantah).

2. Še ena skupina filozofov je, ki se tudi ukvarjajo s problemom vrednostnega spoznanja, to so pozitivisti (M. Schlick, Carnap, Reichenbach, Dubislaw i. dr.). To so v glavnem ljudje, ki so iz pozitivne znanosti (v glavnem fizike) prišli do filozofskih problemov. Nekateri so potem ostali pri filozofiji (Schlick), drugi pa filozofske probleme obravnavajo še vedno kot mejne probleme pozitivnih znanosti (F. Frank). Tudi stališče teh ljudi do vrednostnega spoznanja je neposredna posledica njihovega pojmovanja spoznanja. Ti namreč ne priznajo nobene razvidnosti (evidence) v sodbah, zato tudi nobenega apriornega spoznanja. Zato tudi s tako vehemenco nastopajo proti vsakemu spoznanju vrednosti. Pred kratkim se je v Pragi zaklal nemški pozitivist W. Dubislaw, ki je bil pripravljen preteptsti vsakega, kdor bi dejal, da loči dobro od slabega. Stal je na stališču, da je resnično le to, kar se da kontrolirati. Da je bolečina nekaj slabega in veselje nekaj dobrega, se pa ne da kontrolirati, torej tega ne moremo spoznati, torej je etika (ki sestaja iz takih spoznav) nemogoča. Iz njegove definicije spoznanja pa je vidno, da je moral zavreči etiko kot znanost radi konsekvenc, ki sledijo iz nje. (Konec sledi.)

Pot med blažene

Miško Kranjec

Ko je ta frater zagledal Mankico, so njegove rjave oči obvisele na njej, kakor bi jo hotele prebosti. Tete pa so mu razložile, kdo in kakšna je Mankica. Tedaj jo je frater povabil k sebi, privlekel iz žepa odnekod izpod kute zavojček sladkorja in ponudil Mankici.

„Take otroke imam rad,“ je dejal in zdelo se je, da se bo razjokal. „Zato jih imam rad, ker jih ljubi Bog. Kar pa Bog ljubi, moramo tudi mi ljubiti. Otrok moj, sovraži svet, svet je grd, grešen in poguben za človeško dušo. Tudi jaz sem ga sovražil. Prišle bodo skušnjave nad te, pa te prosim, upri se jim, moli k Bogu, da ti bo pomagal. Samo tako se boš lahko rešila.

Skušnjavec prihaja najrajši v lepi obliki, v podobi mladega lepega moškega; ti pa se upri.“ Tako in podobno je govoril frater, tete in mati pa so se razjokale. In teta Magda je rekla:

„Kaj pravite, sveti oče, ali bi ne bilo najbolje, če bi jo poslali v samostan?“

„To moram premisliti,“ je rekel frater.

Odšel je, pa prihajal spet in spet. In rekel je, naj Mankica še ostane doma, naj ne gre v samostan; za samostan da ima še dovolj časa.

Prinesel je spet sladkorja, skoraj solznih oči položil Mankici roko na zlate lase in se ni mogel odtrgati od hiše. Spet jo je svaril pred grehom, pred moškim in jo prisil, naj zaupa le njemu.

Kadar je odšel, je Mankica vselej ostala v čudni nemirni razdvojenosti. Mislila je na samostanskega fratra, mislila je na samostansko življenje, ni pa se mogla izogniti misli na tega fratra kot človeka; z grozo je pomislila, da se za to kuto skriva človek, človek, kakor jih je že srečala v življenju. Da ne bi bilo tako, je molila. Bala se je in se je branila slabih, zlih misli z molitvijo.

Ko jo je teta Eva našla pri molitvi na kolenih, se je razjokala in je to povedala sestram. Prišla je teta Magda in je poljubila Mankico na čelo. Strastno in radostno je zašepetala:

„Svetnica boš. Molile bomo zate.“

Jesen je otresla listje z drevja, že dolgo ni bilo več štorkelej na velikem dimniku; hiše so bile zaprte, ceste prazne, dež je škropil iz umazanega neba in po kapeljniku je curek vode čofotal v krnico, ki jo je mati podstavila pod žleb. Janiševa hiša je bila zaprta vse leto, zdaj so se ljudje zaprli celo v sobe in zadelali okna, da ne bi prihajal noter mraz. Duri na cesto so bile zaklenjene. Nihče ni mogel v hišo. Nihče ni smel prestopiti praga.

Tudi fratra ni bilo več, da bi prinesel sladkorja. Pač pa je prihajal vsak mesec enkrat dimnikar. Bil je smešna prikazen; črn in ves sajast. Kakor bi se nalašč pomazal s sajami po obrazu, da so velike modre oči lahko veselo in svetlo gledale v svet. Okrogel obraz, ki se je neprestano smejal. Bil je vesel dečko, mlad in visok. Nikdar ni ropotal po durih na cesti; kakor bi poznal šege Janiševih žensk, se je povzpел čez plot in odprl duri v sobo.

„Dimnikar je tu!“ je vzkliknil in presenetil Janiševe ženske pri molitvi. „Srečo prinašam,“ se je smejal.

Potem je zlezal v široki, prostrani dimnik in čez čas prilezel iz njega še mnogo bolj sajast, kakor poprej.

Mankica je rada videla dimnikarja. V mestu so rekli, da dimnikar prinaša srečo; da je treba samo seči v žep po denar; če pa denarja ni, se je treba prijeti za gumb. Denarja Mankica ni imela, imela pa je na jopi gumbe.

Ampak tete niso vedele, da se Mankica ne boji dimnikarja kakor drugi kmečki otroci, in ker so same sovražile moške, je morala Mankica v kuhinjo, da je pazila in pomagala, kar je bilo potrebno.

Mankica je stala v kuhinji brez dela, dimnikar pa je čepel v dimniku in pripovedoval vesele stvari. Ko je prilezel iz dimnika črn kakor hudič, da se je videla samo belina njegovih oči, se je mimogrede vselej dotaknil z roko Mankice po obrazu in jo pomazal. Ko se je Mankica v nemi grozi umaknila, je pokazal še bele zobe in je bil res podoben pravemu hudiču.

Mesec za mesecem se je vse to ponavljalo. Mankica ni vedela, kaj se godi v njej. Misli je na samostanskega fratra, ki je včasih prihajal in jo bodril k svetemu življenju, toda dimnikarjeva podoba je zasenčila svetega moža. Nestrpno je pričakovala, kdaj bo preskočil plot, kdaj bo odprl duri v sobo in zaklical: Dimnikar je tu, prinaša srečo. Vselej se je zganila, pa se globoko sklonila, da ne bi nihče opazil njenega nemira. Zašepetala je vročo molitev, naj jo Bog obvaruje izkušnje.

„Mankica, v kuhinjo,“ se je naposled oglasila teta. Kako da te tete nič ne posumijo, zakaj ne rečejo: Danes pa ne pojdeš ti! Ne, še na misel jim ne pride, ker sovražijo dimnikarja, ki je edino grešno bitje, ki vdira v njihovo hišo.

Moj Bog, kakšna grda, težka, grenka sreča je bila to! Čim bolj je posegala po njej, tem bolj se je predajala molitvi in pokori. Tete in mati so bile vse srečne zaradi njene vneme. Teta Magda je srečna šepetala:

„Vedela sem, da bo postala svetnica; vedela sem.“ Mankica pa je še bolj vneto molila, se pokorila in hodila v cerkev.

Potem je prišla sramota. Mankica je bila premlada, da bi jo mogla dojeti v vsej resničnosti; preveč v samotni je živela, da bi mogla razumeti vse velike posledice, ki jih bo rodila. Če pa je bila prej preveč nemirna, se je zdaj loteval velik in lep mir. Predala se je še bolj molitvi. Še nikdar ni tako iz dna svojega srca molila. Molila je, ne da bi vedela, za kaj prosi, za kaj se zahvaljuje ali česa se boji. Molila je, vdano in verno in nič več ni mislila na zgodbo samostanskega brata, ki je pripovedoval, kako stoje nedolžni otroci v prvi vrsti pred Bogom in kako šele nato slede drugi blaženi in sveti. To je bila pač zgodba in to je bil sen, ki ga je nekoč sanjala. To, kar se je zgodilo zdaj, pa je bilo tako resnično in trdo, skoraj oprijemljivo, nič okrašeno s sanjami.

Molila je in prosila Boga, naj jo pač kaznuje, kolikor zasluži, in naj se je hkrati usmili in jo reši tega in bodočega trpljenja.

Tete so bdele nad njo in se je radovale; radovale so se njene pobožnosti, ne da bi slutile vso grdo in težko resnico. Bog je sedel na visokem nebu in gledal na črno zemljo, videl je svoje ljudi, videl je Janiševe ženske in one so vedele, da tega Boga, ki je povsod navzoč, ni mogoče preslepiti. Ozrl se bo na spokorjeno dušo, ozrl se bo na Janiševo družino; videl bo

srca, ki so se posvetila samo njemu in jih bo povabil k sebi v raj. Toda za njimi je bila preteklost, trideset let je minilo v svetu; kako, to vedo samo one. Pred Bogom so priznale vse in zdaj delajo do smrti pokoro za svoje življenje; za blaženstvo pa je potrebno še mnogo mnogo več kakor sama pokora.

Ali pa bodo dosegle tudi to srečo?

Ne, prevelika je bojazen v srcu, premajhna vera in preveliko spoznanje, da življenje ni bilo vedno tako, kakršno bi moralo biti.

Mankica pa bo dosegla to, Mankica je zlat, nedolžen otrok; čuvale in bedele bodo nad njo, molile bodo in Bog se bo ozrl na njihovo molitev; nekoč pojde Mankica kot bel golobček v sinje nebo in se bo priklonila pred gospodom Bogom in bo rekla:

„Ozri se, sveti Oče, na zemljo, na moje tete! One, tvoje služabnice, so mi pomagale, da sem vzdržala, da nisem padla.“ In Bog, ki je pravičen, pa še bolj usmiljen, ki razume človeško srce, se bo res ozrl na zemljo in ne bo pozabil Janiševih žensk, ki so mu v vdanosti služile.

Potem je prišlo razodetje v hišo.

Mamica, ki je posedala vso jesen pri peči, ker zunaj ni bilo več sonca, je bržkone že dolgo vedela, kako je z Mankico. Življenje pa je vedno zahtevalo molčanja od nje; in kakor bi bile njene ustnice preveč stisnjene, ni nikdar nič omenila, dokler se ji naposled ni zazdelo nevarno, da bi za stvar izvedeli tudi drugi ljudje. Tedaj je rekla Mankici:

„Bolje bo, če ostaneš doma in ne pojdeš več ne v cerkev ne kam drugam.“ Mankica je videla, kako je starka iztegnila roko, nemara se je je hotela dotakniti, pa tega ni storila. Zašibile so se ji noge in morala se je oprijeti mize. Potem je padla mamici v naročje in se razjokala. Rekla je, da se bo ubila, da noče živeti, da ne bo tega prenesla. Mamica pa se ni mogla več vzdržati in njena hrapava roka je božala zlate lase na nežni, skoraj še otroški glavi. Srce, ki je moralo dvainosemdeset let razumevati svet, prenašati skrivnosti in gorje, je razumelo tudi to in oprostilo. Zanj ni bilo to niti bog ve kakšna nesreča. Bila je nekoč babica in je videla, koliko otrok se je rodilo v radosti in težkem veselem pričakovanju in kolikim so matere želele pred rojstvom, da se ne bi rodili, da se ne bi bili nikdar spočeli. Nesreča je bila vse drugačna, vse mučnejša, kakor samo to, da bo prišel otrok. — Daleč je mladost, daleč je čas, ko je bila Janiševa še mlada, ko je imela štiri dekleta; daleč je čas, ko so ta dekleta dorasla in odšla druga za drugo po svetu. Daleč je čas in vse je pozabljeno, nič več ne boli, ker so ljudje toliko govorili o njenih dekletih. Nikdar ni stara Janiševa vedela, kako žive njene hčere, nikdar jih ni povprašala. Trideset let so živele zunaj. Potem so se vrnile. Posvetile so se svetemu življenju; niso se brigale ne za vas ne za ljudi. Šle so svojo pot. Kljubovale so z velikim naporom posmehu in skoraj trdovratno. Nič jih ni moglo odvrniti od

njihove poti, z brezmejno voljo so hodile po njej. Ko je prišla Mankica, so hotele po njej doseči to, česar same niso upale.

Ko se je razodela resnica z Mankico, so tete onemele.

Človek, ki je prenesel v življenju vse mogoče prevare, ki je morda celo sam varal, bi se težko še kdaj zgrozil nad nečem, česar ni mogel pričakovati, kar je bilo tako rekoč nemogoče. In vendar se je zgodilo. Ni bilo stvari na svetu, ki bi mogla Janiševe še razočarati, ki bi jih mogla streti. To, kar je napravila Mankica, jih je strlo. Eva, ki je bila najbolj vneta v pobožnosti, se je lotila Mankice s pestmi in jo obdelovala, dokler je ni rešila mamica. Bilo je sicer nelepo, da se je tako znesla nad dekletom, bilo pa je v prvem trenutku nemogoče, kaj bolj pametnega ukreniti. Za pametnejši ukrep so tete potrebovale časa in posveta. Posvetovale so se torej, dolgo in strastno. Niti Mankičina mati niti mamica nista smeli biti zraven, ker sta dajali dekletu potuho. Kaj so sklenile, ni mogel nihče izvedeti; morda je slutila samo mamica. Toda ozka usta se niso razprla, da bi povedala. Samo eno je obveljalo: Mankica ne sme iz hiše in nihče ne sme ničesar izvedeti.

Mankica je bila zaprta v hišo in z njo njena skrivnost in skrivnost vse hiše. Budno so tete čuvale nad to skrivnostjo, molčala je Mankičina mati Klara in molčala so ozka mamičina usta. Prihjal je dimnikar, zlezal vsaki-krat v dimnik in postrugal saje, toda Mankice ni bilo, da bi spregovoril z njo.

Jesenski vetrovi so pihali čez ravnine. Štokljinno gnezdo je bilo prazno, vrabci so čivkali po skednju, jablane so odvrogle listje, vrt je bil prazen in mrtev; ob jutrih ga je pobelila slana, opoldansko rahlo sonce pa je zlizalo to slano. Blede prosojne megle so bile razpete na nebu, in nekje v bližini je šumljala reka, ki jo je bilo ob spokojnih jesenskih večerih slišati prav sem do Janiševe hiše.

Mankica je poslonela ob oknu in zrla na vrt; čez ograjo ni mogla. Med drevjem se je razprostirala vas, ki je Mankica niti poznala ni dobro. Daleč, daleč pa je bilo mesto s širokimi ulicami, ki so zdaj bržkone blatne; tam so bile tiste prostrane, umazane hiše z razcapanimi prebivalci, z zaspanimi ženskami, ki kadijo cigarete in napol razkazujejo svoje viseče prsi. Tam so bile nizke gostilne z izvešenimi pločevinastimi grozdi in večno muziko ter pijanim prepevanjem in tepežem.

Spominjala se je tiste prelepe vožnje po železnici, ko je prvič videla stvarstvo božje; njive, travnike in zelene gozdove. Ko je prvič zagledala nizke vaške hiše in kmečke ljudi pri delu. Spominjala se je radosti, s katero je potovala v nepoznane kraje in spominjala se je materine velike obljube glede hiše, v katero sta prišli: ‚Ko doraseš, bo tvoja‘.

Morala se je nasmehniti. Visoko nad to hišo je bilo sinje nebo, nad njim nebeški dom in samo tja si je zdaj želela. Tam ne bo grenko, tam ne bo tet, tam ne bo sramote.

Videla je skozi okno, ko je začel naletavati sneg. Dva dni je padal in zastrl še tisti skromni razgled, ki ga je prej nudil vrt; svet je bil oblit z belo mlečno svetlobo. Na vrtu je ležal globok sneg, nad vsem pa velika negibna samota. Mati je z vejačo odmetavala sneg pri postenju in napravila majhno gaz proti cesti.

Potem se je Mankica predala molitvi. Molila je iz srca; sama ni vedela, ali naj se obtožuje ali naj za kaj prosi. Molitev je pomenila za njo olajšanje srca. Nič ni zamerila tetam, kadar so jo zmerjale: „Le moli, le delaj se hinavsko pred Bogom!“ Tete niso mogle razumeti njene molitve; molila je, da bi umrla, da bi se vsega rešila.

Prišel je njen čas in mamica je stopila s klopi pri peči; postala je okretna in čeprav je minilo že mnogo let, odkar je sprejela v svoje roke novorojenčka, se je zdelo, da ga je zadnjič šele včeraj.

Mnogočesa se pa Mankica ni mogla spominjati, predala se je dolgemu in globokemu spanju.

Zdaj je bilo vse dobro, zdaj je bilo mimo vse, kar je bilo težkega in nelepega. Bila je vesela, da živi, bila je vesela, da ima otroka; nikogar in ničesar se ni več bala. Nikdar se ni vprašala, kaj pomeni otrok, ker je bilo nesmiselno spraševati se po nečem takem. Vedela je samo, da bo otrok za-brisal vso sramoto, da bo izbrisal vse trpljenje, vse zdvajanje, kakor prekrije sveže cvetje še tako pusto pokrajino.

„Kje je moj otrok?“

Otrok bi moral ležati ob njeni strani ali pa v majhnem koritu pri mami in mamica bi ga morala zibati. Ko pa bi vokal, bi ga dvignila iz zibel in ga prinesla k njej na posteljo. Mankica bi ga vzela v naročje, poljubila bi ga, razpela bi mu nedri in mu ponudila svojo toplo kri.

Zganila se je mamičina brada, odprla so se brezzoba usta in komaj slišno je šepnila:

„Ni ga. Umrl je.“ Mamičin obraz ni bil lep, prej grd zaradi premnogih gub, drobne oči niso bile na prvi videz prijazne, toda zdaj je sinilo v njih nekaj, kar je razodevalo, če že ne ljubezni, pa vsaj prijetno človeško toplino.

Mankica je razprla oči, potem pa brez moči obležala, samo oči so se ji ob prvem začudenju priprle in iz njih so zdrknile solze. Toliko trpljenja, preganjanja, zaničevanja, strahu pred sramoto, ko je že hotela obupati, pa jo je vzdržala samo ena misel: imela bom otroka, — in zdaj?

„Zakaj me niste zbudili, da bi ga videla, preden je umrl!“ Zazdelo se ji je, da to vendar ni bilo mogoče. Saj se je zdrav rodil, vse je bilo v redu, potem je malo zaspala; nemara je res dolgo spala, vendar, da bi otrok v tem času umrl? „Zakaj me niste zbudili?“

Mamica je negibno sedela. Potem se je brada zganila. „Imela si vročino. Lahko bi bilo nevarno zate.“

Spustila se je s klopi na ilovnata tla in podobna vreči pridrsala k njej do postelje. „Pomiri se“, je rekla tiho. „Bolje je tako.. zate in za nas je

bolje“, je rekla tiho. Iztegnila je svojo raskavo roko in jo položila Mankici na čelo, kakor bi se hotela prepričati, če nima več vročine. „Bolje je zate in za nas“, je tiho ponovila.

„Ali so ga krstili?“ je vprašala Mankica, rahlo pomirjena zaradi prijaznega dotika mamičine roke.

„Jaz sem ga krstila,“ je odvrnila mamica in se skušala nasmehniti.

Mankica se je zganila in jo vprašujoče pogledala. „Ne boj se,“ je nadaljevala starka in zdaj se je res nasmehnila, toda moj Bog, kako grenko! „Mnogo sem jih v življenju krstila... Upam, da so šli vsi v nebo. Še mlado so me naučili krščevati in to smem, kadar je sila. To je spadalo v moj posel.“

„Kakšno ime ste mu dali?“

„Za Marka sem ga krstila,“ je šepnila starka in se sklonila k dekletu. Mankica se je skoraj prestrašila. Začudeno jo je pogledala.

„Kdo vam je tako rekel?“

Nagubano lice je iztisnilo iz sebe vso prijaznost, ki jo je zmoglo. „Zakaj ne bi imela očetovega imena?“ Mankica ni nikdar izdala očeta, čeprav so jo zelo silili. Molčala je. Kako je izvedela mamica? Toda zdaj ni hotela načenjati tega razgovora, pač pa je rekla:

„Ko vstanem, pojdem na njegov grob... spomladi mu zasadam rož na grob.“

Mamica je molčala. Odtegnila je roko z Mankičinega čela in oddrsala nazaj do klopi. Spet je sedla in naslonila hrbet na glinasto peč.

Teden dni je bil v hiši velik mir; nihče ni spregovoril. Vse je bilo kakor prej, brez izprememb. Nikdar niso v tej hiši govorili kaj več, kakor najnujnejše. Zdaj še tega niso. Po Mankici se ni nihče ozrl razen mamice. Tudi jesti ji je ona prinašala in ona jo je povpraševala po njenih željah, ki so bile tako skromne. Mati in tete pa je niso pogledale; slej ko prej so tete vsak večer pokleknile na ilovnata tla, pridružila se jim je mati in potem se je molitev vlekla kakor romarska pesem, ki nima konca. Mankica je odgovarjala, molila pa je tudi posebej, ko je bila sama, ko je samo mamica ždela na klopi.

Molk v hiši je bil zlokoben, nič dobrega ni obetal. Nekoč, je slutila Mankica, se bo vsulo nadnjo. Bila pa je zelo mirna; ničesar več se ni bala, na vse je bila pripravljena.

Na oknu so bile bele zimske rože, na vrtu je ležala megla, mlečna svetloba je prihajala skozi okna in polnila kmečko sobo. Rože bodo še nekaj časa na oknih, potem se bo vreme omehčalo, južni vetrovi bodo razblinili led na reki in nekega večera bo ta led z velikim truščem zdrsel po reki proti morju. Potem bodo ceste mehke in sneg bo ležal samo še po zakotjih, kamor ne bo moglo posijati sonce, in še malo kasneje bodo vzcvetele prve rože in na dimnik bodo priletele štorcklje. In prišel bo dimnikar...

Ko je Mankica vstala — rahlo še omotična — je bilo prvo, po čemer je zahrepenela:

„Mamica, pojdite z mano na grob.“

Vedela je, da se bo nekega dne vsulo nadnjo. Prenesla bo, naj jo psujejo, naj jo sramotijo, saj ima svojo majhno radost: misel na otroka. Nič ne more ubiti v njej te misli. V najtežjih trenutkih življenja bo lahko na nekoga mislila. Ko bo ob pomladnih večerih gledala skozi odprto okno na vrt in bo slišala šumenje reke, bo mislila: Kako velik bi bil zdaj moj otrok!

Otroka ni, misel pa je ostala, ker misel ne more umreti. „Pojdite z mano na njegov grob.“

Mamica pa je negibno sedela in še vedno je bila podobna vrbovemu grmu na jesenskem pašniku. Toda zdaj je niso drobne oči niti pogledale, strmele so nekam predse; in usta se niso zganila. Bila je kakor mrtva. „Nočete z mano?“ je dejala Mankica. „Potem pojdem sama.“ In začela se je ogrinjati z zimsko ruto.

„Ne pojdeš,“ je naposled zinila mamica, ko je dekle že prijelo za kljuko. Zdrsnila je s klopi in prijela dekle za roko. „Ne moreš tja, ne smeš... ne smeš.“

Mankica se je ustavila in se zastrmela vanjo.

„Kaj se je zgodilo?“ je tiho in prepadeno vprašala. Čutila je, kako ji odpovedujejo moči. „Zakaj ne smem na njegov grob?“

„Zato... ker ne boš našla njegovega groba, zato, ker nima groba.“ Še nikdar ni tako jasno govorila kot zdaj, pa čeprav so bile njene besede tihe. „Zato, ker nima groba.“ Ko je Mankica zdrsela ob njej na hladna tla, jo je prijela pod pazduho in jo s trudom in skrajnim naporom prenesla na posteljo. Potem ji je močila čelo in v usta ji je vlila kapljo vode.

Mankica ni več spraševala, toda mamica je čutila, da mora povedati, da mora pojasniti. Z desnico je držala njeno roko, z levico pa ji je gladila čelo in lase. „Po otroku ne smeš spraševati, nikdar ne smeš omeniti njegovo ime. Nihče ne ve zanj; nihče ne ve, da si bila mati. Skrili smo pred ljudmi, pred svetom. Ko pojdeš ven, pojdi, kakor da se ni nič zgodilo... Vse to bo minilo. Mnogo stvari na svetu je minilo; kasneje je bilo dobro. Kar zdaj boli, bo prešlo, nekoč ne bo bolelo. Krstila sem ga. Bog v nebesih in jaz veva za njegov grob. Nima križa, ampak saj mnogo ljudi počiva brez križa, brez vsakršnega znamenja. Oni, ki odidejo v onstran, se ne vračajo... videla sem jih mnogo oditi. Če je Bog v nebesih, kakor tudi je, se jim dobro godi. Za mnoge bi bilo bolje, če bi odšli nedolžni s sveta, preden so se ga dotaknili in preden se je svet dotaknil njih. O otroku ne smeš več govoriti. Ni ga bilo. Zdaj bo vse dobro. Bog, ki je usmiljen in poln dobrote, se bo ozrl nate in tudi name. Molili bova. Mnogo bova molili. Molitev je najboljša pot v nebo... Ne misli na svet, svet je grd, težek, nepravičen. Nisi toliko grešila, da bi se te Bog ne usmilil. Daruj mu svoje življenje, posveti mu ga. In prosí tudi zame. Nisem hudobna, samo morala sem storiti marsikaj

v življenju; Bog, ki vse vidi in vse razume, bo oprostil tudi to. Sovraži svet, grd je, pretežak za čiste, dobre duše. Kdor se preda svetu, se mora omadeževati. Izogni se mu in boš srečna.“

Mankica je komaj slišala njeno pripovedovanje. Samo nekam topo je rekla: „Vi ste ga ubili, ubili ste ga.“

Starka je molčala, niti ena sama guba na njenem obrazu se ni zganila. Samo roka je gladila Mankičino glavo. Mankica pa je govorila čisto zase: „Da, ubili ste ga, zdaj vem.“

Ostala je sama s svojo boleščjo. Ležala je na postelji, z rokami pod glavo in mislila. O čem, tega ni vedel nihče. Ko pa je nekaj dni kasneje bilo slišati hrušč ledu na reki, ki so ga razbili južni vetrovi, je dejala mirno, skoraj vdano mamici, sedeči na klopi:

„Vem, v reko ste ga vrgli... zato nima groba. Zato ste ga vrgli v reko, da ne bo nihče nikdar vedel zanj in za moj greh in da bo naša hiša ostala čista.“

Mamica je molčala tudi zdaj. Sedela je na klopi, podobna nizkemu vrbovemu grmiču na jesenskem pašniku, s katerega je jesenski veter otrešel poslednji list, ali pa, ki se je osušil in ne bo nikdar več ozelenel.

(Dalje sledi).

Dvajset let Srednje Evrope

Rud. Kyovský

IV. Srednja Evropa od Versailla do Monakovega.

Dasiravno je bila svetovna vojna, kot že rečeno, poleg narodnostnih trenj in gibanj zatiranih narodov, v glavnem le plod ogorčene konkurenčne borbe ekonomskih interesov zainteresiranih sil — so znale antantne države vendarle spraviti svoje ekonomske interese v sklad z narodno osvobodilnimi gibanji malih narodov ter so, kar je psihološko zelo važno, vodile vojno v znamenju visokih socialnih in političnih gesel. Medtem ko je antanta oznanjala „svobodo narodom“, so se centralne oblasti borile izključno za imperialistične namene; za obvladanje svetovnega trga ter za nadvlado nad vsemi ostalimi narodi pod vodstvom nemškega imperializma.

Ko je U. S. A. s svojo intervencijo odločila izid svetovne vojne v korist antantinih sil, je po dolgi dobi klanja in vsestranskega uničevanja moralnih in materialnih dobrin človeštva prišlo do sklenitve miru med sovražnimi silami.

Versaillska pogodba, formulirana od sveta četvorice, v katerem je poleg Francije (Clemnceau), Velike Britanije (Lloyd George). Amerike (Wilson), sedela tudi Italija (Orlando) — je 28. avgusta 1918 diktirala Nemčiji mirovne pogoje. Ostale, na tej pogodbi sloneče mirovne pogodbe in sicer St. Germainška z dne 10. septembra 1919, trianonska z dne 4. junija 1920, Neuilly z

Vprašanje, ki se takoj pojavi: Kaj je dobro in slabo? Koliko je dobrega in koliko slabega? Odgovor: dobro in zlo v pravem in osnovnem pomenu, torej v pomenu, ki je zgoraj označen, je mogoče imenovati le pojave zavesti. Vse drugo, kar v praktičnem življenju imenujemo dobro, je dobro v nepravem, prenesenem smislu. Prvo imenujemo prvotno, primarno dobro, drugo pa drugotno, sekundarno dobro. Drugotno dobro imenujemo dobro le v toliko, kolikor nam koristi in omogoča prvotno, pravo dobro. Drugotno dobro je torej: hrana, denar, stroji, stanovanje itd. Analiza in razpredelitev sekundarnih dobrin ni težka in je le verjetnostna ter se spreminja s časom in okoliščinami. Važnejše je glede primarnega dobrega: ali je samo ene vrste ali jih je več, in katera so? To je problem znane lestvice dobrin. V tem vprašanju se filozofi zelo ločijo.

(Konec sledi.)

Pot med blažene

Miško Kranjec

Črne krpe zemlje, vlažne in mehke, so vsak dan bolj lizale sneg. Nebo ni bilo umazanostivo, kakor vso zimo, zjasnilo se je, sinje modro je postalo, nekam medlo, bele, nedolžne megle so bile razpete po njem, jadrle so skoraj neopazno, zakaj veter je bil prelahak. Tudi sonce je bilo medlo in medli so bili ljudje ter kokoši na vrtu, ki so si poiskale prvega prahu na podstenu in se prepelile v njem. Vrt sam pa je bil že rahlo zelen. To ni bila zelen, kakršna bo čez mesec dni; še nič svežega ni bilo v njej, toda dih prvega življenja se je že odražal tudi v tej drobni travi, ki so jo trgale kokoši. Drevje po vrtu je bilo še mrtvo, stebila jablan bela, ker so jih jeseni namazali z apnom, veje očrnele, toda sinice so že skakale po vejah in prepevale. Nekaj drobnih žuželk se je že prikradlo iz skrivališča, za metulje pa čas še ni bil ugoden. Mimo vasi so se vračale prve ptice selivke, tiste, ki prebivajo nekje visoko na severu in pridejo jeseni sem in celo tu prezimijo, ako ni premrzlo, ptice, ki jih vidiš samo jeseni, ko gredo proti jugu, in konec zime, ko se vračajo na sever. Ceste so bile mehke, blatne, zjutraj so se še strdile, toda prvo predpoldansko sonce jih je že zmehčalo. Vode so se pretakale v jarkih ob cesti in šumljale skozi majhne cestne mostove. Reka je šumela mogočnejše kakor kdaj koli. Ob tihih večerih, ki je odzvonilo zdravomarijo, ko je potihnila vas in psi niso več lajali, se je to šumenje čulo prav do Janiševe hiše, kakor tiha, drobna, skoraj dolgočasna pesem.

Mankica je slišala to šumenje, videla je prvi dih pomladi, toda ni se dotaknila ne ona pomladi, ne pomlad nje.

Poslušala je šumenje velike reke in je mislila na svojega otroka, ki ga je odneslo ledovje. Včasih se ji je zazdelo, da se je oglasilo rahlo vekanje. Potem se je morala nasmehnuti; bilo je le šumenje valov. Kako bi mogel

otrok prenesti hlad zime, hlad valovja, ledovja, ki se je kmalu potem zganelo in ki bi ga zmečkalo? Saj mu še ribe komaj uidejo, kakor je rekla mamica.

„Ali mislite, da je bil takoj mrtev?“

Z mamico redko govorita, vendar pa mnogo več, kakor govori Mankica s svojo materjo ali s tetami. Ta kratek razgovor, ki ga imata, se vedno suče okoli ene same stvari: okoli otroka. Kaj Mankica noče videti, kako je mamiči mučno govoriti o tem? Kako bi se rada izognila razpravljanju o tej stvari, kako bolešno — nobena stvar razen te je več ne gane — kako bolešno se vedno zgame in nemirno odvrne:

„Ampak, Mankica, pusti to stvar.“

Mankica noče posegati tja, kjer boli, noče govoriti naravnost. Tisto je opravljeno, čeprav nista nikdar spregovorili o tem. Natančno je znano vsem: greh je storjen. Natančno je tudi znano vsem pri hiši, kako je bil ta greh storjen. Ledovje je odneslo otroka, ledovje ga ne bo vrnilo nikdar več. Počasi teče reka, vendar dovolj hitro, da te ponese v enem tednu, pa če ne v enem tednu, pa vsaj v enem mesecu do širokega morja, in vse stvari, ki utonejo v morju, se nikdar ne povrnejo. Morje nima dna, morje skoraj nima meja; kako bi bil viden tak droben kos bitja, kakor je Mankičin otrok?

Mankica ne sprašuje: Zakaj se je zgodilo? To je vsem dobro znano. Nihče več ne dvomi, da je bilo nujno in neizbežno. Tako so sklenile tete, mati se je morala pridružiti, mamica pa je morala sklep izvršiti. Ali se je upirala? Videz je, da je storila z največjo muko in da ne bo nikdar pozabljeno, pa naj bi živela še deset ali dvajset let. Ali pa je vendar toliko brezsrčna, da je mogla kaj takega mirno napraviti? Njen obraz je hladen, trd, ves preprežen z gubami, skoraj mrtev; samo oči še živijo. Ali pa ni tudi duša mrtva v človeku, ki mu je mrtvo že telo? Dan za dnem poseda pri peči, še vedno podobna rakitovemu grmu na jesenskem travniku, še vedno tako negibna kakor grm, kadar ni vetra, ki bi mu razgibal veje. Mankica ve, da ni mamica obsodila otroka na smrt. Tete so to storile. Toda zakaj ni dala tetam, naj napravijo, kar se jim je zdelo, zakaj je umazala svoje roke? Ali so jo tete, njene hčere, prisilile v ta zločin?

Zakaj niso tete hotele, da bi otrok živel? Saj je bil Mankičin. Ona sama bi skrbela zanj. In če jim ni ugajalo, da ga je rodila, zakaj niso rekle in bila bi odšla po svetu. Svet je širok. Mankica pozna svet, ker je živela v njem, dobro se spominja širokih predmestnih ulic, kjer se poja toliko otrok in kjer bi se tudi njen otrok lahko igral.

Zakaj se je vse to zgodilo?

Nihče ni posegel v to stvar, nihče ni o njej govoril. Mnogo bolj kot prej so tete molile, molila je tudi mati. Vsak večer so padale na kolena pred klop in če je bila njih molitev že prej tako strašno dolga, je zdaj postala skoraj brezkraina. Globoka noč je dihala zunaj, drobne zvezde so migljale

na nebu, mesec se je pomikal proti zahodu, v hiši pa se je prelivala molitev, nič drugačna, kakor šumenje reke, ki jo je Mankica poslušala ob večerih. Tudi Mankica je morala moliti. Čim je ozdravela, je morala poklekniti pred klop. Starim molitvam so se pridružile nove, še daljše, kakor so bile prej-šnje, še bolj nerazumljive.

Greh je bil storjen, to so vedele vse. Ležal je nad hišo, kakor je ležalo nad hišo sinje predpomladno nebo, ki je bilo včasih jasnejše, včasih oblačno, vendar vedno negibno. Zlokobno je šumela reka in to šumenje je prihajalo ob večernem mraku prav v sobo. Obudilo se je vsak večer, kakor se obuja vest. Nihče razen Mankice in mamice ni govoril o tem, toda na vseh je ležalo enako težko. Vseh se je polastila čudna strast do pokore. Nekaj slastnega je bilo v tej želji po pokori, ki je ni nihče zahteval od njih. In po dolgih, v globoko noč segajočih molitvah je naposled bilo v srcih laže.

Nikakor ni bilo v redu, kar se je zgodilo. Naj razum govori tako jasno, naj najde še toliko razlogov, toliko opravičil, srce, ki je občutljivo za malenkosti, se ne more prevarati. Misel gloda, kakor gloda v poletni noči črv v oknu. Prinašajo jo poslednje zimske, še dolge noči, ko človek ne more spati, ko se nenadoma prebudi in za čas obsedi. Leži in preden se spomni, da bi vzel molek v roke in pregnal nadležne misli, se ga polaste in se sprašuje: Ali se res nisi dotaknil zla? Ali si res kakor čudežno ušel nečemu grdemu?

Pretežko je to za posameznika in prave rešitve ne bo našel, ker hoče ostati čist. In Janiševe tete so se, ne da bi se dogovorile, zatele k župniku po svet, po olajšanje. Župnik je bil star možak, nad tisočeriimi večjimi in manjšimi grehi je napravil križ in utonili so v pozabo. Niso mu povedale naravnost, ničesar niso izdale, po ovinkih so mu razodele, bolj kot primer, ne pa kot dejstvo. — Ali se niso morda s svojimi rokami dotaknile zla? Ne, tega niso napravile. Ali so morda želele zlo? Ne, prav za prav niso želele zla, dobro so želele.

Župnik je dvignil roko in razvezal grehe. Pojasnil je, kaj je zlo. Srca pa ni mogel pomiriti. Ključvalo je dalje.

Tedaj je obolela Mankičina mati Klara. Obležala je in zanjo, ki ni nikdar ležala, je bila stvar nevarna. Tudi je tako naglo hirala, da Janiševe niso mogle odlašati. Ni prosila zdravnika, pač pa so ji morale privedi župnika, da se pripravi na smrt.

Janiševe so poklicale župnika, pregnile so mizo z belim prtom in nekaj globoko prazničnega, nekaj svečanega je ležalo v hiši.

Janiševe so klečale na ilovnatih tleh, celo mamica je tokrat zdrsnila s klopi in pokleknila. Saj je bil bog v hiši in pred bogom se mora tudi starost prikloniti. Po kratkih molitvah so se vse Janiševe umaknile iz sobe, da bi Klara lahko mirno in vdano izpovedala svoje grehe. Šele po spovedi so vstopile, spet pokleknile ter odgovarjale župniku na molitev. Potem se je

župnik začel odpravljati. Preden pa je odšel, se je ozrl po vseh, spregovoril nekaj besed z vsemi. Naposled se je določneje ozrl po mamici, ki se je pripravljala, da po župnikovem odhodu zleze na svoj stari prostor, in je rekel nekam prijazno in nežno:

„Nič vas ni k meni, Janiševa?“

Tudi zdaj se njen obraz ni zganil niti se niso oči pobesile in mirno, prijazno je odvrnila: „Pridem, častiti.“

Župnik pa je hotel biti še prijaznejši, vendar je bilo nekaj globljega v njegovih besedah: „Ne smete predolgo odlašati. Stari ste. Ali ne veste, kako pravi sveto pismo: Ne vemo ne ure ne dneva.“

Mamica je rahlo sklonila glavo. On pa je blagoslovil hišo in vse v hiši in že je stopil na cesto.

Prazničnost je izginila iz hiše, mamica je zlezla na klop, Mankica je odšla materi po zajtrk, tete pa so posedle po klopeh, ena z molitvenikom v roki, druga z nabožno knjigo o življenju svetnikov, medtem ko je tretja pregibala prt.

„Bog ve,“ je menila Kata kakor zase, „zakaj so materi rekli, naj pridejo k njim. To nekaj pomeni.“

„Da, to nekaj pomeni,“ je pridejala Eva. „Tja v en dan tega niso rekli. Morda gre za kakšne stvari v mladosti.“

„Mislim, da bo to,“ je prikimala Kata. „Človek živi bolj svobodno in pri tem pozabi na boga. Spove se sicer, pa bolj površno. Tudi pokoro opravi, pa prepovršno. V mladosti je človek marsikaj zagrešil.“

Tedaj so se odprla stisnjena usta: „Rada bi vedela, kaj te briga moja mladost. Mar naj tebi dajem odgovor za svoje življenje? Nase glej in spomni se svoje mladosti, če ni bolj umazana.“

„Jezus!“ je vzdihnila Magda, in vzdihnili sta tudi Kata in Eva. „Kako morete reči kaj takega!“

„Mene ne boš preslepila!“ je govorila mati in nekaj čudnega se je porodilo v njej; rahla strast je zavela iz nje. „Poznam te, z obraza ti berem, kaj si bila v življenju, čeprav mi nisi nikdar povedala. Vsak otrok v vasi ve, kaj si bila.“

Magda je vzdrhtela. „Če ve vsak otrok kaj o meni, potem ste to vi raztrosili! — Zakaj pa meni niso župnik rekli, naj pridem k njim? Jaz sem se vsega izpovedala, pokoro delam za svoje življenje, zato, ker ste me slabo vzgojili, zato, ker sem bila doma lačna, pa sem morala po svetu in sem živela tako, kakor je svet hotel.“

Mamica je samo še kimala in ni rekla nobene več, čeprav so hčere še govorile. Videz je bil, da ji je celo žal tega, kar je povedala.

Ko pa so ostale v sobi samo mamica, Klara na postelji in Mankica ob njej, se je mamica obrnila h Klari in jo vprašala naravnost:

„Ali si povedala ono o otroku?“

Klara je privzdignila glavo in se zagledala v svojo mater. Nikdar ni bilo med njima ničesar, kar bi ju vsaj rahleje vezalo. Živeli sta predolgo, predaleč vsaka zase in prestari sta bili zdaj, da bi se moglo še kaj obuditi, da bi se ljubili; živela je samo zavest, da je ena mati, druga hči. Vse drugo pa, kolikor je pač kdaj živelo, je umrlo. In vendar se je Klara zavedala, da jo mati sprašuje.

„Kaj naj bi povedala?“

„No, kar se je zgodilo z Mankičinim otrokom.“

Klara je spustila glavo na blazino in tiho, vendar zelo razločno odvrnila: „Da, povedala sem.“

Materinemu vprašanju ni bilo mogoče ubežati. Smrt se je približala Klari, premočno čuti njeno bližino in v tej bližini ne bo lagala. Nepomemben je postal svet. Čemu lagati? In celo materi? „Povedala sem.“ Zagledala se je v leseni strop nad seboj, v očrnele, rahlo po plesnobi zaudarjajoče deske.

„Kako si pa povedala?“ Hlad veje iz materinih besed, tisti čudoviti hlad, ki jo je obdajal že dolga leta, hlad, s katerim človek prenese najtežje stvari, ne da bi se zganil.

„Morala sem povedati,“ se strastno opraviči Klara. „Nočem, da bi se pogubila, če bi tajila.“ Oči se ji vlažijo, ker je morala opravičiti sebe in izdati mater.

„Pa si rekla, da sem ga jaz?“

„Da.“

Mamica je ostala negibna in tudi obmolnila je. In če se je Mankici zdela prej podobna majhnemu rakitovemu grmu, je postala zdaj še manjša, še negibnejša; ždela je kakor majhna, rjava krtina. Kajti rakitov grm se le rahlo razgiblje, kadar zavejejo vetrovi, ta gomila pa bo ostala negibna tudi tedaj.

Ko so se vrnile Kata, Magda in Eva, so tudi one začele vrtati v Klaro. Zakaj jasno je bilo, da je Klara na izpovedi povedala o tej pretežki in premučni stvari.

„Povedala si o otroku?“ je vprašala Magda.

„Da, povedala sem.“

„Kako si pa povedala?“ je dalje vpraševala Magda, ko so se sestre spogledale. „Pa menda nisi obdolžila nas?“

„Po resnici in pravici je morala povedati,“ je dejala Kata. „Resnica pa je ta, da nismo imele s tem nikakega opravka.“

„Povedala sem, kakor je bilo,“ je dejala Klara. „Nisem mogla tajiti. Umrla bom in ne morem lagati.“ Da, smrt je ždela pred durmi in to so vse Janiševe slutile, da v takem trenutku ne moreš lagati. Lažesh lahko vse življenje, lažesh lahko pred vsakomer, ko pa pride smrt, tedaj si moraš pri-

znati vse in tedaj moraš tudi pred drugimi priznati, da si olajšal dušo. Duša pa išče olajšanja, potrebuje ga, prej se ne more ločiti od telesa.

„Da,“ je pokimala Eva. „Kakor je bilo, tako si morala povedati. Toda, kako je bilo v resnici? Ali nisi morda v zmoti?“ Mar se že niso tudi same izpovedale, mar niso dobile odpuščenja, mar jim ni bilo rečeno, da niso ničesar zakrivila? In vendar ni moglo biti srce mirno, ker je drugače presojalo.

„Tako so rekli duhovni gospod: Ne samo tisti, ki napravi greh, temveč tudi oni, ki za greh ve, ki v greh svetuje, ki h grehu molči, tudi oni greši.“

Ne, drugo ni bilo potrebno. Nekaj težkega je leglo na Janiševo hišo. O tem ni bilo zdaj več dvoma, kdo vse je grešil in kako je kdo grešil. Greh je legel na vse, na vseh je bila krivda. In kdo je bil kriv te nesreče? To nesrečno dekle, ki ždi pri materini postelji, drži mater za roko in včasih zajóče. Zakaj jóče? Iz hinavščine. Boji se. Tako se mora človek spet in spet umazati z grehom, ker se hudi duh nekoga polasti in ga zavede, zavede ga pa zato, da potegne s seboj še množico drugih.

Vendar ni bilo zdaj časa, da bi o tem še dalje govorile. Klara je padla v nezavest. Bledla je, Mankica je jokala, tete so molile, mamica pa je molčala. Mankica bi si težko pojasnila, zakaj jóče. Malo lepih trenutkov je doživela ob materi. Nekaj lepega je bilo samo v prvih letih v predmestju. Ko sta se pa vrnila, je postalo vse tako mrtvo in tuje med njima. In vendar je čutila, da poslej ne bo imela nikogar več. Ostala bo med temi tetami in pri mamici in nihče je ne bo branil.

Malo pred smrtjo se je Klara še enkrat zavedla. Zdelo se je, da je bo-lezen prešla in da bo kmalu vstala. Prijela je Mankico za roko in to je bila njena poslednja prijaznost. Potem pa je prosila sestre in mater, naj ju puste sami. Res so sestre in naposled še mati odšle v vežo in zdaj sta bili Klara in Mankica sami.

Brez besede je odnekod privlekla mošnjiček in ga izročila Mankici. „To je tvoje,“ je rekla. „Glej, da boš varčevala, da ne boš zapravljala. S tem se boš omožila. Dobila boš moža in kakršen bo, bo dober. Pa tu ostani. Ta dom bo tvoj. Mamica te bo s kom poročila. — Če bi pa res hotela v samostan — sklenjeno je, da pojdeš, če bi res sama hotela v samostan, tedaj ne pozabi name... Rada sem te imela. Hotela sem te osrečiti. Zdaj te ne bom mogla. Čuvala sem zate denar, zate sem ga služila. Zanj bomo vsi od-govarjali. In ne dolži mamice. Rada jo imej. Jaz in ona sva te imeli radi.“

Mati je umrla in tete so v tej svečani uri pozabile izprašati Mankico, kaj ji je naročila mati. Ukvarjale so se s svojo mrtvo sestro, potem pa spet molile. Moliti je morala tudi Mankica. Dva dni je mati ležala v hiši. Mirna je bila in negibna. Postala je podobna mamici, svoji materi, samo toliko gub ni imela na obrazu in še bolj negibna je bila. Tete so neprestano molile.

„Molimo za njeno grešno dušo, da se je bog usmili.“

Bog je sedel nad sinjim pomladnim nebesnim svodom, kjer se smehlja prvo žarko sonce; sonce, ki privablja žuželke iz zimskih skrivališč, ki prebuja prve bele in rumene metulje, ki privablja iz daljnega juga štorcklje in lastovke in odpira popje breskvam pred hišami. Tam nad tem prelepim sinjim nebesnim svodom, po katerem so pluli beli, majhni, nenevarni oblaki, je ždel bog in gledal na prebujajočo se zemljo. Gledal je na majhne koče, kjer se zvečer in zjutraj kadi iz velikih dimnikov. Sedel je tam in gledal ljudi na svoji zemlji, gledal dobre in zle, pravične in nepoštene, gledal je Janiševe, poslušal njihovo vročo in brezkraino molitev in morda se je v njegovem srcu polegel srd zaradi zla, ki so ga storile v življenju. Morda se je tudi že zdaj milostno ozrl na staro mamico, sedečo pri peči in morda je bilo njegovo usmiljeno srce voljno odpustiti tudi ta poslednji, pretežki greh.

Ponesli so Klaro na vaško pokopališče, ženske so jo pospremile, župnik in organist sta odpela pesem: „Circumdede runt me...“ grude so padle na leseno rakev in sonce je sijalo.

Ko pa je nastal večer in je bil v Janiševi hiši sveti mir, ko je bilo slišati samo šumenje reke, tedaj so se Janiševe pripravljale k molitvi; pomolile bodo za dušo rajne.

„To je gotovo,“ je rekla Magda, „da je prišla v vice.“

„Izpovedala se je,“ je prikimala Eva.

„Pogubljena menda ni,“ je menila Kata. „Saj pravi župnik: Kdor se izpove in se kesa vseh svojih grehov, tisti ne more biti pogubljen.“ Vendar so čutile, da je največ, kar je lahko dosegla, to, da je prišla v vice. In obrnile so se k Mankici in rekle:

„Moliti moraš za svojo mater, mnogo moliti, da se čimprej reši vic. Tistim, ki so v vicah, moramo mi na zemlji pomagati, ker si sami ne morejo.“

Mankica pa je verjela, da je mati prišla v nebo, k bogu, in zdaj gleda nanjo. (Dalje sledi.)

Dvajset let Srednje Evrope

Rud. Kyovský

Abesinska vojna pa je povzročila popoln preokret v Srednji Evropi. Rastoči spor med Anglijo in Italijo zaradi Sredozemlja, huda trenja v Sredozemskem morju, ki so grozila, da bodo dovedla do konflikta med Anglijo in Italijo, to je povzročilo v Evropi popolnoma novo razporeditev moči, ki je našla končni izraz v sklenitvi vertikalne osi Rim-Berlin 30. no-

Spremljal ga je krik dneva, teorije, kritika, moda, vse to pa ni moglo preprečiti usodne zamenjave naturalizma z ordinarnim stikanjem po spalniški intimnosti, kakor ga je masa tedanjega meščanstva razumela. V resnici je pomenil suvereno osvojitve sveta z naravnimi sredstvi, katero je človek spoznal s pomočjo znanosti in svojega prirodnega instinkta.

Vse to se je vršilo in dovršilo v Franciji. Res je, da so se tudi tam še držale idealistične teorije, toda njihova prava dežela je bila v XIX. stol. Nemčija. Oboževanje oblike in njenega, s filozofijo dognanega ritma je posebno značilno za ozkosrčnost nemškega slikarskega razvoja, ki vse do zadnje četrtine stoletja hodi po vzore v Italijo, v kateri je bilo sodobno slikarstvo odmrlo in je veljala le kot muzej preteklosti. Naj bo klasicizem ali religiozno in narodno pobarvano nazarenstvo, veduta ali génre, vse podlega zakonom in se sonči v tradiciji, da se je le mogoče izogniti času in njegovi resnici. Posamezne izjeme, kot je na pr. Menzel, ne odločajo. In ko pridejo slednjič pridobitve novega francoskega slikarstva čez mejo, jih vzame pod svoje okrilje trdno organizirana akademija ter jim s svojimi pravili vzame razvojno možnost. Zato so bili novodobni slikarji v Nemčiji izobčeni iz oficialnega umetniškega življenja in so ostali še po smrti le na pol priznani.

Kajti borba za optično posest narave je zelo težka. Eden zadnjih slikarskih bojevnikov za njeno posest in eden največjih umetnikov XIX. stol., Vincent van Gogh, se je z vsem svojim bistvom posvetil svoji „dami naravi in resnici“, ker „... elle renouvelle, elle retrampe, elle donne la vie!“ Zasluženje in občutek zmage pa odtehta vsako žrtev.

Razkroj oblike, za katerim boleha naš čas, je bil nujno potreben za zmago naturalističnega slikarstva in daje pečat XIX. stoletju. In vendar ni bil boj proti idealizmu dobojevan, ker trdovratno stopa poleg novine in bega njeno jasnost. To je dediščina, katero je po XIX. stol. nastopil naš čas in jo bo moralo tudi slikarstvo razjasniti.

Pot med blažene

Miško Kranjec

V hišo je prišel samostanski brat Martin in Janiševe so se ga močno razveselile. Pobiral je jajca in bučno olje za veliko noč. Spremljal ga je človek majhne rasti, star in naglušen, ki je nosil pletenico in veliko steklenico, kamor sta zlivala olje.

Samostanski brat je dvignil roke in blagoslovil Janiševe in njihov dom, pošepetal nekaj molitev, ko so Janiševe klečale, in potem sedel za mizo, močno utrujen in kakor vsega naveličan.

„Dolgo že nisem bil pri vas,“ je rekel in si pogladil kratko, redko brado. „Ali ste vsi zdravi?“

„Zdravi smo,“ je rekla Kata, ki je stala pri mizi, medtem ko je Eva morala po meso v čeber, da postrežejo svetemu možu. „Samo Klara je umrla.“

„Tako?“ je kimal brat. „Umrla je, reva! No, upajmo, da je prišla v nebesa, če se je izpovedala in pokesala.“

„Izpovedala in pokesala se je,“ je rekla Magda. „Toda najbrže je v vica. V nebesa, mislim, ni tako lahko priti. Sicer pa to vi boljše veste, ki ste svet mož.“

„Težko, da, pretežko je priti v nebesa, vendar ni nemogoče. Kdor je v življenju lepo in pošteno živel, kdor je dajal revežem in podpiral samostane, kdor je bil vedno dobrega in radodarnega srca, tega se bo bog rajši usmilil in mu bo spregledal majhne grehe.“

Potem se je ozrl po Mankici in se nemalo začudil, ker se je čez zimo toliko spremenila. „Ali si bila bolna, dete moje?“ je vprašal z mehkim glasom.

„Ne,“ je odkimala Mankica. „Nisem bila bolna.“ Povedala pa ni in tudi nihče ni povedal, kaj je bil vzrok tolikšni spremembi. Lani je bila še otrok, letos pa je že kakor žena. Postala pa je samo še lepša. Prej je bila preotročka, zdaj pa je njen obraz razodeval nekaj globokega, nekaj pričakovanju podobnega. Bila je ženska, ki bi lahko stopila v življenje, ki morda hrepeni po tem, pa ne more ali ne sme. Kakor prejšnja leta, je tudi zdaj imel pripravljen sladkor, da bi ji ga podaril. Ampak zdaj ni mogel tega storiti. Tej ženski ni mogel podariti sladkorja, ker bi se osmešil.

Gledal jo je in ni vedel, kaj bi rekel. Tudi roke si ni upal stegniti, da bi jo, kakor prejšnja leta, posebej blagoslovil in podržal za en sam trenutek svojo roko na njenih laseh.

Jedel je s tekom, pri čemer je govoril z Janiševimi ženskami o svetem življenju in se ni pozabil ozreti po Mankici.

„Ali je ne boste omožile?“ je naposled bleknil. „Saj je menda že dovolj stara.“

„Otrok je še,“ je pohitela Magda. „In ona se ne bo možila.“

„Tako?“

„V samostan pojde,“ je pojasnila Eva. „Ko je mati umirala, nam je rekla, naj jo spravimo v samostan. Naj moli zanjo, da se reši vic — bogu naj služi.“

„Kaj bi v svetu?“ je dodala Kata. „Svet je grd, umazan, strašen! Kako lahko pogubi človek svojo dušo! V samostanu pa tega ne more. Tam mora vedno moliti in služiti bogu, tam lahko postane človek svet.“

„Da,“ je kimal brat. „V samostanu je življenje drugačno. Tam človek res samo bogu služi in se lahko reši greha. Vendar ni samostan za vse. Nekateri postanejo v njem sveti, drugi pa v svetu. Človek lahko postane povsod svet, samo močan mora biti. Vendar je v svetu mnogo več prilož-

nosti za greh, kakor pa v samostanu. Ali te veseli samostan?“ se je obrnil k Mankici. Preden pa je ta v zadregi mogla odgovoriti, je pohitela Eva:

„Kako je ne bi veselil? Hvali naj boga, da ji je mogoče priti vanj, ker je mlada. Vedno sem sanjala, da bi se posvetila svetemu življenju, da bi se skrila v samostan, pa ni bilo mogoče. Morala sem po svetu in še danes jočem, ker nisem mogla postati nuna.“

„Prav vas, častiti brat,“ je rekla Magda, „smo hotele prositi, da bi vprašali v mestu, v ženskem samostanu, če bi jo sprejeli.“

„To lahko storim,“ je pokimal brat. „Ko se vrnem, bom takoj povprašal gvardijana. On pozna nunski samostan in prednico, pa ji lahko preskrbi mesto. Kajti v samostan je včasih težko priti. Ne sprejmejo vsakogar.“

„Povprašajte, sveti oče,“ je dejala Kata. „Naj se dekle posveti bogu, molitvi in pokori. Saj človek tudi zunaj lahko moli, vendar je pokora v samostanu vse drugačna, kakor tu zunaj. Tu se človek vedno znova zakopava v greh, ker so težke prilike. Rešila bo svojo mater iz vic in za nas vse bo molila. Me bomo pa molile zanjo, da bo vzdržala.“

„Povprašal bom, samo če jo veseli,“ je vrtal dalje samostanski brat. „Ali te veseli sveto življenje?“ se je spet ozrl po Mankici. In zdaj so se tudi tete ozrle po njej. Tedaj se je oglasila mamica od peči.

„Kako bi jo veselilo! Ona ne pojde v samostan. Mati mi je rekla pred smrtjo, naj ji poiščem moža in naj se dekle poroči in naj živi tu na vasi.“

V hiši je nastala zmeda. Brat Martin in tete so se v zadregi spogledali.

„To ni res,“ je pohitela Kata. „Kdaj vam je to rekla?“

„Preden je umrla.“

„Tako,“ se je nasmehnila Eva. „Nam je pa naročila, naj jo spravimo v samostan. Še prosila me je: Pazi na otroka, da se ne pogubi, da ne zaide na slaba pota. Bržkone je vam prej rekla, potem se je pa premislila.“

Mamica je umolknila. Drobne oči, ki so bile še žive, so obtičale na Mankici, kakor bi jo hotele pobožati, nato se je ozrla po samostanskem bratu. „Prav nanj se obračate. Rada bi vedela, kaj je on.“ Zdaj se je samostanski brat zganil. Tako prijetno zavetje je našel v tej hiši. Poznal je staro in je vedel, da ga ne mara, vendar ni niti z besedo omenila ničesar in ni ugovarjala, če so mu njene hčere postregle. Zdaj pa je čutil, da bi znal izgubiti to prijetno hišo, če bi mu stara spodkopala ugled, ki ga je užival.

„Ali sem vam kaj zlega storil, mati?“ se je smehljaj in jo gledal.

„Ne, zakaj neki. Samo to vem, da niste nikak pater, navaden brat ste, niste posvečen, pa hodite okoli, kakor bi bili nekaj posebnega.“

„Nisem posvečen,“ je dejal in za trenutek obmolknil, kakor bi se odločal. Potem je bil že dovolj trden. „Kdo vam je pa rekel, da nisem posvečen? In če nisem, ali veste, če že jutri ne bom? Posvetil sem se svetemu življenju in to je dovolj veliko posvečenje. Bog ne gleda ne na posvečenje

ne na stan ne na visokost stanu, temveč na srce. Srce mora biti čisto. Ali je vaše čisto? Ali je bilo vedno čisto? Ne bom vas izpraševal, to je vaša stvar. Vsak zase odgovarja pred bogom za svoje življenje, za svoja dejanja. Če so vaše roke čiste, če je čisto srce, se vam ni treba bati, če pa ni, spokorite se, dokler je čas. Čas ne čaka, gre svoj pot in marsikdo zamudi priliko in se pogubi. Ali veste, kaj pravi sveto pismo: Kdor pogubi enega teh malih, ... ne bom pravil do konca. Zakaj potem branite dekletu, iti v samostan, če jo mika srce? Svetu jo hočete izročiti, da bo imela več prilike za pogubljenje svoje duše? V samostan jo pošljite, da bo častila boga in molila še za vas. Ali mislite, da za vas ni treba moliti?"

Zmagal je. Zavedal se je, da je zmaga njegova. In res, ko je mamica hotela še nekaj reči, so jo hčere potešile, nič več ni smela ziniti.

Ko je samostanski brat odhajal, se je dotaknil Mankice. Položil je svojo roko na njeno glavo. „Dovoli, hči,“ je rekel pobožno, „da te blagoslovim.“ Njene oči so se srečale z njegovimi. Tisti trenutek je vedela, kako je z njim. Vedela pa je tudi, kako stoje stvari v tej hiši. Tam na klopi je sedela mamica, drobna in negibna, stara in onemogla. Bila je poštena. Tu okoli so stale tete. Ali so bile poštene? Nemara so hotele biti. Borile so se za poštenost, za svetost življenja in spregledale tega samostanskega brata. Preslepil jih je. Toda Mankica je molčala. Ničesar bolj si ni želela, kakor da bi se rešila tega doma, kjer ni imela nikogar, in mamica je bila preslabotna, da bi jo mogla braniti. Bilo pa je vendar čudno, da že sama ni pobegnila, ko je imela dovolj denarja in ko se je med večerne molitve neprestano mešala misel o življenju, ki ga je živela prej.

Samostanski brat se je poslavljal in Mankici je bilo nekam hudo, da ni mogla že zdaj z njim. Nekoč je ljubila dimnikarja, ker je bila menda še prevelik otrok in je verjela v srečo. Zdaj pa je bila misel na dimnikarja, ki se je sicer vračal vsak mesec, zelo slabotna.

„Kmalu se vrnite,“ je rekla Mankica bratu, ko se je poslavljal. Njene oči so obvisle na njem. Mankica se ni varala, na njegovem obrazu se je nekaj zganilo. Za trenutek je pobesil oči in zdelo se je, da bo zardel. Pa se je premagal in dejal pobožno:

„Kmalu se vrnem, draga sestra.“

Njeno dušo je prepojila velika radost. Samo bala se je, da je tete ne bi spregledale. In bilo je res čudno, da jih je mogla preslepiti. Postala je pobožna, zdaj je ona vodila molitve: „Ali ne bi molile?“

Tete so se spogledale, na mrkih obrazih se je nekaj zganilo, čeprav nezaupljivo; vendar se je zdelo, da se hočejo oči nasmehnuti, roke iztegniti in pobožati glavo, zdelo se je, da se bodo srca vdala in bodo vse odpustila. Če pa bodo odpustila človeška srca, bo še prej odpustilo božje, ki je brezmejno usmiljeno.

Ko so se tete skoraj že utrudile, je Mankica rekla: „Tiste lepe molitve, ki smo jo včasih molile, pa že dolgo nismo opravile.“

Molile so še tisto molitev.

„Naj bo,“ je naposled čez nekaj dni te lepe pobožnosti dejala Magda, ki se je prva vdala. „Pozabila bom sramoto, ki si jo nakopala naši hiši. Tudi bog bo pozabil in odpustil. Dobro srce imaš, zgodila se je pač nesreča.“ In iztegnila se je roka, ki že dolga leta ni nikogar pobožala, in legla na Mankičino glavo, kakor bi bila močno utrujena, kakor bi bila željna, da se naposled nekje na mehkem in toplem odpočije. Zganilo se je v očeh, ki so se ovlažile, kakor se ovlaži z roso cvet v pomladnem jutru. Umaknila se je strogost, umaknil se je hlad z obraza in nekaj človeške topline je zaplalo na njem.

„Rekla sem,“ je naposled, čeprav mnogo kasneje klonila Eva, „da boš postala svetnica. Nisem se motila. Spokornica si že postala.“ In tudi njej so se ovlažile oči. „Ni dano vsakomur, doseči to srečo. Ti jo boš dosegla. Na tvoj grob bodo romale utrujene množice in iskale pri tebi pomoči. Nemara bodo na tvojem grobu pozidali cerkev, kakor so jo na grobu marsikaterega svetnika in svetnice. Božja pot bo v tej cerkvi, kamor bodo romali siromašni ljudje, prosit pomoči.“

Naposled se je vdala še Kata. „Na stara leta bom vendar doživela majhno radost, ki je Bog ne pokloni vsakomur.“ Tudi njena roka je legla na Mankičino glavo.

Samo mamica je ostala negibna na svoji klopi, samo njen obraz je ostal hladen, kakor je bil prej. Njena usta se niso odprla, da bi povedala kar koli. In če je Mankica še pred kratkim ljubila mamico, se je je zdaj bala.

Mar ni bila prva, ki je vedela za njeno skrivnost z otrokom? In ali tudi zdaj ne sluti, kaj se godi v njenem srcu, kaj se godi v njenih mislih? Ne, mamica ni pokleknila, da bi molila z Mankico. In Mankica se je poslej bala ostati sama z mamico v hiši. Ko pa je le tako nanoslo, da sta bili sami, je mamica molčala, kakor prej.

Zakaj molči, zakaj ji ne pove, kaj misli? Zakaj je ne posvari, ako ve, ako vsaj sluti? Ko so jo tete nekako prisilile, da se je odločila za samostan, se je mamica zavzela zanjo, čeprav ni uspela. Zakaj noče zdaj spregovoriti?

Mamica je molčala, kakor molči rakitov grm na travniku, kakor molčijo vse mrtve stvari.

Motile so se tete in Mankici ni bilo hudo pri srcu. Bolelo jo je samo to, da bo prevarala mamico. Res ne bo postala svetnica, kakor hočejo tete, toda tudi vrnila se ne bo več, da bi segla v roko mamici. Zdoma pojde in po ničemer ji ne bo hudo. Pač, po mamici ji bo. Nje se bo spomnila kadar koli in njo si bo želela. Bila je tako čudno dobra. In to je dovolj.

Ko se je začela toplejša pomlad, se je povrnil brat Martin. Mankici ni ušlo, da je nemiren, čeprav se je zatajeval. Ozrl se je po njej in ta pogled je razodeval nekaj posebnega. Dejal je tetam:

„Govoril sem z očetom gvardijanom glede Mankice. In on je uredil vse ter mi dal pismo za vas, da lahko pošljete dekle v samostan. Sprejele jo bodo nune v našem mestu.“ Res je izročil čudovito pismo očeta gvardijana, ki so ga tete pobožno prebrale, kakor bi brale iz molitvenika. Potem so se razjokale.

Tolika sreča!

Vsi, razen mamice, so se ozrli po Mankici. Ta pa je pobesila oči in ta trenutek ji je bilo hudo. Ni bilo lepo, kar je storila. Nazaj ni več mogla.

Potem so se posvetovali. Mankica je pogledala samostanskega brata, kakor bi ga nečesa prosila. Bilo je potrebno, zakaj tete so sklepale, katera od njih naj pospremi dekle v samostan, ali pa če bi šle vse tri. Mikalo jih je majhno potovanje.

Bilo je nujno, da brat Martin sam poseže v stvar. Svetoval jim je, naj spremijo dekle do postaje, naprej pa ne. V mestu, kamor pojde Mankica, jo itak počakajo nune, da jo odvedejo s seboj. Na vlaku pa bo on pri njej. Čemu torej nepotrebni stroški!

Ta nasvet je bil pameten in tete so ga sprejele brez odpora. Naposled je res, kakor pravi sveti mož; saj jo bodo kasneje lahko obiskale.

Mankica je s sklonjeno glavo razmišljala in še ta trenutek jo je obšlo nekaj svojevrstnega, nekaj, kar bi moglo odločiti za vso njeno bodočnost. Pred njenimi očmi je vstal samostan s svojimi vrtovi, kakor si jih je predstavljala iz pripovedovanja tega samostanskega brata. Ta trenutek jo je prijelo, da je zanihala: ali naj res gre v samostan, ali naj sledi sanjam, ki so postale že tako mogočne in privlačne.

Bilo je samo za trenutek! Ko so tete rekle, da je treba vse pripraviti za odhod, je bilo negotovosti konec.

Tete so hotele, da ponese s seboj vse, kar je pač njenega. Kajti kaj naj počno s tem pri hiši? Brat Martin pa je pripomnil, da mnogo svojih stvari ne bo potrebovala; rekel je, da deklet sicer ne preoblečejo takoj, vendar ne nosijo istih kmečkih oblek kakor na vasi.

„Sirotam jih razdajte,“ je skromno dejala Mankica. To so tete odobrile. Pač pa so ji vsilile nekaj malega za pot.

Bilo je nekaj ganljivega v slovesu od te hiše, kjer je Mankica preživela nekaj let, sicer ne srečna niti zadovoljna, vendar je ta odhod pomenil mnogo več, kakor je kazal vsakdanji videz. Odprle se bodo duri na cesto, ki so bile toliko časa zaprte zanjo. Zdaj pojde od tod, kakor poletijo štorclje z dimnika, kadar je jesen. Le da se štorclje vračajo vsako pomlad, ona pa se ne bo vrnila nikdar več. Tako je sklenilo srce.

Tete jo pospremijo do postaje, zdaj mora dati roko samo mami. Ozrla se je po njenih očeh, ki so obtičale na njej. Zakaj ne spregovori nič takega, kar bi jo poslednji trenutek opomnilo, kar bi ji pomoglo pri odločitvi.

Mamičine roke so se zganile; z desnico je skoraj hlastno prijela Mankičino roko in zdelo se je, da bo povedala vse tisto, kar se je nabralo v njej. Drobne, še vedno žive oči so postale mehke, levica je pobožala Mankičino roko.

Mankica je vedela, da mami ni mogla utajiti svojih načrtov, svojih misli. Zdaj bi še lahko spregovorila, še bi jo lahko posvarila. Eno samo besedo naj bi izrekla in Mankica bi odložila svoje skromne stvari, sedla k mami in ostala tu.

Ozka, stisnjena usta niso hotela spregovoriti. Ali je morala v življenju toliko molčati, k tolikim in tako težkim stvarem, da tudi zdaj molči?

Prelep je bil vrt, ko se je Mankica pri odhodu ozrla po njem. Dokler je bil zagrajen in zaprt, ji je bil kakor ječa. Ko pa so se odprla vratca, ko je stopila skozi na cesto, je bil poln prijetne pomladne lepote. Stare jablane so cvetele, prav tako hruške, senice so letale po vejah, metulji med cvetjem, lastavke nad jablanami in v meji okoli vrta so kričali vrabci. Na dimniku je na dolgi, rdeči nogi stala štorclja; dolgi vrat je bil usločen in brez velike radovednosti se je ozrla po odhajajočih.

Tete so ji dajale nauke in jo vzpodbujale. Nekaj toplote je bilo v njihovih besedah, kajpak, za tistega, ki bi mislil, kakor so mislile same. Mankica se jih je vedno bala; bala se je mrkih obrazov, rezkih, nevljudnih besed. Zdaj je iz vsega dihala vendar nekaj človeškega, kar je bilo doslej mrtvo; obudilo se je, morda za kratek čas — Mankica je vedela, da samo za kratek čas — obudilo se je in se razodelo, da se bo potem še globlje razbolelo. Izvabila jim je solze, izvabila jim je mehke besede, odpuščanje, vse, kar je na svetu mogoče dati, da potem ne dobi nikdar ničesar več.

Čakali so na postaji. Tete so stale krog Mankice, jo bodrile in ji slikale lepoto samostanskega življenja. Ko pa je prišel čas in je morala vstopiti, so se vse dotaknile njene roke in kakor mami doma, so tudi one pobožale to roko.

„Sveta bo ta roka,“ je dahnila Magda. In najrajši bi se bila sklonila ter jo poljubila. Mankica se je solznih oči odtrgala in sedla na vlak. Obsedela je pri oknu, da je lahko videla tete. Hotela jih je videti. Hotela jim je pokloniti nekaj prijaznosti, zato ker jih je tako kruto varala, zato da bi ji odpustile, da ji ne bi zamerile, čeprav se ne bodo več videle. Želela si je odpuščanja. Ko se je vlak premaknil, je dvignila roko, pa jo takoj pobesila. Tokrat jih ni obsojala, ni jim očitala zla, ki so ga zagrešile nad njenim otrokom. Nemara pa je svet, v katerem so živele, zahteval od njih to krutost. Zlo ni bilo storjeno iz slabega namena, niti niso imele slabega

namena, ko so jo odločile za samostan. Drugod na svetu, v drugačnih okoliščinah bi ne zahtevale in storile tega, kar so zdaj. Samo mamica se bržkone ne bi nikjer in nikdar spremenila.

Mankica je gledala pomlad na ravnini. Navdajalo jo je isto prijetno čustvo, samo še večje, kakor tedaj, ko je z materjo odhajala na vas. Videla je ljudi, ki so stali pred svojimi hišami in veselo zrli za vlakom in po popotnikih, ki so stiskali obraze k oknom. Videla je otroke, ki so mahali z rokami, videla je prve krave na paši in pastirja, ki je brlizgal na piščal. Videla je gozdove s tistim prelepim prvim zelenjem, ki diši po smoli. Videla je sto stvari, ki jih doma ni mogla. Zdaj si je želela, da bi se vsega rahlo dotaknila s svojimi rokami: metuljev, ptic, drevja, zelenja, ljudi, zemlje in celo sinjega neba.

Njej nasproti je sedel brat Martin. Njegove oči so bile sanjave in mehke kakor oči otroka, ki se je prvič ozrl po svetu. Nekaj plahega je bilo v njih, česar ni nikdar opazila. Obraz ni bil star niti mlad niti posebno lep, kolikor ga ni lepšalo čustvo, ki je bilo razlito po njem. Na glavi je imel majhno meniško čepico, lase si je česal na stran, nekaj zgodnje beline je bilo v njih. Brada je bila rahlo nakodrana in temnejša kakor brki.

Dolgo je molčal in tudi Mankica ni rekla ničesar. Kakor bi premišljevala, kako bi naposled vendar spregovorila tudi o tistem, kar je bilo njuno, za kar ne sme izvedeti svet. Slednjič je spregovoril in ni ji ušlo, da jo je zdaj vikal:

„Povejte, ali vas samostan res mika?“ Vprašal je naravnost in Mankica mu ni zamerila. Zato je tudi ona odgovorila naravnost in brez razmišljanja: „Ne.“

Pokimal je in videz je bil, da ni razočaran, da je vedel to že prej. „Mislil sem si tako,“ je dejal tiho. „Najbrže je res, da tudi vaša mati ni hotela, da bi šli v samostan, kakor je rekla mamica.“ Potem se je prijazno nasmehnil: „Mamica me ne mara. Ali niste tega opazili?“

„Saj niti ne taji tega.“

„Ne, ne taji. In vendar jo imam rad... Spominja me moje matere. Ne toliko po obrazu, po svoji duši me spominja nanjo.“ Zdaj je tudi on gledal skozi okno na njive, na gozdove, na sinje nebo in na redke ljudi, ki so gledali za vlakom. Potem se je spet zagledal vanjo: „Ali ne bi bilo prav, da bi si premislili, dokler je čas?“

Prisrčno se je zasmejala, kar ga je vznemirilo. „Lep brat ste,“ je rekla, „da mi prigovarjate kaj takega.“

Sklonil je glavo in zardel. „Nisem mislil zlega. — V samostanu je življenje težko, mnogo težje, kakor si mislijo vaše tete. Ni za vsakogar... Nekaj let se sicer zdi prijetno, potem pa se vse spremeni. Potem človek vse izgubi.“

Gledala ga je, pa molčala. Ne, na tolikšno odkritosrčnost ni mogla kaj odgovoriti.

Na večji postaji, kjer sta morala prestopiti, se mu je za čas izgubila in že je mislil, da je pobegnila. Iskal jo je, zaskrbljen in preplašen, dokler je ni zagledal, kako se ozira za njim. Kakor otrok se je razveselil. Toliko, da je ni prijel za roko in jo potegnil v kupe. Ko se je vlak premaknil, je dejal: „Čez pol ure smo tam.“ In čez čas je dejal: „Ali ste kaj nemirni?“

„Ne“, je odvrnila. Gledala je spet skozi okno na bližnje hribe, ki niso bili več tako modrikasti, kakor tedaj, ko jih je gledala z domačega vrta. Ne da bi se obrnila k njemu, ga je vprašala: „Ali ste mi res sprosil mesto v samostanu? Ali niste sami napisali pisma in ali niste lagali tetam?“

Zganil se je, sklonil glavo in spet ga je oblila rdečica. „Sprosil sem,“ je odvrnil. „Res sem sprosil. Čakajo vas, sicer ne na postaji, pač pa doma. — Kaj ste pa mislili?“

„Misllila sem, da ste samo lagali, da sploh niste sprosil.“ Ozrla se je vanj. „Misllila sem, da ste imeli drugačne načrte.“

„Kakšne načrte?“ jo je tiho vprašal in nekaj je drhtelo v njegovem glasu. „Kaj ste mislili?“

„Saj ni nič,“ se je nasmehnila; „zmotila sem se.“ Gledal jo je vdano, proseče, kakor otrok, ki se nečesa boji in se ne more odločiti.

„Povejte, kakšne načrte naj bi bil imel?“

Obrnila se je naravnost k njemu. Oči so ga zrle in se niso nič bale; pobesil je glavo pred njimi. „Da bi pobegnili z mano, da bi šli z mano v svet.“

Bil je negiben, tudi obraz je bil tak, niti mišica ni trenila na njem. Počasi, kakor da je sam v kupeju, se je obrnil z obrazom k oknu, pritisnil je lice k steklu in gledal hribe, ki so ležali vzporedno ob železniškem tiru, čeprav nekoliko oddaljeni. Slutila je, da se v njem nekaj odloča, kar bo važno zanj, kakor je bilo važno vse poslednje zanjo. Z ničimer pa ni razodel tega, kar se je odigravalo v njegovi duši. Šele, ko so se pokazali obrisi mesta, šele tedaj se je obrnil in dejal:

„Doma smo.“

Odločil se je in Mankica se je sklonila, kakor bi nekaj zagledala na tleh pred svojimi nogami.

Mesto se je bližalo, rdeče strehe so bile razločne, tudi okna so že gledala proti vlaku. Cerkveni stolpi in tovarniški dimniki so se povzpeli visoko nad meščanske hiše. Okoli cerkvenega stolpa so letali sivi golobi.

Tedaj je dejal brat Martin: „Izstopiti bova morala.“ Dvignil se je, da bi pripravil vse, da se ne bi mudila na postaji. Ona pa je sedela, gledala zdaj skozi okno, zdaj spet njega, in se nasmihala grenko, kakor bi hotela reči: Nočem. Kakor bi ga nekaj prijelo za grlo, je s težavo dejal:

„Zdi se mi, da nočete izstopiti, da se hočete peljati dalje.“

Ker je tudi zdaj molčala, ni imel več česa reči; samo grlo je bilo suho in v srcu se je nekaj sesedlo.

„Ali imate kaj denarja? Ste si kupili karto?“

„Kupila sem jo in denar imam.“

Spet je prikimal in na poraslem obrazu je Mankica zasledila toplo, prijateljsko čustvo, ki je dihala isto veliko človeško lepoto kakor grdi mamičin obraz, ki samo v redkih trenutkih zaigra v gubah.

„Zakaj potem niste povedali, da nočete noter? Zakaj ste lagali?“

In čez čas je ponovil: „Zakaj ste lagali?“ Tako je ona spraševala mamico; ne da bi ji očitala glede otroka, pač pa iz vse drugačnih namenov, in mamica ni mogla molčati. Tudi Mankica ni mogla.

„Nisem mogla drugače,“ je rekla. „Mislila sem,“ je nadaljevala, „da mi niste sprosili mesta, da hočete z menoj pobegniti.“

Molčal je; ni zanikal niti potrdil, tudi ni več spraševal. Na obraz, ki je bil še trenutek prej tako mehak, skoraj zasanjan, je legala svojevrstna trdota, hlad, ki zakriva srce in čustva.

Ko se je vlak ustavil, je prijel njeno roko, jo za trenutek obdržal v svoji in zdelo se je, da bi jo rad pobožal. „Svet je grd,“ je dejal naposled in izpustil njeno roko. „Vi pa mislite, da je lep. Prevaral vas bo in nekoč si boste želeli samostana.“

Nasmehnila se je. „Morda,“ je odvrnila, potem je dodala: „Vi ste krivi, da grem v svet... Mislila sem, da hočete z menoj, da ste se naveličali. Pa si ne upate. Vidim vam v dušo, radi bi, pa nimate poguma.“

S sklonjeno glavo, ne da bi kaj odgovoril, je izstopil. Stiskala je obraz k steklu in zrla na veliko postajo, kjer je vrvelo mnogo ljudi. Pred postajo je za trenutek postal, se obrnil in zdelo se je, da razmišlja, ali bi se vrnil v kupe k njej in se odpeljal. Morda bi se vrnil, če bi mu pomignila z belo roko. Tega pa ni storila. Še je stal tam, visok, z rjavo, temno brado, z očmi, ki so bile zmedene. Oblečen v rjavo dolgo haljo, prepasano z belo vrvjo, je bil podoben svetemu Frančišku, ki ga je videla v cerkvi v predmestju, ko jo je njena gospodinja ob jutrih vlačila k ranim mašam. Okrenil se je in se izgubil med ljudmi, ki so se gnetli proti mestu. Mankica je še slonela ob oknu, pritiskala obraz k hladnemu steklu in ni vedela, ali je bilo dobro ali zlo, kar je ukrenila.

Ko se je vlak premaknil, sicer ni vedela tega nič bolj kot prej, vendar je bila vesela: nazaj ni bilo več mogoče.

(Dalje sledi.)

Tesnobna pomlad

Igo Gruden

Navsezgodaj je zapel na vrtu kos:
kaj je res čez noč pomlad že k nam prišla?
sem se vprašal še omotičen od snà,
vstal sem in odpirat okno šel ji bos.

Žalosten poslušal sem otožni spev:
kaj ti naj odpojem, moj pomladni drug,
ko je svet zavešen od tegob in tug,
v mojem, v vsakem srcu le obup in gnev?

Človek se vprašuje: Mar zato sem živ,
da ljudi moril bom na brezumni ukaz,
sam brez krivde smrti bom človeka kriv? —

In v oči sva si zazrla kos in jaz:
pred njegovimi povetil sem obraz.

Pot med blažene

Miško Kranjec

II.

Zletele so mlade štorcklje z Janiševega dimnika na travnike. Bilo je mnogo radosti v velikem, iz trnja in vej spletenem gnezdu, mnogo klopotanja, mnogo letanja okoli hiše, nad drevjem, do sosednjih hiš, nad vasjo, dokler se naposled niso spustile na mlade otave. Nekaj večerov so se še vrnile, potem jih ni bilo več. Stari sta se še vračali, mladiči pa so se že najbrže odpravili na jug. — Tudi lastovke, že druge, so kričale v gnezdu in posedale na njegovem robu. Zdaj so bile samo tri, prvih pa je bilo pet. Kmalu bodo tudi te vzletele. Mnogo je bilo na vrtu stvari, ki so spominjale in obljubliale prvo jesen. Poslednji belini, ki so ostali od prevelikih množic škodljivih metuljev, so se preganjali med jablanami. Z njiv je zadehtelo po svetoči ajdi. Ob jutrih so na vrtu pod jablanami ležala zrela jabolka, ki so odpadla. Prve pajčevine so se razpredle ob plotu in med grmovjem.

Mnogo je bilo stvari, ki so kazale očito na prvo jesen, čeprav je sonce še vedno žarko pripekalo, čeprav so se otroci še vedno kopali pri mlinu v potoku.

Kaj pa so imele Janiševe od te jeseni, ki se je tako lepo nakazovala, kaj so imele od poletja, od pomladi, od zime, od vsega, kar obdaja človeka, kar ga vsaj včasih vznemirja in kar mu vsaj včasih vzbudi prijetno občutje in nežne misli o bežnosti vsega človeškega in zemeljskega. Obdelovale so sicer tiste krpe zemlje, ki jih je imela mati, toda zemlja ni mogla biti človeku, ki se je zastrmel v nebo, isto, kakor človeku, ki se je zakopal v v brazde. Morda bi vse to ganilo samo mamico, če bi kdaj stopila na njive. Vrt pa je bil za njo dovolj prostran in tudi ta vrt je nudil dovolj lepote, da ni stopila nikamor dlje. Po prvem suhem listju zgodnjih jablan je določila, da se bliža tista neprijetna doba, ki jo bo priklenila na klop pri peči.

Štiri leta so minila od tiste sramotne nesrečne pomladi in zdaj je teklo peto, kar je pobegnila Mankica. Zamrla je po njej vsaka sled v tej hiši in v svetu okoli nje. Usta niso nikdar izgovorila njenega imena, kakor niso nikdar izgovorila ničesar, kar bi moglo žaliti boga. Kakor ležijo pokopane vse izkušnje, vse blodnje in vsi grehi mladosti, vse, kar je bilo slabega, tako leži pokopana Mankica.

Samo iz srca in iz misli ni izbrisana. Zakaj že zdavnaj se je v njih razjasnilo spoznanje, da je bila pretežka, premučna izkušnja zanje; izkušnja, ki je ni poslal bog, temveč hudobni duh, da bi jih zavedel. Ničesar več ni imel, s čimer bi jih še premotil. Minilo je, kar je bilo v njih človeškega, strastnega, dotikajočega se greha. Če bi jim prišla nasproti takšna izkušnja, bi Janiševe ostale trdne, ne bi več padle. Hudi duh pa si je izmislil zelo premeteno zvijačo in padle so.

Res so se nekoč izpovedale zlega dejanja, res je župnik dal odvezo, toda župnik ni mogel pomiriti srca. Zakaj srce natančneje loči zlo od dobrega kakor župnik, kakor sodnik ali kakor kdor koli na svetu. Mati bi lahko edina razjasnila stvar in jih pomirila. Mati pa je molčala, molčala je, kakor molčijo vse mrtve stvari. Mar je ni župnik povabil k sebi, ko je umirala Klara? Ali ji ni rekel, naj ne odlaša? Župnik je vedel za stvar, pa je molčal. Čakal je. Toda tudi mati je čakala, kakor bi izzivala dobrega moža, naj stori, kar ga je volja. Hčere so ji obljubile, da bodo župnika povabile na dom. Tedaj je rekla, naj le poizkusijo. Niso ga povabile, kakor bi se zbale njene čudne nerazumljive grožnje. Ona pa tudi ni stopila nikamor.

Kaj namerava z odlašanjem: Zdaj, ko ve, da župniku ni neznano, kaj je storila? Ali se boji obračuna s svojim življenjem? Zdaj ni mogoče več tajiti, zdaj je potrebno samo mnogo dobre volje, mnogo odločnosti, da prizna, kako je bilo. In če tedaj ne bo župnik poklical vseh k sebi, potem je vendar bilo prav, kakor one mislijo.

„Kaj pa, če nenadoma umrete?“ je rekla Kata. Poslednje čase je postajala nestrpnjša.

„Vse bomo umrle,“ odgovarja mati skromno in kratko. „Tudi ti pazi, da ne umreš nenadoma.“ Potem se pa spet odene v molk in se ne briga za

nikogar v hiši. Hčere lahko delajo, kar se jim zdi, ona pa živi zase; zjutraj odide na sonce in se vrne zvečer v sobo k peči. Ali premišlja? Ali kar tako gleda pred se? Ali je že toliko mrtva, da ne more razmišljati?

Kakor koli je Mankica izbrisana iz te hiše, kakor koli ne sme o njej nihče spregovoriti niti omeniti njenega imena, kot da ni nikdar stopila v to hišo in se dotaknila teh ljudi, misli vseh se vendar ukvarjajo z njo. Preveč blizu jim je bila nekoč.

Dolge so jesenske noči in v teh nočeh se vrača. Prihaja neslišno, nevidna vsem, razen tisti, s katero se hoče pomeniti. Mamica, ki sedi na klopi in že zdavnaj ne prespi nobene noči več cele, sliši, kako jo Kata zmerja, kako jo Eva psuje in kako se Magda bolešno pogovarja z njo.

To je spomin, ki vselej tedaj obide mamico. Tudi njej se zgodi kaj takega. Samo ona se ne plaši pred ničemer. Ko so jasne jesenske noči, ko je skozi okna videti kos sinjega neba s premnogimi zvezdami, ki se tačas tako rade utrinjajo, tedaj vstopi Mankica in se dotakne njene roke, sede na klop in dolgo molči. Bili so časi, ko se je mamica bala teh prividov, zdaj jih ima skoraj rada. Mankica ne očita, samo hoče, da bi se pogovarjali o golih vsakdanjostih, naпослед pa se vselej dotakneta otroka. Vselej znova mora mamica povedati, kako so njene hčere, Mankičine tete, sklenile, da otrok ne sme delati sramote, kako ga je potem ona zavila v tople odeje, — bil je velik mraz — kako je odšla z njim čez njive, skozi gozd do reke, kako je poiskala na reki, ki je bila zamrzla, razpoko za starim hlodom, ki je ležal skoraj na produ, kako je krstila otroka in ga naпослед solznih oči spustila pod led. Nič se ni zganilo. Nekje daleč je počil led, nekje so bežale srne, na starem topolu so negibno sedele vrane, po snegu so bili razmetani sledovi zajcev, lisic in podlasic. Nebo je bilo belo in bel je bil svet, odet v meglo.

„Ali ni zajokal?“

„Ne.“ Dremal je. Ko ga je nesla, mu je vtaknila v usta prst in ga je vsega oblizal.

Tako mirna povest je to, tako nestrastna zgodba, da bi človeka zbolelo srce. In vendar je srce trpelo, mnogo trpelo. Tudi zdaj ni mrtvo, ne, v njem še vedno gori, a ne s plamenom. Samo tli. Zato, ker je vse zadušeno, ker ni zraka, da bi se plamen razvnel. Ali se bo kdaj razgorelo? Ali pa bo ugasnila tudi rahla žerjavica?

Mankica se nežno dotakne mamičine roke. Odpustila je. „Samo bog vam naj odpusti, če ste ga res morali.“

Morala je; hčere so napravile njeno hišo za sveto in kako bi se vse skalilo, oblatilo, če bi ne napravila tega? Toliko let so se borile, da so ljudje in tudi župnik priznali njihovo svetost. Otrok bi pokvaril vse. Toda danes se mamica ne bi ničesar in nikogar dotaknila. Rade živijo ptice, rade živijo

mušice, rade žive rože na travnikih, vse je živo, se veseli sonca in toplote, samo človek se ne bi veselil?

Zdaj govorita o Mankičinem begu. „Ali ste vedeli, da nočem v samostan?“

Mamica kima. „Vedela sem.“

Ptice pod nebom so svobodne in letijo, kamor jih vleče srce, svobodne so ribe v vodi, svobodni so vetrovi, soncu ne more nihče prepovedati, da bi ne potovalo, ne zvezdam, ne ničemur, kar je živo. Zakaj bi potem branili človeku, iti tja, kamor ga vleče srce?

Poslej se bodo ti razgovori ponavljali vsako noč. In vsako noč bo Mankica stopila še k svojim tetam; saj nikogar ne sovraži. Zbudila bo najprej Magdo. Magda plane prestrašena pokonci, obsedi na postelji in se zastrmi pred se. Ko spozna Mankico, vpraša boječe in negotovo: „Kaj hočeš?“

„Rada bi se z vami malo pomenila.“

„Kaj hočeš?“ vpraša Magda zdaj tiše in se zave, da so v sobi ljudje. In spomni se otroka, zaradi katerega je prišla Mankica. „Nisem jaz kriva.“ Kasneje nekoliko popravi: „Nisem sama kriva.“

„Ah, pustite to,“ zamahne Mankica z roko. „Koliko takih stvari se zgodi na svetu! Poglejte samo mamico. Ali mislite, da niso nikdar pomagali nobeni ženski? Potem se spomnite svoje mladosti, spomnite se vseh ljubezni, vsega se spomnite. Če bi bil človek tako natančen, ne bi našel nikdar miru. In če bi bil bog tako natančen, kam bi potem prišel svet? Ali se niste nikdar s svojimi rokami dotaknili otroka? — Pa pustive to, nisem prišla zaradi tega. Tako bi se rada pomenila z vami. Zakaj ste dovolili, da je umrlo v srcu vse, kar je bilo človeškega in toplega! Majhna sem prišla k vam, otrok, hotela sem se igrati z deco na ulici, pa mi niste dali.“

„Tam bi videla samo greh.“

„Ah, kaj pa otroci vedo, kaj je greh. Otroci ne ločijo med dobrim in slabim. Mladost je, pravijo, brezgrešna. Vse, kar storite tedaj, se vam odpusti.“ Magda kima, vendar se ne more sprijazniti z vsem tem, pa najsi je še tako resnično. Razum govori danes drugače.

Potem se dotakneta njenega boga. „Aha,“ se nasmehne Mankica, „moral sem pobegniti, ker nisem hotela postati svetnica. Zakaj ste me hotele napraviti za svetnico?“

„Zato, da bi molila za naš dom, da bi ga z molitvami in s pokoro očistila grehov, ki ležijo na njem, grehov, za katere ve samo bog.“

„Bog bo tudi tako odpustil, če se srce pokesa.“

„Ne, ne,“ je odmajala Magda. „Samo s pobožnim, bogu vdanim življenjem, z veliko pokoro je mogoče potolažiti boga in si izprositi nebesa. Brala sem v knjigah; vsi, ki so postali sveti, so se trpinčili, se ostro pokorili, neprestano molili in se izogibali svetu.“

„Kaj pa, če ni boga? Če je vse to samo izmišljeno?“

Tedaj je Magda prestrašeno planila. „Kako moreš govoriti kaj takega, nesrečni otrok! Ni boga? Kdo pa je ustvaril svet, kdo je ustvaril nebo, kdo je ustvaril rastline, ptice, ribe, človeka? Kako bi sicer bili svetniki, spokorniki, čudodelniki?“

Mankica posluša in misli, potem pa zamahne. „Naj bo,“ reče skromno. „Bila sem tako mlada, nikdar nisem mislila nič slabega. Prišlo je samo od sebe, kar je bilo zlega. Ali niste ljubili, ko ste bili mladi, in ali ne veste, kako pride to samo od sebe? Tudi ljubezen je bog vsadil v človeško srce, kakor je vsadil vanj vse drugo, kar v njem bije.“

Magda postaja nekam strpna in z njo se Mankica v jesenskih nočeh lahko pogovarja. Vse drugačni sta Kata in Eva. Kadar se Mankica dotakne katere, tedaj plane na postelji in ko prepozna Mankico, zakriči: „Poberi se iz hiše, pojdi izpred mojih oči.“

Mankica pa obsedi na postelji in se grenko nasmehne. „Ali sem vam kaj slabega storila?“

„Si, mnogo slabega si storila. Onečistila si našo hišo. Zaradi tebe smo morale napraviti greh, ki ga ne bi bilo nikdar treba.“

„Ali niste nikdar grešili? Ali ni grešila teta Eva?“

Takrat Kata molči.

Daleč, že skoraj v popolni pozabi leži mladost, ki ni bila tako čista, tako brezgrešna, kakor bi si zdaj človek želel. Tam je mnogo pokopanega, kar še vedno boli, česar ni mogče izbrisati niti z molitvami niti s postom in z ničimer.

Nemirne, brez pravega pokoja so noči v Janiševi hiši. Mamica na klopi, mamica, ki ne more spati, sliši sredi tihih, jasnih jesenskih noči vzdihne, vzklike, vidi, kako se zdaj ta, zdaj ona dvigne in preplašena obsedi na postelji, kako seže naposled po molku, da bi z molitvijo pregnala privide, ki ne dajo spati.

Mamica se ne vznemirja in nje ne vznemiri nobena stvar več. Ve, da bodo tudi hčere nekoč našle pokoj; ko se bodo leta še bolj nagnila, ko bo človek, lahko bi rekel, gledal vse iz daljave. Iz take daljave gleda zdaj ona in tu je prijetno zavetje. To zavetje je starost, če si jo človek lahko pribori in če jo ohrani zdravo in vedro.

Zdaj pa je bilo tako, da so vse mislile na Mankico in na otroka in kadar je katera v noči zmedeno vzkliknila, kadar se je pognala kvišku, je mamica vselej dejala sama zase: „Na otroka misli.“ Ko pa je ona čez čas spet mirno zaspala, ko je bil v sobi spet pokoj, je dejala modro: „Na otroka ne bo nobena zlahka pozabila.“

Prvi svit prežene vse te privide, ves nemir, strah in vse, kar je v zvezi z Mankico. Ko prvič zazvoni jutranjo zdravo marijo, obsede Janiševe na svojih ležiščih in pomolijo. Potem se začne tisto skromno življenje, ki je tako običajno v tem domu; mala petrolejka zabrli, ako še ni dan, začne se

jutranje delo, kolikor ga nudi skromna hiša, vse dotlej, dokler ne zazvoni k maši; takrat so Janiševe že nared. V hiši ostane samo mati. Takrat zleze s klopi in odide v nizko kuhinjo, zakuri in pristavi k ognju nekaj loncev in svoj zajtrk.

Ko se popolnoma zdani, se začne drugo delo, ki ga pa opravijo hčere. Takrat ždi mamica že na svojem prostoru: dokler je še toplo, pred hišo, ko pa začne postajati hladno, se pomakne v sobo na klop pri peči in se z grenkobo v srcu zave, da bo morala spet vso zimo preždeti na tej klopi, ako se seve ne zgodi, da bo to zimo umrla.

Štiri leta ni bilo samostanskega brata Martina. Prihajal pa je starikav frater, ki se je pa komaj pokazal v Janiševi hiši; in samo toliko je ostal pri njih, kakor kjer koli drugod v vasi. Nekoč so ga sicer Janiševe povprašale po bratu Martinu, toda tako so ga v več hišah povprašali, in kakor drugod, se je tudi pri Janiševih nekako izmumljal, ne da bi ženske prav vedele, kaj je z bratom Martinom.

To jesen se je pa brat Martin spet pojavil. Bodisi, da ni njegov namestnik, ki ni bil tako znan ne priljubljen in ne tako zgovoren, dobil dovolj in je brat Martin vselej mnogo več naprosil, bodisi da je bilo karkoli, brat Martin se je tisto jesen, ko so bili s polja pospravljeni že vsi pridelki, spet pojavil in spremljal ga je starikav hlapec iz samostana, ki je nosil vrečo in veliko pletenico, kamor sta spravljala, kar sta naprosila.

Vendar je že prvi videz razodeval, da se je brat Martin zelo spremenil. V obraz je ostarel, glavo je imel močno sivo, kakršno imajo starci.

In nič več ni bil tako zgovoren.

To so bile stvari, ki so ljudem in tudi Janiševim takoj padle v oči. Mamica je tudi opazila, da ni bil več tako svetohlinski. Nič več ni zavijal oči, nič več ni sklepal rok kakor prej in nič več ni bil tako priročen, kadar je bilo treba dati blagoslov. Spremembe so bile očitne, prevelike tudi za tiste, ki niso bili vajeni pogledati v srce.

Z vzdihom, toda ne ponarejenim, temveč z vzdihom utrujenosti je sedel za mizo, kakor je bil nekoč vaje, in v tem je bilo nekaj stare domačnosti, ki jo je bil najbrže ohranil iz svoje rodne hiše in materine bližine. Roke je skrtil v rokave in se ozrl po mamici.

„Še vedno živite?“ je vprašal in nekaj prisrčnosti je bilo v njegovih besedah. Vendar ni mogel s tem zabrisati vsega nekdanjega niti ni mogel pregnati iz mamičinega srca nezaupanja do sebe.

Eva mu je postregla, medtem ko sta Kata in Magda obsedeli v sobi.

Ni se branil, toda način, kako je vse sprejel zdaj in kako nekoč, je bil različen. Tudi ko se je prekrizal pred jedjo, ni storil tega kakor nekoč in zdelo se je, da so Janiševe razočarane nad njim.

Vendar je Kata prijazno dejala: „Bili ste gotovo bolni, da vas ni bilo tako dolgo. Vprašale smo po vas, pa nismo mogle ničesar izvedeti.“

„Nisem bil bolan,“ je rekel nekam odkrito. „Malo že, kakor vsak človek kdaj oboli, vendar ne tako, da bi ne mogel okoli.“

„Pa vas toliko let ni bilo.“

„To je bilo nekako za kazen,“ je rekel skromno.

Ne, kaj takega ne bi smel razodeti Janiševim: bil je kaznovan, prepo-vedano mu je bilo stopiti iz samostana. One pa so mislile, da je svet, da ne greši.

(Dalje prihodnjič.)

Tovarišem iz strelskih jarkov

Ferdo Kozak

Tovariši — vseh narodov sinovi, vseh zemlja!
Sopotniki na maršu, ki mu konca ni!
Ko se spominjam davnih dni —
čez svet razlite reke milijonov mož —
kot kaplja sem, ki se utrne v veletok in dere z njim.

Tovariši, mi smo marširali skozi pogin in razdejanje slavnih dob,
mi smo marširali čez solze in čez kri, čez sanje svojih src —
O, strta radost mladih let! O, v blato poteptana sreča!
Bili smo kot odtrgan cvet, ki je v rokah usode uvenel.

Ta rod si med mrliči svojo postelj je postiljal,
v sramoti izgoreval je v strasteh, ki jih rodita glad in onemogli srd,
rod puntarjev, v verigah vržen na morišče,
junaki dvajsetega veka — pod zastavami laži.

Tovariši, mi smo pogledali stvarem sveta do dna;
zato so nam bile poslej le bežna pristanišča
in mi mornarji s tujih morij, ki pristajamo samo za kratek čas.
Že dvajset let dotikamo vsega s smehljajem se, ki se poslavlja,
vse naše zarje so le tih spomin na sonce jutranjih jasnin,
ki nam nikdar več ne posije.
Mi smo ljubili svet kot malokdo
in vendar nas bo pomnil kot vihar, ki mu v bridkosti je razril srce,
potem pa ves teman utonil v globočinah vélike noči.

Tovariši — vseh narodov sinovi, vseh zemlja!
Sopotniki na maršu, ki mu konca ni!
Ko se spominjam vas, mi je, kot bi se vračal v domačijo.
Kjer koli ste — podajmo, stisnimo roke si kakor bratje
in kot možje v areni, preden se spoprimejo na smrt.

ko brez moči sem doživljal brezbrežnost prostora,
časa neskončnost, vso strašno brezmejnost vesolja,
razžuboreval se vanj kakor veter med polja,
ki mu nihče ne pozna ne poti ne smeri ne izvora.

Mesec, ki vstal je nad zemljo, je hladen kot jeklo,
vem ta večer, da nikjer več ne najdem utehe:
v sencah tesnobnih so plaho se stisnile strehe,
slana na njih se blišči kot raztreščeno steklo.

Pot med blažene

Miško Kranjec

„Če so vas kaznovali,“ je rekla Kata, „so vas na vsak način po krivici.“
Rahla strast je bila v teh besedah.

„V samostanu ne vprašajo po tem; gre za pokorščino.“

„In tako dolgo,“ je rekla Eva in toliko, da se ji niso oči zasolzile. „Ali
je zdaj že preteklo?“

„Je,“ je rekel negotovo, potem pa le pristavil: „Niso mogli drugače, da so
me spet poslali; ljudje me poznajo in mi rajši dajo darov kakor kateremu
drugemu.“

Tako rade bi se dotaknile stvari, zaradi katere je bil kaznovan, vendar
ni bilo spodobno. Lahko bi ga spravile v zadrego. — Ne, na vsak način je
bil po krivici kaznovan. Kdor je svet, ne more grešiti. Če ga pa kaznujejo,
pokaže samo to, da se zna pokoriti, da je toliko svet, kakor drugi ne
morejo biti.

Kljub temu si ni pridobil njihovega srca tako, kakor nekoč; rahla ne-
gotovost je ležala nad vsem. Poleg tega je bil on tisti, ki je pospremil
Mankico v samostan, v katerega ni nikdar prišla. On sam je poznal skriv-
nost, kaj se je zgodilo z njo in zakaj. On bi edini lahko pojasnil. Videz je
bil, da se je prav radi tega dejanja pokoril v samostanu štiri leta. Če je
Eva prej rekla, da so ga kaznovali po krivici, bi moral tudi sam to potrditi.
On pa ni obsodil svojih predstojnikov, skril se je za pokorščino.

Čudil se je, da ga mamica tokrat ne gleda tako sovražno. Ali se je tudi
pri njej kaj spremenilo?

Naposled se je osmelil in vprašal: „Ali vam je Mankica kdaj pisala?“
Tega ne bi smel vprašati, če bi poznal razmere v hiši. Obrazi tet so se po-
oblačili in oči pobesile. Nikogar ni bilo, da bi odgovoril. Samo mamica je
rekla:

„Ni nam pisala.“

Tedaj je tudi brat Martin obmolknil.

Majhen nemir pa je le prinesel v hišo, ko je omenil Mankico. Tega ne bi smel storiti. Štiri leta ni nihče izgovoril njenega imena. Štiri leta so minila v miru in prinašala počasno pa trdno pozabljenje. Nekoč, po mnogih letih bi bilo vse mrtvo in če bi tedaj kdo omenil njeno ime, bi to ne napravilo nobenega vtisa. Bilo je, kakor bi Janiševe na soncu celile in sušile neprijetne rane, na katerih se je že napravila prva hrasta. Pa pride nekdo in popraska in rana se znova razboli.

Pređen je brat Martin odšel, ga je mamica — in tega se je iz srca razveselil — zadržala, zlezla za njim iz hiše in ga vprašala naravnost po dekletu. „Kaj se je zgodilo z njo?“

Tedaj ji je povedal od kraja, kolikor je vedel. Mirno so zrle oči mimo njega, miren je bil obraz, niso se zganile roke. Brat Martin je čutil, da je v tem bitju vendar mnogo globokega, skritega življenja. Ko je končal, ko je ona rahlo pokimala in se hotela vrniti v sobo, ji je, ne da bi hotel, ponudil roko.

Zdaj je mamica iztegnila svojo uvelo, zagorelo roko in se dotaknila njegove.

Bil je vesel, kakor bi srečal svojo mater.

Čeprav niso Janiševe tete izpregovorile Mankičinega imena, se je tisti večer zgodilo prvič, da je Magda, ki je molila naprej, pridejala k mnogim očenašem:

„Molimo očenaš za Mankico.“ Mirno je rekla to, toda Kata in Eva sta se za trenutek vznemirili, naposled pa odgovarjali. Molitev ni greh.

III.

Nekoč, že v svetu, se je Mankici skoraj zgodilo, da bi se vprašala, kako je mogla pobegniti zdoma in zakaj je pobegnila. Saj je bila vendar toliko boječa, da ji še na misel nikdar ni prišlo, upreti se čemur koli. V krvi je bilo: ne se upirati. In res se vso mladost ni uprla niti svoji materi niti svoji gospodinji, kateri jo je bila izročila mati, da jo je vzgajala. In ali se je uprla zdaj katerikrat, ko je živela v svetu, ki ni bil niti prijazen, niti dober z njo? Samo takrat, ko so jo tete poslale v samostan, se je uprla in pobegnila.

Če bi se pa že bila vprašala po tem, tedaj si odgovora ne bi dala, ker bi si ga ne mogla dati. Mnogo stvari, mrtvih in živih, je bilo na svetu, ki se niso nikdar spraševale, zakaj in čemu? Ptice, ki so letele jeseni na jug in spomladi na sever, v mamičino vas, in ki jih je Mankica včasih videla, se niso vprašale: Zakaj, niti: Kam. Pihali so vetrovi, južni in severni, mehki in ostrejši in se niso spraševali zakaj. Cvetele so breskve po predmestnih vrtovih brez vprašanja in brez odgovora in čebele so letale od cveta do cveta in nabirale med takisto brez vprašanja. Da je tako, to leži v naravi

stvari samih. In tako je ležalo v naravi Mankice vse, kar je bilo, kar se je že zgodilo in kar se še bo in Mankica bo samo včasih z grenkim srcem mislila na vse stvari. Za trenutek, ko bo sama in si bo mogla ukrasti troho časa, se bo zazrla skozi okno na počrnele mrtve strehe visokih in nizkih hiš, na cerkvene stolpe, na redko drevje, ki spremlja ponekod ulice in se bo zamislila.

Leto za letom tone v pozabo, kakor tonejo na ulici ljudje in vozovi, kakor tonejo vse stvari in se ne vračajo. Samo kadar pride pomlad in vzcvetejo ponekod po oknih ciklame, ko v parku ozeleni drevje in se po stezah sprehajata kos in ščinkovec, ko prinesejo večerni vetrovi od nekod iz daljave vonj po preoranih njivah, se spomni na mamico in na vse, kar je bilo tako mimobežno. Vendar se v srcu ne obudi kes, želje so postale skromne: Mankica si ne želi ničesar več.

Pač, želi si mnogočesa, kakor si revni otroci želijo igrač, ki so jih videli pri bogatih, vendar ne jočejo po njih, ker vedo, da jih ne bodo dosegli. In pri željah, ki so bolj samo sanje, na katere sproti pozabljaš, ne moreš biti razočaran. Tudi Mankica ni bila razočarana. Prevara se je kopičila na prevaro in vse se je zgnetlo v preveliko kopo, kateri Mankica ni mogla biti dolgo kos. To je čutila sama. Toda v srcu je živela premožna želja po življenju; po vsakdanjem, čeprav trdem in grenkem življenju. In ta želja je varovala Mankico obupa. Kakor bi živela v njej prevelika vera, ki bi ji govorila: Nekoč bo dobro.

Vedela je, da to ni res, da je samo prevara, vendar se je z vsem srcem oklepala te vere in se z njo prerivala med ljudmi ter si hotela poiskati skromnega prostora, kjer bi v miru srečno zasanjala. Ni se bala ulic, ni se bala noči brez stanovanja, ničesar se ni bala. Vse, kar je srečala, kar se ji je prijetno nasmehnilo, je vzljubila in vsega se je oklenila, kakor se potapljači človek oklene vsake stvari, ki plava nad vodo. Vesela je bila in srečna, kadar je našla še tako skromno zavetje. Tedaj se je prijazno ozrla skozi okna na ulico in bila je zadovoljna, ker bo to noč legla v posteljo in ker bo ta večer sedla k mizi.

Vse je bila in vsemu se je darovala. In ni se spraševala, ali je dobro ali je slabo. Ne da ni bilo časa, ne da ni bilo volje, temveč ker je bilo nepotrebno, ker druge možnosti ni bilo.

Bili so lepi pomladni dnevi, ko je vozila po parku v dragem vozičku majhnega otroka in pazila na starejšega, ki je nosil majhno orodje, s katerim se je igral v pesku. Bili so sobotni popoldnevi, ko je ribala pod in so se prsti nagrbali od luga. Bili so dnevi, ko so jo psovali, ko so ji odpovedovali in je morala stopiti na ulico s svojo skromno prtljago. Bili so dnevi, ko je verjela, da je našla svojo srečo in je verjela, da bo ta sreča živela do konca njenega življenja. Vzcvetela je ljubezen, kakor vzcvetajo nekatere redke rože po dolgih letih, pa se njih cvet tako kmalu ospe. Sanjala

je, da se bo preselila v predmestje, kjer se dobe poceni stanovanja. In res se je preselila in dotaknila se je rahlo družinskega življenja, samo zato, da je potem z večjo grenkobo v srcu prijela za svojo skromno culo in stopila znova na cesto in krenila proti širokim ulicam z visokimi hišami; zato, ker je v srcu vera še vedno živeła.

Cvetele so breskve po predmestnih vrtovih, po mestnih oknih so ponekod cvetele rožaste ciklame; nabrekli so se popki kostanjev, mehki vetrovi so prinašali vonj po preoranih njivah in štoklje v živalskem vrtu so bile nemirne. Od nedeljskem popoldnevu pa, ko je stopila na sprehod ob ljubljennem ji bitju in zašla daleč, skoraj že iz mesta, kjer so poslednji ostanki močvirij, za nizkimi, skoraj kmečkimi hišami, se je ob večerih, ko se je vračala, oglasila žabja pesem.

Bili so celo časi, ko je veselo, čeprav s toplimi mislimi na dogodek, pripovedovala, kako so jo tete poslale v samostan, kako jo je samostanski brat spremljal, kako je hotel pobegniti z njo, pa se ni mogel odločiti in je imel solzne oči, ko jo je pustil v vlaku. Celo to je povedala, da so jo hotele tete napraviti za svetnico in da je nekoč že sama mislila, da bi postala svetnica! Vse to je pripovedovala z ljubeznijo, kakor je o vsem, kar ni bilo pretežko in pregrenko, govorila z ljubeznijo.

Spreminjala je svoje ime. Ne sama, temveč novi ljudje so ji dajali novo ime. Samo Mankica ni bila nikdar več. Bila je Marija, bila je Meri, Mica, Greta, vzdevali so ji tudi imena, ki z njenim krstnim niso imela nikake zveze. Bila je Slavka, Liza in še bog ve kaj vse. Na prejšnja imena je morala pozabljati, ker jih ni več potrebovala. Samo kadar se je spremenil položaj, kadar se je preselila, se je predstavila s svojim pravim imenom: Marija. Važno pa ni bilo, kakšno dolžnost ji bodo dali novi ljudje, temveč je prisluhnila, kako jo bodo nazvali. Dolžnosti je poznala in poznala je ljudi: ko se jim je ozrla v oči in v obraz, je vedela, kaj hočejo od nje. Ni jim zamerjala, če so bili sitni, ne, če so bili zlobni, ne, če so zahtevali od nje, česar ne bi smeli. Ljubila je, ker je mislila, da majhni ljudje morajo ljubiti vse, ki so višji od njih. In ko je morala pospraviti svoje skromno imetje in reči: Zbogom, ji je šlo na jok, ne zato, ker mora spet na ulice, ker mora poiskati novih ljudi, ki bodo nemara mnogo boljši od teh, temveč, ker je tudi te vzljubila, kakor je ljubila vse stvari na svetu.

Ko je bila na cesti, se je najprej namerila k svoji stari gospodinjji v predmestje, kakor bi si hotela tam oddahnuti. In stara gospodinja jo je sprejela kakor svojega otroka in ji postljala. Potem je nekaj dni posedala pred hišo, če je bilo zunaj toplo in gledala na sosedove vrtove, na tisti široki vrt, kjer so spomladi cvetele breskve, kjer je bilo toliko gredic, kjer so sejali in sadili premnogo stvari, ki so jih menda nosili na trg. Gledala je široke predmestne ceste, kjer raste ob robovih trava, kjer bijejo otroci žogo ves dan, kjer v nizki gostilni ves dan prepevajo ljudje in igra muzika,

kjer kadijo površno oblečene ženske cigarete in se dolgočasno ozirajo po svetu. Ona pa je z ljubeznijo gledala na svet.

Potem je spet odtavala, kakor bi nabrala dovolj moči.

Ob nedeljskih jutrih in tudi sicer, če je le imela kaj časa, je odhajala v cerkev, se stisnila v klop in se spomnila mladih dni, ko je s svojo gospodinjo hodila k maši. Spomnila se je svojih tet, s katerimi je tudi hodila vsak dan v cerkev. Gledala je stare ženice po klopeh, ki so negibno sedele s sklenjenimi rokami, podobne kamnitim svetnikom ob steni. In vselej se je spomnila svojih tet ter ji je bilo marsičesa žal. Obljubila jim je v mislih, da bo molila zvečer, preden zaspi. Zvečer pa je bila preveč utrujena. In legla je, komaj da se je prekrizala.

Tako je bilo vse dotlej, dokler je živela v srcu velika vera v življenje, tako je bilo dolgih in težkih pet let. Najsi je ta vera včasih za trenutek opešala, že naslednji hip se je pognala kvišku še lepša, še večja. Dolgih pet let je živela vera v srcu, dolgih pet let je Mankica hodila gledat cvetoče breskve v predmestje in na sprehod izven mesta, štorclje v živalski vrt in kose in ščinkavce v park. Pet let so jo klicali z drugačnim imenom, pet let je darovala svoje življenje, svojo ljubezen, vse, kar je imela, svetu in še vedno verjela v lepoto bodočnosti in v človeka. Pet let je hodila, če je le imela čas, posedat v cerkev med stare ženice k prvi jutranji maši in bila tudi sama, kakor one, negibna, mrtva, podobna kamnitim svetnikom.

Potem je umrla vera v srcu.

Potem ni bilo več stvari na svetu, ki bi bila še pomembna in ki bi še mogla navezati ranjeno in obupano srce nase.

Zdaj se ni odpravila s culo v roki v predmestje k stari gospodinji, kjer bi si odpočila in si nabrala novih sil. Sedla je na klop v parku in položila na tla svojo prtljago. Jesensko sonce je ležalo nad zelenim parkom, kjer je neko drevje sicer že rumenelo, kar pa ni motilo celotnega vtisa razkošja; zakaj po gredicah so še vedno obilno cvetele rože. Gredice so bile skrbno urejene, prav tako steze, ki so se vile med drevjem in med gredicami. Po stezah so se sprehajali ljudje, šinkovci in kosi. Vse to pa je bilo tako strašno daleč, kakor še nikdar v življenju. Za parkom je šumelo mesto: avtomobili, tramvaji, vozovi, ljudje, vse se je mešalo v en sam šum; videla je nekaj očrnelih streh visokih hiš, nekaj cerkvenih stolpov, kjer so udarjale ure čas. Čas in sonce sta polzela sicer počasi, vendar dovolj hitro za človeka, ki ni imel kam stopiti in ki ga srce ni nikamor več vleкло.

Ali si je nemara zaželela mamičinega doma? Mirnega vrta z orumenelimi jablanami? Majhen vrt se naslanja na druge vrtove, ves zagrajen z visoko trnjevo ograjo, na cesto zaprt, da mora dimnikar, ki se mu ne ljubi klicati in čakati, preskočiti vratca. Reka šumi ob večerih, ko se poleže delo po vasi, ko se ljudje zaprejo po hišah. Šumi, kakor bi pela eno samo

skromno, pa vendar lepo melodijo, pesem o komaj rojenem otroku, ki mu je bila ona za zibelko.

Ali pa se je spomnila samostanskega fratra Martina, ki naj bi jo odvedel v samostan, kjer bi jo zaprli za mrke zidove, kjer bi se posvetila molitvi in morda počasi hotela postati svetnica? Ali ji je žal za tistim?

Ne, Mankici zdaj ni več za ničimer žal. Vse je minilo, vse je splahnelo; zdaj si želi samo pokoja na tej klopi, kjer hodijo mimo ljudje in kamor sije tako toplo sonce; želi si, da to sonce ne bi zašlo, zakaj noč, ki prihaja za soncem, bo neprijetna.

Po dveh dneh se je odločila in ko so jo našli poleg klopi, zvijajočo se v krčih, so prihiteli ljudje, nekaj kričali, jo dvignili, nekam odnesli in jo položili v avtomobil, ki je že čakal na ulici.

Vse to je bilo komaj za spoznanje drugačno, kakor tisto tavanje po ulicah, kadar je morala nesti svojo culo v predmestje. Zakaj takrat je bilo v srcu na eni strani razočaranje, na drugi pa še vedno velika vera, ki jo je vznemirjala; zdaj je bilo srce prazno in brez bolečin in ni se brigala, kaj se godi z njo in kakšen bo konec.

Konec po vsem tem ni mogel biti prijeten, niti lep, nje pa le ni vznemirjal. Pričakovala ga je mirno in vdano, kakor je pričakovala vse, kar se ji je kdaj ponudilo.

Ko se je predramila, se je začudeno ozrla po ljudeh okoli sebe in se grenko nasmehnila. Ležala je na postelji, skozi veliko okno je padalo jesensko sonce, ki je še vedno prijetno sijalo. V sobi je nekdo umiral, vendar je tudi to ni vznemirilo; prisluškovala je molitvi onih, ki so stali okoli postelje, prisluškovala je nekomu, ki je obupno jokal. In potem si je rekla: Zakaj ni umrla ona, ta naj bi pa ostal, ker ga ljubijo in ker bodo žalovali za njim. Po njej ne bi nihče jokal.

Usoda hoče vedno drugače kakor ljudje in proti usodi se Mankica ni nikdar borila, ker se ni upirala nikomur in ničemur.

Ko je vstala in ko je že lahko hodila, so jo odvedli v mesto in tam so jo posadili v neki hiši na stol. Pred njo je sedel policijski uradnik in se pripravljaval k pisanju.

„Kako se pišete?“

Zganila se je in pomislila. Mnogo imen je imela v teh letih, samo po njenem pravem ni nihče nikdar vpraševal. In zdaj je bila v zadregi, katero ime naj navede in katero je sploh pravo.

„Kaj ne veste, kako se pišete?“ Uradnik je govoril strogo in to jo je ohrabilo: bila je vajena takih sprejemov. Nasmehnila se je:

„Žižek Marija.“

Potem so hoteli izvedeti vse. Ničesar ni tajila in ničesar se ni sramovala niti kesala, ker ni imela česa pričakovati. Pripovedovala je zgodbo človeka v petih letih, zgodbo človeka, ki je več na ulici, kakor pod streho, zgodbo

človeka, ki je taval, se prepuščal in predajal vsemu, kjer je mislil najti vsaj skromno zavetišče. Pripovedovala je o službah, o ljubezni, o prevarah, ki so deževale na njeno prezaupljivo vero in ki je vendar niso mogle streti; potem je pripovedovala o popoldnevu v parku, mirno in hladno; govorila je o soncu, o kosih in rožah in se mimogrede dotaknila stekleničice, ki jo je nosila s seboj. Dalje se ni spominjala ničesar več, dokler ni vstala.

Uradnik je mirno poslušal in šele, ko je končala, je hotel nekatere podrobnosti. Te potankosti so segale v samoto njenega življenja, skoraj do tja, kamor je včasih skušal dovtirati župnik pri izpovedi. Če pa je Mankica pri spovedi skušala najti kakršno koli opravičilo in je olepšala stvari, tega zdaj ni storila. Čemu? Česa se je bala? In kaj se ji je moglo zgoditi?

Uradnik tudi ni pokazal niti sence nejevolje. Videz je bil, da mu je malo do tega, kaj je Mankica počela v mestu, kako je živela. Imel je eno samo nalogo: izprašati jo. In to je opravil. Toda Mankica se je motila, če je mislila, da jo bodo po izpraševanju izpustili. Res ji ni bilo do svobode, vendar je pričakovala, da pojde spet na ulice.

Te načrte so ji temeljito prekrizali. Naslednjega dne so ji dali spremstvo in jo odvedli na vlak.

Tako je romala Mankica po isti poti, kakor nekoč z materjo. Sedela je pri oknu in se komaj ozrla po spremljevalcu. Na njivah je bila jesen. Kakor ni Mankica poznala kmečkega dela, je vendar presojala vse kakor človek, ki je nekoč že delal na njivah. Res ni bilo v srcu vere, toda ljudje po njivah ali travnikih so ji vzbudili nekoliko veselejše misli. In toliko, da ni pomislila, kako lepo bi bilo stati med temi ljudmi in mahati za sopihajočim vlakom.

Vedela je, kam jo peljejo. Morala bi se vprašati: Kaj bo počela tam. Če bi se bilo to zgodilo kdaj koli prej, bi se upirala takim nameram. Poslovala se je bila za vselej od mamičinega doma. Tudi bi si morala predstaviti v duhu, kakšen bo sprejem doma. Vedela je, da tete niso pozabile in tudi nikdar ne bodo, da jih je prevarala.

Ne, samo izpraševati se nikar! Ne po preteklosti, ne po bodočnosti. Niti prvo niti drugo ni lepo in najboljše je, če človek ne ve, kaj je bilo, niti, kaj in kako bo jutri.

Sonce je ležalo na njivah, na travnikih, nad vasjo in na mamičinem vrtu in njeni hiši. Tisto lepo sonce, ko bi človek sedel pred hišo in prijetno sanjal. Gnezdo štokelj je bilo prazno, niti vrabci niso kričali v njem, kar je spomladi nekaj navadnega. Še vedno je bil vrt zagrajen s trnjevo ograjo, še vedno so bila vratca zaklenjena. Mamica pa je sedela pred hišo in se grela na soncu in najbrže je zadremala, ker ni slišala razbijanja po vratcih. In tet najbrže ni bilo doma, ker se niso oglasile, temveč je naposled prišla mamica sama.

Obstala je in se zagledala v Mankico. Na uvelem obrazu se je nekaj zganilo.

Potem so se orosile oči.

Nad osemdeset let je morala živeti Janiševa mamica, mnogo, premnogo grenkih in težkih stvari je moralo mimo njenih oči, mimo njenega srca, da je naposled mogla izreči težko obsodbo, ki je ni upala izreči nikdar, zakaj še vedno je upala, da je na svetu vendar mnogo vsega, kar odtehta bridkosti in trpljenja. Zdaj jo je izrekla zaradi njenega dejanja v parku, ko je izvedela zanj.

Tete si sicer niso bile na jasnem, kaj naj napravijo z Mankico, čeprav jih je mikalo, da bi bilo najbolj preprosto, pregnati jo iz hiše. To pa ni bilo tako lahko; uprla bi se mati in ker je bila hiša ter zemlja njena last, bi lahko prišle v čudno zadrego, če bi jim mati v jezi rekla, naj gredo. Tudi niso mogle materi staviti predloga, za katerega se je najprej zavzela Eva: ako ostane Mankica, tedaj gredo one. Na kaj takega bi mati odgovorila: Pa pojdite v božjem imenu. — Ves dan so vsaka zase tuhtale stvar, ne da bi se mogle za kar koli odločiti. Na srečo pa se je sprožilo še isti večer. Ko so pokleknile k molitvi, je Mankica štorasto obsedela pri mami, ne da bi pokazala voljo do skupne molitve. In tedaj se je Kata okrenila proti dekletu in preden so se prekrizale, je dejala:

„Kaj pa ti? Ali misliš, da tebi ni treba moliti?“

Mankica se je zganila. Ozrla se je po mami, kakor bi iskala pri njej pomoči; preden pa je mama kaj izrekla, da bi jo obranila, se je Mankica že dvignila, stopila po hiši do klopi, pokleknila in se z rokami naslonila na klop.

„V imenu Očeta...“

Razločno je bilo slišati šum reke, ki se je valila zunaj za gozdom. Prve divje race so kričale nad močvirnato pokrajino in fazani, odhajajoči spat na drevje, so se hrešččece zadirali. Nad vsem tem pa je viselo večerno nebo s prvimi, drobnimi zvezdami.

Molitev za molitvijo se je vrstila, videz je bil, da se ne bo nikdar končalo. Utihnili so klici divjih rac, utihnili so fazani, na nebu se je užgalo tisočero zvezd, preden je bilo konec molitve; samo reka je še šumela. In ko je Mankica vstala, so jo bolela kolena. Potem je legla na trdo klop pri peči, na drugi strani pa je bila mamičina klop.

Čutila je, da se je ta dan mnogo odločilo. In kakor se je odločilo, tako bo ostalo do konca dni. Samo zjutraj se je še pridružilo:

„Kaj ti ne greš k maši?“

Morala se je napraviti in iti s tetami v cerkev. Tam so jo posadile v klop k sebi. Odprla je molitvenik in se zazrla vanj; včasih se je ozrla k oltarju, kjer se je obračal duhovnik v dolgem belem krilu. Potem je pogle-

dala po svojih tetah, ki so bile kakor mrtvi kipi, če se ne bi včasih glava globoko sklonila.

Začel se je nov red, začel se je nov del v njenem življenju.

Toda naj je bilo vse, kar se ji je obetalo, še tako grenko, se Mančica niti v mislih ni upirala, niti v mislih ni obsodila svojih tet. Bila je vesela samo trenutkov, ko sta z mamico lahko sami sedeli na klopi, gledali skozi okno na vrt, ne da bi kaj govorili, in vendar čutili, da mislita druga na drugo.

* * *

Čeprav ni nobena izrekla niti ene besede, ki bi pokazala, da jo obsojajo, čeprav je bilo vse še nekam nejasno, je Mankica čutila, da so ji tete pripravile težko in dolgo pokoro. Zaprta v to hišo bo molila slednji večer, sleherno jutro bo morala k maši in to bo njen edini sprehod v svet; vratca na cesto ne bodo nikdar ostala odprta; umrla je svoboda v tej hiši, umrla je tedaj, ko so se tete vrnile iz sveta. Samo mamica si jo lahko vzame, če bi jo mogla izkoristiti. Njej pa je ni več treba. In tudi Mankica ne žaluje po njej. Umrl je svet, ki se je nekoč s tolikšno silo oglasil, ki jo je izvabil ne samo iz tega doma, temveč tudi s poti v samostan. Ne, Mankici se zdaj ne toži po svetu, čeprav ga ni zasovražila; vzljubila ga tudi ni. Ni je razočaral, da bi se odvrnila od njega, postal pa je mrtev zanjo. Pet let je bilo dovolj. V petih letih se je nabralo toliko vsega, da bi bilo dovolj za vse življenje.

Tako se je lahko predala molitvi in najsi je bila molitev ob teh jesenskih večerih še tako dolga, Mankici je na nek način prijala. Ne zato, ker bi čutila željo po pokori, temveč ker je nad vsem ležal tako čudovit mir, taka tišina in ker je po završeni molitvi čutila rahlo sproščenje v sebi. Molitev po petih letih v tihi mamičini hiši se ji je zdelala, kakor bi ob vročem poletnem dnevu zapihljala mehak veter.

Ni molila, ker bi se bala svojih tet, ne, saj je imela dovolj varstva pri mamici; molila je iz vse drugačnih nagibov, ki jih sama ni dobro poznala. Srce je bilo izmučeno in zatekla se je k Bogu. Nad drobnimi zvezdami, ki so pomežikovale ob jasnih večerih na zemljo, je sedel Bog, se oziral na zemljo in pošiljal tolažbo. Bog je bil dober kakor mamica, ki sedi pri peči in samo opazuje. Niti mamica niti Bog nista mogla napraviti človeku nič žalega in zato ju je Mankica ljubila.

V soboto si je zmislila in se izpovedala. Tega ji tete niso upale braniti, čeprav niso bile povsem zadovoljne. To so pokazale tudi doma.

„Ali si se dobro izpovedala?“ je vprašala teta.

„Zakaj se ne bi?“

„Bojim se,“ je dejala Eva, „da nisi česa zatajila. Duhovniku se sicer lahko zlažeš, Bogu pa se ne moreš. Če si se torej kaj zlagala, bi bilo bolje, da nisi šla. Samo odkrita srca ljubi Bog.“

„Zakaj bi lagala?“ je rekla. Po poslednjih letih je bilo tako vse preprosto, da ni čutila potrebe, kaj olepšavati.

„Ali si povedala,“ je zdaj vprašala Kata, „da si некоč pobegnila, da si nas imela za norca?“

„To sem že zdavnaj povedala pri spovedi v mestu.“

Tete so dvignile glave. „Kako v mestu?“ je rekla Kata. „Saj se mi je zdelo, da nisi vsega povedala. Mislila sem si, da boš lagala duhovniku!“

„Tega sem se že zdavnaj izpovedala,“ je ponovila.

„Že vidim,“ je menila Eva, „da bo najbolje, če se pripraviš na dolgo izpoved... za vse življenje. To ni tako preprosta stvar. Včasih je človek površen in zanemari nekatere stvari, ali se mu pa zde malenkostne. — Ali si povedala, kaj si počela v mestu teh pet let?“

„Povedala sem, kar je bilo takega.“ Sklonila je glavo. „Saj sem tudi v mestu hodila k spovedi in se izpovedala vsega, kar je bilo napačno.“

„Kar je bilo greh, misliš reči,“ je rekla Kata. „Že vidim, da si začela s površnostjo. — Zdaj bi se morala vsega izpovedati, vsega, vsake malenkosti, tudi tistih, za katere ne veš, ali so bile dobre ali slabe. Mnogo je takih stvari. Morala bi napraviti dolgo izpoved: od prvega dne do poslednjega. Kako si lagala svojim tetam, kako si lagala celo Bogu, kako si živela v mestu, kako si se potepala, kaj si imela z moškimi, kako si sprejemala denar od moških.“

„Saj nisem,“ je rekla in zardela. „Tega nisem nikdar.“

„Kaj boš tajila. — Sram me je povedati, kaj si bila in kje si bila.“

„To ni res,“ se je branila.

„Še zdaj nočeš priznati,“ je rekla Eva. „In ti da se boš poboljšala! Kadar se hoče človek poboljšati, kadar se hoče pokoriti, tedaj ne sme več lagati. Vse mora priznati, izpovedati se mora vsega in šele tedaj pride v srce mir, in šele tedaj pride želja po pokori. Živela si z moškimi, grde stvari si počela in še kesati se nočeš.“

Sklonila je glavo in zameglilo se ji je pred očmi. Ničesar ni tajila, upala se je vsega izpovedati in vendar ji zdaj podtikajo stvari, ki jih ni zagrešila. Vendar ni ugovarjala, ker je sprevidela, da ne bo imela miru.

Toda tudi z molkom si ni pridobila miru. Tete so videle, da poslej samo molče pritrjuje njihovim sumnjam, da je vse, kar mislijo o njej, gola resnica, da celo hujše stvari skriva pred njimi. In z brezmejno vztrajnostjo so vrtale v njeno dušo.

Kakor ni bilo zanjo nekaj vsakdanjega, upreti se, bi se некоč le uprla. Takrat, ko je pobegnila na poti v samostan. Zdaj je bila preveč zmučena. Niso hotele videti njenih oči, ki so bile pripravljene na jok. Zatekala se je pred njihovo nasilnostjo k molitvi in kadar je bila že preveč utrujena, se je zatekla pod mamičino okrilje na klopi.

„Kaj hočejo od mene?“ je vzkliknila mamiči.

„Vse,“ je odvrnila suho mamica. „Vse tisto, kar so počele same v življenju. To, kar so same zatajile.“

„Hočejo priznanje, da sem bila v kupleraju. Pa nisem bila. Res nisem bila. Vse sem povedala, kar sem počela. Živela sem z moškimi, ker so mi obljubili, da me poročijo. Denarja pa nisem sprejela nikdar.“

Mamica je razumela in tudi verjela. Tete pa niso verjele.

„Morda se bojiš našega župnika,“ je rekla naposled Magda, ki se sicer ni toliko spuščala v to spraševanje, pa se ji je vse to zdelo le preveč.

„Ne, ne bojim se,“ je odvrnila.

„V četrtek bo praznik v mestecu; takrat pridejo izpovedovat očetje kapucini. Ti niso tako strogi. Pa pojdemo v mestece, tam bomo pri maši in tam opraviš dolgo izpoved. Potem boš imela mir. Morda bo pa le dobro.“ Na ta predlog sta pristali tudi Kata in Eva, in Mankica se ni upirala. Opravila bo dolgo izpoved in potem bo imela mir.

Res so v četrtek na praznik odšle vse štiri v mestece. Tam so se vse izpovedale. Mankica je bila poslednja na vrsti. Dolgo je klečala v spovednici, dočim so jo tete čakale v klopi.

Potem so vse pristopile k obhajilu. Mankica je pobožno pokleknila k pregraji pred oltarjem in sklonila glavo.

Napravljen je bil obračun nad še neizživljeno mladostjo. Napravljen je bil obračun nad vsemi bridkostmi, nad vsemi razočaranji, nad vsemi prevarami, nad vsem, kar je bilo težkega, pa tudi grdega. Prijeten pokoj je legel v dušo in oči so nežno zasijale.

Po maši so tete še molile in tudi Mankica je morala čakati, dokler niso vstale in stopile z njo na cesto. Spotoma so zajtrkovale, kar so prinesle s seboj in šele po zajtrku, sredi prijetne poti proti domu, se je razplel med njimi kratek pogovor. Zdelo se je, da se bodo dotaknile njene glave, češ da je vse pozabljeno. Zdaj je celo Kata prijazno rekla:

„Glej, da boš dobro opravljala molitve, ki si jih dobila za pokoro, sicer izpoved nič ne velja.“

„Saj sem jih že opravila,“ je odvrnila nekoliko sproščeno. Tedaj so se tete ustavile.

„Kako? Kako si jih mogla že opraviti!“

„Tako, zmolila sem, kar mi je naročil,“ je odvrnila in ji je bilo neprijetno, ker je slutila, da se je zapletla.

„Kaj ti je naložil?“ je vprašala Eva.

„Vse tri dele rožnega venca,“ je odvrnila.

„Pa kolikokrat?“ je vprašala Kata.

„Samo enkrat.“

Nejeverno so odmajale z glavo. „Ne, to ni mogoče. Potem nisi dobro slišala. Moj Bog, kako moreš biti tako površna. Bojim se, da nisi dobro opravila spovedi. Kako ti je pa rekel za pokoro?“

„Naj zmolim vse dele rožnega venca.“

„In kolikokrat? To je važno.“

„Samo enkrat.“

„Ne, to ne more biti.“

„Povprašala sem, ali samo enkrat vsak del in je rekel ja. Vprašala sem dalje, ali danes prvega, jutri drugega ali pa lahko vse zdaj opravim. In rekel je, da lahko opravim, kadar hočem. Pa sem potem do maše izmolila vse.“

Premišljale so in kimale, ne da bi se mogle odločiti, dokler ni Kata svetovala: „Nemara bi bilo najbolje, če bi še enkrat stopila in povprašala za pokoro; porečeš, da nisi dobro slišala.“

Mankica se je prestrašila. Daleč za njimi je bilo mesto in želela si je domov, k mamici. Vendar si je Magda premislila:

„Morda pa ji je res samo toliko zapovedal. Za vsak primer lahko moli deset dni vse tri dele rožnega venca. Bog ve, kako je; ako je rekel častiti oče samo enkrat, ne bo škodilo, če večkrat zmoli. Več pa, mislim, ni bilo.“

„Ni bilo več!“ je vzkliknila Eva. „Ko sem jaz opravila dolgo izpoved, sem molila cel mesec. In kakšne grehe sem imela?“

„Pa saj lahko dalje molim,“ je skoraj zaprosila Mankica.

„Kako ,lahko‘!“ je vzkliknila Eva. „Moraš moliti. Tri mesece boš molila, vsak dan, to si zapomni.“ Potem je dejala skoraj bolešno: „Tri dele, pa samo enkrat! Ne, mislim, da ta spoved ni bila dobro opravljena.“

Tako je mislila tudi Kata, dočim se Magda ni mogla odločiti.

Sum je vstal v srcih in Mankica je vedela, da ga ne bo mogla izbrisati. In vedela je, da še ne bo prišel tisti mir, ki si ga je želela. Vedela pa je tudi, da tet ne bo mogla nikdar prepričati, da je opravila vse najbolje.

Sum bo živel dalje in dalje bodo vrtale tete.

(Dalje sledi.)

Družba in narodnost

(Sociološka študija.)

Cene Logar

Dediščina slave in ponižanja iz preteklosti, ki ju delimo med seboj, volja, realizirati skupen načrt v bodočnosti: vse to ima večjo vrednost kot skupne carinarnice in meje, ki se skladajo s strateškimi načrti, to je nekaj nad različnostjo rase in jezika.

Za narodnost je torej potrebna preteklost, narodnost torej sledi iz osnovnega dejstva: iz soglasja, jasno izražene želje po nadaljevanju skupnega življenja. Obstoje naroda je kot plebiscit vsakega dné, kot je bivanje posameznega človeka neprestana afirmacija življenja. Narod nima

Kakor je „ustvarjenje slovenske avtonomije in preložitev dela odgovornosti in odločujoče pravice iz centrale na domače slovenske organe“ (Bogo Grafenauer v letošnjem „Dejanju“ str. 225) res nujni minimalni korak, pa še daleč ni „resnična in popolna rešitev“ (slovenskega položaja). Po pravilnem Grafenauerjevem mnenju gre zlasti tudi za socialno in gospodarsko svobodo (prav tam str. 219), ki jo je imela „preprosta množica“ slovenskega ljudstva pred očmi ob prevratu. Resnično demokratično delo je pa ravno delo s to „preprosto množico“ za njeno resnično povzdigo. Proučevanje socialne krize slovenskega ljudstva, kmečkega in delavskega, ima smisel le, če ga spremlja težnja, skleniti se z njim v njegovem boju. To sklenitev pa mora omogočiti ustrezna politična enota, ki je lahko edine: stranka tretjega tabora, tesna zveza kmečkega in delavskega gibanja, zveza delovnega ljudstva.

Pot med blažene

Miško Kranjec

Dimnikar je preskočil pregrajo in se postavil pred mamico in Mankico, ki sta sedeli pred hišo, kjer je bilo prijetno zavetje pred jesenskim vetrom in kamor je sijalo ves popoldan prijetno sonce. Mankica sicer ne bi smela posedati tu, zakaj odkar so jo tete priznale in prevzele skrb zanjo, je morala biti večji del med njimi; z njimi je opravljala pobožnosti, z njimi je hodila k maši in z njimi je morala na delo, zlasti, kolikor ga je bilo doma. Vendar si jo je mamica včasih ukradla, pritožujoč se, da je slaba in se boji, da bi padla. In hčere so morale dovoliti, da je posedela pri materi.

Tako ju je našel dimnikar tu na soncu. Ko je zagledal Mankico, je obstal. Odložil je metlo in omela, ki so bila na dolgi, v kolobar zviti žici in prijazno pozdravil. Poiskal je cigareto in si jo prižgal.

„Kaj si doma?“ je vprašal Mankico in se ji nasmehnil.

„Doma sem,“ je odvrnila brez zanimanja zanj. Kljub temu ga je pogledala: isti obraz, ki mu ne veš prave barve, ker ga pokrivajo saje; samo oči so ostale modre in jasne, in beli zobje, ki so se blesteli, kadar je govoril.

„Si bila v službi?“

„Da,“ je odvrnila kratko.

Spet se je nasmehnil nad njenimi skopimi odgovori. Izpuščal je dim predse in videz je bil, da išče, kako bi se kljub odbijanju z njene strani razgovoril. Ko pa se mu to ni posrečilo, je odšel v kuhinjo. Slišali sta ga, ko je strugal v dimniku.

„Vedno je spraševal po tebi,“ je tiho rekla mamica. „Naj ti pišem, je dejal, pa za tvoj naslov me je vedno prosil. Da ne vem, sem rekla. Pa ni verjel. Dejal je, da nočem povedati.“

Mankica je molčala.

Nekoč... daleč je že tisti čas, bi se bila razveselila takega sporočila. Takrat, ko je še verjela, da dimnikarji prinašajo srečo ljudem, ki jih srečajo. Nekoč je verjela v vse take lepe stvari; tako dolgo, dokler se ni v vsem razočarala. Zdaj ni več bolelo, pa tudi tiste vere ni bilo več. Nad vsem je ležalo težko spoznanje... in že se je začelo drugo življenje. Mankica je dala vsemu slovo. Živelo je samo tisto, česar se je nekoč bala, pred čemer je nekoč bežala.

Ali je kdaj v svetu mislila nanj? Je, samo z grenkobo v srcu. Bil je prvi, ki je ubil vero v marsikaj, kar ne bi smelo nikdar umreti, če naj bi človek lahko živel in ljubil svet.

Tedaj je dimnikar poklical mamico v kuhinjo. Dvignila se je, čeprav nerada in rekla Mankici, naj ostane.

Mamice ni bilo dolgo iz kuhinje. Potem sta prihajala oba. Dimnikar je nosil na rami svoja omela. Spet je kadil in spet se je ustavil in gledal Mankico. Ko se je le odtrgal, je rekel mamici:

„Kakor sem vam rekel, mati.“

Mankica ni bila radovedna, o čem sta govorila v kuhinji. Niti povprašala ni, zakaj jo je poklical k sebi. Zato pa mamica ni molčala. Tiho je rekla: „Zate je vprašal.“

Mankica jo je pogledala. Njene oči so čudno oživele, takih jih še ni videla; nekaj novega se je odražalo v njih. „Kaj pa hoče?“

Glej, tudi mamičin obraz se je razvlekel in v teh brezštevilnih drobnih gubah je vstala nemala radost, razodevajoča prijetno skrivnost, kateri ne sme svet ničesar izvedeti; to je samo zanju.

„Poročiti te hoče.“

Sklonila se je k njej, da ji je samo pošepnila na uho. Jesenski veter bi lahko ujel to skrivnost in jo raznesel po svetu, česar pa mamica ni hotela.

„Da, poročiti te hoče.“

Nekoč... nekoč bi se Mankica vznemirila ob takem sporočilu, vzdrhtela bi, oči bi se razprle in se zastrmele v mamico, kakor bi ne mogle verjeti. Zdaj so verjele temu sporočilu, samo vznemirile se niso. Ne, vse je ostalo, kakor je bilo. Morda samo kot blisk je šinilo v oči, da so potem ostale še bolj hladne; srce je morda samo enkrat hitreje udarilo, kratko zastalo in že udarjalo kakor vedno.

„Pošten človek je,“ je govorila mamica. „Vedno je povpraševal po tebi.“ Videz je bil, da se je vsa zasanjala v to stvar. Kimala si je in Mankica je ni še nikdar videla tako živahne in še nikdar niso njene oči tako sijale. Iztegnila je roko in jo položila na Mankičino.

„Sreča te išče,“ je rekla zadovoljno. „Vsakogar poišče enkrat v življenju. Samo prijeti jo je treba. Dolgo sem čakala, kdaj to izreče. Zdaj je povedal.“

Mankica pa je ostala hladna tudi zdaj. Prepozno, mnogo prepozno je prišlo vse to. Daleč so tisti časi, daleč je vera v življenje, daleč je ljubezen. Zdaj ni več ničesar, kar bi mikalo in kar bi kazalo lepšo podobo v bodočnosti. Premnogo grenkih stvari se je dotaknilo Mankice v teh letih.

„Prepozno je,“ je odvrnila tiho.

Mamica pa niti slišala ni tega, še dalje je sanjerala in govorčila. Zaneslo jo je to veliko razodetje in še misliti ni mogla, da bi Mankica odklonila. Saj ni bilo po njenem razloga, odkloniti nekaj tako posebnega in dobrega.

„Prepozno je,“ je ponovila Mankica.

Tedaj se je mamica prestrašila. Obmolknila je in presenečeno zrla vnukinjo. Kako more priti sreča prepozno? Ne, tega ne bo razumela. „Bedasto govoriš,“ je dejala, „da ti moram to reči. Prepozno je, če bi ti kdo rekel: Pojdi se igrat z otroki. To je za obe prepozno, zate in zame. Prepozno je zame, če bi mi kdo rekel to, kar je on rekel zate. Zame je vse prepozno. Ne pa zate!“

„Vi tega ne razumete,“ je tiho odvrnila Mankica. „To ni vprašanje let. Za leta ni prepozno, so pa druge stvari.“

„Druge stvari,“ je zagodrnjala mamica in dojela smisel njenih besed. „Za druge stvari veš samo ti in Bog. Bog pa molči, ne izdaja skrivnosti. Izdaš jih lahko samo ti, če si toliko neumna.“ Bila je res jezna. Ni mogla razumeti nečesa, kar je bilo za Mankico tako vsakdanje.

„Ne,“ je odkimala Mankica. In čez čas: „Bolje, če ne govoriva o tem. Naj bo, kakor je. Minilo je.“

Videz je bil, da se je mamica udala, čeprav je bila jezna. Vsaj govorila ni. Preden pa sta odšli v hišo, ker je postajalo hladno, je le rekla: „Zvečer pride sem. Kaj naj mu torej odgovorim?“

„Odgovorite mu: ne.“

Pokopana je bila misel na svet, na tisto življenje v njem. Poslednjič je vabil, poslednjič se je dotaknil; odbila je. Zato, ker je čutila, da je za vse take stvari prepozno, zato, ker je vedela, da bi to prineslo samo novo, še težje razočaranje.

Zvečer je dimnikar tiho in počasi odhajal; ni zvižgal, kakor vedno. Ali ni mislil na to, da nese srečo nekam drugam? Ne, ni je nesel, pač pa je čutil, da je tu umrla njegova sreča.

Tri mesece je Mankica opravljala molitve kot pokoro, ki jo je dobila pri dolgi izpovedi. Poslej je morala k spovedi, kadar so šle tete. Pokori, ki sta ji jo naložili Kata in Eva, so se pridružile nove molitve, ki sta jih Kata in Eva spet povečali. Zakaj bilo je vendar dovolj sumljivo, da je

Mankica dobivala tako malo za pokoro, komaj toliko, kakor dobivajo otroci, ki še niso grešili.

Mankica bi bila lahko lagala, ko so jo vprašale, koliko ji je dal duhovni oče pokore. S tem bi si bila pridobila mir; lagati pa ni hotela. Rajši se je vdala in vzela nase vse one molitve, ki sta jih določili Kata in Eva. Teta Magda pri tem ni odločala.

„Meni se le dozdeva,“ je vselej boječe rekla Kata, „da ti ne vršiš dobro izpovedi.“

„Vse sem povedala.“

„Morda pa je res vse povedala,“ je menila Magda, ki ni hotela mučiti dekleta, „pa ji župnik daje malo pokore, ker je še mlada. In sploh ni naš župnik jasen v pokori. Nekaterim daje malo, drugim za iste stvari mnogo več.“ To je bilo res; saj so predobro vedele, kako je župnik njim samim dajal različno pokoro, čeprav so po svojem mišljenju zaslužile enako. Tako daleč je celo prišlo, da se niso upale vprašati, koliko je katera dobila, zakaj takoj bi bila osumljena tista, ki bi več imela, da je zagrešila nekaj, za kar oni ne vesta.

Z izpraševanjem in drezanjem v Mankičino dušo so tete za nekaj časa prenehale. Kajpa, samo za nekaj časa. Potem se je začelo tisto podrobno izpraševanje, ko jim ni bilo do tega, da bi izvlekle iz nje njeno celotno zgodbo, temveč so se omejile na posameznosti nekaterih dogodkov. Morala jim je natančno opisati svoj beg od njih.

Kako je prišla na misel, da pobegne?

Pripovedovala je. Pravila je o lepi pomladi, polni cvetja, o samoti, ki je bila v tej hiši, o nasilstvu, ki so ga tete vršile nad njo, o svojem otroku, ki so ga dale ubiti.

„Kdo ga je dal ubiti!“ je planila Eva in tudi Kata je vzkliknila.

„Jaz sem bila bolna, nisem vedela,“ je odvrnila Mankica in se hotela opravičiti. „Ko sem se prebudila, otroka ni bilo več.“

„Kako moreš potem reči, nesrečni otrok, da smo ga me dale ubiti?“ je govorila Kata. „To so ti mati tako rekli.“ Zdaj je prišla mati na vrsto.

„Ali smo ga me dale ubiti?“

„Da,“ je pokimala mati. Ona se ne izmika, ker se nikogar ne boji.

Zaprepaščeno so se spogledale. „Katera vam je rekla, da ga ubijte; povejte jo!“ je vzkliknila Eva. In že se je nekaj drznosti pojavilo na njih obrazih.

„Nobena,“ odkima mati. „Nobena ni rekla,“ potrdi še enkrat.

„Kako si torej upate reči, da smo ga me dale ubiti?“

„Zato, ker ste ve krive, da je mrtev.“

S takim razpravljanjem se ne bodo nikdar nikamor premaknile. In vendar je vsem jasno, kako je bilo, samo Kata in Eva ne bosta tega nikdar

priznali. Zato, ker bi s tem oblatili vse dosedanje življenje. Zdaj pa ju je Magda izdala.

„Morda smo pa tudi me krive.“ V tem ni bilo nič hinavščine, čeprav ni bilo še nikako pravo priznanje. Eva in Kata sta prebledeli. Zagledali sta se v Magdo, kakor bi ne razumeli. „Vse smo nekoliko krive,“ je pojasnila Magda v zadregi, pa z nekim junaštvom.

„Jezus,“ je zatarnala Kata. „Zdaj naj bom še tega kriva. Morda pa si kriva ti; jaz nočem biti, jaz nisem.“

Te stvari ne morejo zaključiti, za tokrat pa je dovolj drezanja v Mankičino življenje, v njene rane. Zdaj morajo preboleti očitok, ki jim ga je vrgla v obraz mati glede otroka in ki ga je Magda napol priznala. Čutili sta, Kata in Eva, kako se je nekaj začelo rušiti. Izprašati se torej in priznati to, kar je priznala Magda? Mar se bojita? Ne, to ni bojazen pred dogodkom, to je strah pred celotnim življenjem. Priznati to, pomeni, priznati tudi vse drugo, kar je bilo doslej nekako opravičeno, porušiti vso stavbo, ki si jo je človek zgradil in si našel v njej prelepi mir.

Tega ne moreta in ne smeta.

To zimo mora Mankica počasi, v presledkih polagati vse svoje življenje pred svoje tete. Ne sme zamolčati niti ene stvari. Kakor ji je neprijetno, saj je že napravila obračun z vsem, se mora spet dotakniti svoje skromne, kratke preteklosti. Romati mora v mislih po ulicah: od predmestja v pravo mesto. Od vrtov, kjer so cvetele breskve, ulice, kjer mrgoli ljudi, kjer ni nikakega zelenja, kjer vidiš samo spomladi tu pa tam v oknih cveteti ciklame. Stopiti mora spet v tista skromna predmestna stanovanja, kjer je tolikokrat poskušala ujeti svojo bodočo srečo. Priklicati mora pred se vse tiste mlade ljudi, ki jih je ljubila, in katerim je verjela, priklicati pa mora tudi vse druge, zakaj v življenju je premnogim verjela in premnogokrat je bila razočarana. Potem mora spet spraviti svoje stvari v culo.

— Pojdi.

Spet je stopila s culo v roki na cesto; odselila se je v predmestje in tam preživela nekaj dni, dokler ni dobila nove volje do življenja. Imena je spreminjala in se čudila, če jo je kdo kdaj klical s pravim imenom. V trenutkih razočaranja se je zatekla v cerkev in molila. Ne, na Boga ni nikdar pozabila.

To je zgodba petih let, to je zgodba velike vere, ki človeka žene, da ne omahne. Pet let je živela vera, da bo nekoč bolje. Potem je vera umrla. Srce je postalo prazno. Brezupno je postalo vse, kar je bilo okoli nje. Videla je ljudi, ki so se sprehajali v parku in se veselili. Ona se ni veselila, pa tudi žalostna ni bila; mir je bil v srcu, velik, strašen mir. Prej se je vedno samo od sebe vračalo vprašanje: Kam zdaj? Potem pa tudi tega vprašanja ni bilo več. Zato, ker ni bilo ne vere ne volje.

Tako so se zaprla vrata pred njo in za njo.

Zaključila se je dolga zgodba kratkih petih let mladega življenja. Vse drugo ni bilo več važno. Vse drugo je bilo samo nekaj malenkostnega. Izprašali so jo, ko je ozdravela in jo potem odpremili domov.

Odpeljala se je.

Tete poslušajo to zgodbo in včasih se jim čelo naguba. Včasih se izvije iz prsi vzdih; ne toliko iz sočutja, kolikor obsojanja, če že ne zgražanja. Morda pripoveduje Mankica prav zaradi tega dosledno in ne izpušča ničesar. Kljub temu hočejo tete nekaterih podrobnosti. In ko že leži vse pred njimi, ko ni mogoče ničesar več dodati, se vračajo na nekatere dogodke in jih hočejo znova slišati.

„Kaj jim pripoveduješ vse to!“ je naposled vzkliknila mamica. Dekle se je najprej zganila, potem pa sklonila glavo. Kaj noče mamica razumeti, da Mankica ne bo imela miru prej, dokler ne pove vse do poslednje podrobnosti, dokler se tete ne naveličajo.

Tete se namršijo in njihovi pogledi obvisijo na materi.

„Vem, zakaj to počnejo!“ nadaljuje mati brez strahu, pač pa s tihim ogorčenjem. „Da jih ni sram. Da jih le sram ni, grešnic! Sebe naj izprašajo. Mnogo grdega imajo za sabo. V kupleraj te hočejo spraviti, po vsej sili hočejo, da jim priznaš to. Zato, ker so same bile tam; da si denar sprejemala od moških: same so ga sprejemale. Kakor da ne bi vedela, kako lahko je v svetu zaslužiti denar, ako si pošten. One pa so se vrnile z denarjem.“

„Kaj govorite!“ je vzkliknila Kata. „Kaj vas je hudi duh obsedel?“

„Povejte, kaj veste o nas?“ plane tudi Eva. „Povejte da slišimo. Ako je resnica, jo bomo priznale.“

„Ničesar ne vem,“ odvrne mirno mati. „To sem si izmislila. Samo slutim. Nekaj mi ves čas pravi, kako je bilo. In mislim, da je resnica. Branite se pred to resnico, kakor vam je drago! Za mene je bila in bo ostala resnica. In ves svet ve to. — Zato pa zdaj drezate v dekle, da bi jo obdolžile tega, kar ste same grešile. Hočete izvleči iz nje, da je odpravila več otrok. Zakaj? Zato, ker ste same to počele. Mene ne boste prevarale, če še tako kričite in čeprav tega ne vem in nimam dokazov. Meni lahko rečete: Ni res. Če pa je Bog v nebesih, mu vendar ne morete vsega prikriti.“

Kata in Eva sta bili prepadeni in hkrati tudi skoraj besni. V oči so jima stopile solze jeze in sovraštva. Nikdar je ne bodo mogle prepričati. Izmyslila si je nekaj in to kuha in se smeji vsemu.

Magda pa je molčala. Ni se več prepirala z materjo in ni drezala v Mankico. Zato pa sta Eva in Kata tudi nad njo stresli svoj gnev. Naposled je tudi njeno življenje bilo skrito njima, kakor sta sami skrivali svoje pred njo.

„Z njima drži, ker je sama taka.“

„Bog naj sodi,“ je mirno odvrnila Magda in s tem še bolj potrdila njun sum. Da, vstal je sum, ki ne bo več umrl.

Do spomladi, ko je prišel v hišo brat Martin, nabirajoč po pokrajini bučno olje, se je Mankica že vsa spremenila. Predala se je klicu in vabilu tet po pobožnosti. In tudi srce, ki se je počasi prebujalo, je hrepenelo po nečem, kar bi vsaj malo olajšalo bridkost. Kar so prej tete govorile, da bo samo v veri našla tolažbo, v pobožnosti in v pokori, se je zdaj zgodilo; našla je uteho. Ko je umrla slednja misel na svet in slednja želja, ko je srce ostalo prazno, se je počasi začelo vnemati za pobožnost. In glej, molitve so prinašale uteho, prinašale so pomirjenje, prinašale so veliko in prijetno olajšanje. Nič ponarejenega ni bilo v tem. Mankica se je izpovedala svojih grehov kapucinskemu očetu v mestecu, kamor so jo odvedle tete jeseni, spovedala se je domačemu župniku in naposled se je večkrat izpovedala svojim tetam. Kapucin in duhovnik sta napravila križ nad grehi, videz pa je bil, da bodo počasi tudi tete odpustile. Res je še tlelo v njih nezaupanje, zakaj prva prevara, ki se je končala pred leti z njenim pobegom, jih je le preveč ranila, da bi mogle tako hitro pozabiti. Skrbno so pazile nanjo, nalagale so ji pokoro in že je Magda nekoč rekla:

„Upam, da ti bo Bog odpustil, kar si napravila.“ In če bo Bog odpustil, tedaj bodo tudi one odpustile.

Eva in Kata sicer nista rekli ničesar, dovolj pa je bilo, da nista ugovarjali Magdi.

Res so še vedno posegale v njeno življenje v mestu, res so hotele še slišati kakšnih podrobnosti, vendar je kazalo, da bo po letih tudi to prešlo, nemara je že v njih tlelo prepričanje, da bo nekoč postala Mankica kakor so one, in da bo del njih samih, ne da bi pomislile na vse tiste velike razlike med seboj in njo, med svojo preteklostjo in njeno mladostno zablodo, nad katero je morala tolikokrat izreči svojo obsodbo. Ali pa so s tem, ko so jo hotele napraviti sebi podobno, hotele le sebe napraviti podobne njej? Bodisi tako ali drugače, Mankica je to zimo preždelala na klopi pri mami, kjer je brala na glas nabožne knjige, predvsem zgodbe o svetnikih, svetnicah, mučencih in blaženih, molila ob večerih, kleče pred klopjo na ilovnatih tleh, in hodila ob jutrih k maši, kjer je sklonjena v klopi nad knjigo negibno preždelala ves čas, dokler se je duhovnik vrtel pred oltarjem. Na njen obraz je legal čudovit mir. Res so bila lica nekam sumljivo rdeča, kakor tudi ustnice, da je vse izdajalo bolehnost, toda v očeh in v vsem je bil prijeten mir po sproščenosti in po sreči, ki je prej ni bilo.

In zdaj se je obudila v srcu želja: postati podobna vsem, katerih življenje je v teh knjigah opisano. Ne vsem, pač pa nekaterim. Brala je o svetnicah, ki jim je bilo dano, da so gledale Kristusa iz obličja v obličje, kakor vidimo živega človeka.

V marčevih dneh so se tete spomnile posta; bilo je prav za postne dni. Janiševe so se postile že v mladosti. Tudi zdaj so dobro vedele za kvatrne tedne, prav tako za vse dni, ko je potrebno postiti se, vendar je bilo to

le preredko. Ta misel pa, ki se je zdaj porodila, jih je močno prevzela. Post. Svetniki in spokorniki so se mnogo postili. Že je morala Mankica, ki je zadnje čase vsem na glas prebirala, poiskati vsa važnejša mesta, kjer je bil govor o postu.

In že so sklenile: vsak teden en dan popoln post; brez vsake jedi. Dva dni delnega posta, to je samo z obedom na dan. Drugi dnevi pa, kakor je post cerkveno zapovedan.

Mankice niso vprašale; morala se je pokoriti. In pokorila se je.

„Tudi vi bi se lahko postili,“ so svetovale materi.

„Ne,“ je odvrnila. „Post je samo za one, ki še niso v šestdesetem letu.“ Tedaj je Kata rekla, da jih ima tudi ona že čez šestdeset.

„Ti se lahko postiš, kakor se ti zdi,“ je odvrnila mati. In ker ji niso hotele kuhati tiste dni, ko so se one postile, je mati morala sama zlesti v kuhinjo in si skuhati.

V tem razpoloženju jih je našel brat Martin. Zdrznil se je, ko je zagledal Mankico s knjigo v roki. Mankica ga je pogledala in videla, da se je močno spremenil v teh letih. Osivel je in se postaral.

„Kaj nisi več v službi?“ je vprašal in jo spet tikal, kakor nekdanje dni, ko je bila majhna.

„Ne.“

Sedel je za mizo in bil v nekaki zadregi. Rad bi govoril, pa ni vedel, česa naj se loti. Ko pa je izvedel, da dela Mankica zdaj pokoro in da se je spremenila, se je razveselil. Rekel je vdano in pobožno: „Da, Bog je usmiljen. Včasih dopusti, da kdo malo vstran stopi, vendar noče, da bi se njegovi otroci pogubili.“

„Prebira nam o življenju svetnikov in blaženih,“ je menila Magda. „Mnogo lepega je napisanega o njih.“

„Da,“ je pokimal. „V življenju svetnikov je mnogo čudovitega, mnogo vzvišenega in prelepega. Bral sem in še berem mnogo teh stvari in vedno znova se moramo čuditi svetnikom, kaj vse so počeli.“ Potem je povedal o novih svetnikih in blaženih, ki so bili tisto leto za take proglašeni. To jih je vse zanimalo in ko mu je Eva prinesla južino, so posedle okrog mize in začel se je razgovor, kateremu je tudi Mankica vneto sledila od peči.

„Kaj pa je potrebno, da koga priznajo k blaženim ali za svetnika?“ je vprašala Eva. „In kdaj ga prištejejo k blaženim?“

„To gre včasih zelo počasi,“ je odvrnil Martin. „So primeri, ko je moral kdo čakati več ko sto let, preden ga je cerkev prištela med blažene, in potem še sto let, preden ga je priznala za svetnika. Drugi pa so dosegli to čast mnogo hitreje. Zakaj nekateri so bili že za življenja toliko sveti, da jim je svet to tudi priznaval. Tako je na primer vsak papež že za življenja svet. Zato mu pravimo sveti oče. Kajti cerkve ne more voditi in biti Kristusov namestnik na zemlji, kdor ni svet, ne? Komur je torej dana mi-

lost, da doseže to čast, ta je že na svetu svet. Svetih je tudi mnogo kardinalov, škofov, duhovnikov, redovnikov in redovnic. Vendar ne vsi, čeprav težko dvomimo, da ne bi dosegli vsaj izveličanja. Težko bi tudi verjeli, da niso vsaj izveličani vsi tisti, ki jih Bog pokliče, in delajo za njegovo kraljestvo na zemlji.“

Tete so kimale in pobešale oči. „Pravijo,“ je menila Kata, „da mora tisti, ki postane svetnik, napraviti kakršen koli čudež.“

„To je nedvomno res in tudi neobhodno za onega, ki hoče biti svetnik. Čudeže so delali domala vsi svetniki, razen onih, ki jim tega ni potrebno, kakor na primer, papežem. Ali pa jim je bila dana milost na kak drug način, izpričati pred svetom svojo svetost. Tako je na primer ustvaritelju našega reda, svetemu Frančišku bila dana milost, da je dobil petero Kristusovih ran. Ne glede na ta dovolj velik dokaz o svoji svetosti pa je imel še to moč, da je privabil k sebi ptice in živali in jim govoril kakor ljudem, in da so ga ptice in živali poslušale in razumele, kakor razumemo ljudje. Toda bili so še drugačni čudeži in pretežko bi jih vse naštel. V stari zavezi, dokler se ni rodil Jezus, ni bilo toliko čudežev. Le malo jih moremo naštet. Nekaj malega jih je napravil Mojzes pred faraonom, ko je hotel odvesti izraelsko ljudstvo iz egipčanske sužnosti. Vendar je to premalo v primeri s premnogimi in velikimi čudeži, ki jih je napravil Kristus in za njim nekateri čudodelniki.“

„Ali pa ne more biti svetnik, kdor ne napravi nobenega čudeža?“ je vprašala Magda.

„Skoraj da ne,“ je odvrnil brat Martin. „Zakaj, če je kdo svet, tedaj mu Bog da moč, delati čudeže. Ako jih pa ne dela v življenju, se godijo po njegovi smrti, zlasti, če je bil preponižen v življenju, da bi izrabil svojo moč. Takih je zelo mnogo. — Poleg tega pa imamo premnogo mučencev, spokornikov, spoznavalcev, svetih devic, zamaknjenk in premnogo blaženih.“

„Ali je velika razlika med svetniki in blaženimi?“

„Je, razlika je velika in očitna. Predvsem velja ta razlika v nebesih. Kajti kdor je blažen, ne more biti v toliki bližini Kristusa in Marije, kakor kdor je svet. Za nas pa je razlika ta, da molitve k svetnikom več zaležejo, kakor molitve k blaženim. Moramo tudi upoštevati, da imamo med svetniki tistih štirinajst pomočnikov v sili, medtem ko med blaženimi ni nobenega. Vendar je dobro tudi k blaženim moliti. Lahko se zgodi, da jih z molitvijo ganemo in prisilimo, da napravijo kak čudež. In če se to zgodi, glej, niso več blaženi, prišteti bodo med svetnike. Morda Bog sam tako hoče in blaženi v nebesih nestrpnostno pričakujejo, da lahko z onega sveta pokažejo svojo moč. Ako pa jih ne prosimo, ne morejo tega napraviti; zato jim moramo dati priložnosti, da pokažejo svojo moč.“

Tete so spet kimale. Potem je Kata vprašala: „Kaj pa mora storiti tisti, ki hoče postati svet?“

„Težka, pretežka je pot med blažene,“ je odvrnil z vzdihom brat Martin, „vendar ne tako težka, da ne bi bilo mogoče priti po njej do te časti.“

„Je pot med blažene,“ je menila Magda in kakor bi nekaj težkega ležalo na njeni duši, „kajti kako bi sicer bilo toliko svetnikov in blaženih. Vendar mislim, da je pretežka za revnega človeka.“

„Kako to mislite?“ jo je pogledal brat Martin.

„Takole: največ prilike, postati svet, ima tisti, ki je na visokem položaju, kakor papež, škofje, duhovniki, redovniki in podobni. Revez pa nima te priložnosti. Revez se mora ubijati za vsakdanje življenje, pri čemer nehote zabrede v grehe in krivde.“

„To je do neke mere res,“ je potrdil brat Martin; „dasi pa je v nebesih največ svetnikov, bi rekel, visokega stanu, lahko rečemo, da imajo tudi nižji stanovi svoje zastopnike. Tako imajo kmetje svojega zavetnika svetnika Izidorja, pastirji imajo pastirico sveto Germano, trgovci svetega Homobonusa, in celo berači imajo svojega svetnika svetega Benedikta Jožefa Laberja, s čimer je Bog pokazal, da ne gleda toliko na stan. Toda pot je težka. Mnogo je treba moliti, hoditi k maši, k izpovedi, postiti se; saj je znano, kako so se nekateri postili vsak dan. Niso jedli drugega, kakor kruh in vodo. Potrebno je hoditi na božja pota, delati dela usmiljenja, pomagati revežem, podpirati dobre redove in samostane; nekateri so se celo bičali, mnogo bičali. Kar si pač kdo izbere za pokoro; ni potrebno, da bi vse načinen pokore izvrševal na sebi, zadostuje samo ena, le ta naj bo v zadostni meri.“

Tako je pripovedoval brat Martin in tete so ga vneto poslušale. Tudi Mankica ni bila gluha za njegovo pripovedovanje. Njegov obraz je žarel ob tem razlaganju in oči so mu plamtele.

Ko je odhajal, je obstal pred Mankico. Rekel je: „Ali moliš? Ali se pokoriš? V svetu je mnogo prilik za greh in včasih človek nehote in nevede zaleze vanj, zlasti, če je prepuščen sam sebi.“ Če bi Mankica bila, kakor tedaj, ko je odhajala z njim v samostan, tedaj bi se nemara posmehnila temu. Zdaj pa je bilo v njeni notranjosti vse spremenjeno. In zdaj se je že v njej sami vzbudila želja po svetosti.

„Molim,“ je rekla tiho s sklonjeno glavo. „In pokorim se.“

„Ali se postiš?“

„Tudi postim se.“

„Mnogo se moraš postiti. Samo tako se doseže svetost. Naš preljudi Jezus se je v puščavi postil štirideset dni. Lahko bi si bil spremenil kamenje v kruh, ker je znal delati čudeže. Pa ni hotel. Postil se je. Postil se je, preden je začel učiti in preden je stopil pred ljudi. Tako je najprej premagal svoje telo, da mu je voljno služilo. In mislim, da je predpogoj za čudeže dolg post in velika pokora, kakor so se premnogi puščavniki bičali in niso uživali nikdar druge hrane kakor zeli. Potem se človek lahko za-

makne in ima videnja: prikažejo se mu svete reči ali pa svete osebe. Lahko bi ti povedal premnogo prelepih primerov, kako se je temu ali tej prikazal naš preljubi Izveličar ali Mati božja. Koliko je bila blažena Marija Uanjiška zamaknjena! Izpričano je, da skoraj šestdeset dni ni zaužila nobene hrane, samo vsak dan je bila pri obhajilu. In je vendar živela! Zato pa je tudi dosegla večno in prelepo plačilo, ki bi ga bil lahko vesel vsak človek!“

Tako je govoril brat Martin in blagoslovil hišo ter se potem poslovil.

V Mankici pa se je tedaj porodila velika, lepa misel, ki jo je vso prevzela.

* * *

Če je Mankica prej mirno pripovedovala o svojem življenju, o svojih poteh v mestu, tedaj se je je zdaj loteval čedalje večji nemir zaradi tistega. Prej se ni bala in ni mislila, da je bilo vse tisto tako slabo. Z vsakim dnem pa, kolikor bolj se je vdajala molitvam, razmišljanju in prebiranju nabožnih knjig, je močnejše spoznavala, da je bilo tisto ne samo velika zmota in velika blodnja, temveč da je bilo hudo pregrešno in da se je moral Bog hudo razjeziti nad njo. Počasi je spoznala, da je za vse tisto zaslužila večni ogenj. Ko se je vsega tega natančno zavedela, jo je navdala tolika groza, da se ji je čelo orosilo in ji je naposled postalo slabo. Omahnila je nad knjigo in mamica jo je komaj prestregla, da ni padla na tla.

„Kaj ti je?“ je vzkliknila in jo posadila v kot, da ni mogla pasti. Nato je odšla po vode in ji močila čelo. „Ali si bolna?“

„Ne,“ je odkimala.

„Kaj pa ti je?“

Ni hotela povedati; prvič se je zgodilo, da ji ni mogla povedati. Mamica ji je božala čelo in lase, ki so bili mokri, in mislila. Naposled pa je bilo za Mankico le preveč; ni zdržala in je mamici izdala med jokom svojo bojazen.

Že tako s premnogimi gubami prepreženo čelo se je še bolj nagubalo.

„Tega so krive te knjige... in one,“ je rekla, misleč na hčere, „Polpnomna te bodo pokvarile, ubile te bodo s postom in z molitvami.“

„Ne, ne,“ je prosila. „Nihče ni kriv. Jaz sama sem kriva, ker sem bila tako lahkomišelnna. Boga sem žalila, Jezusa in Marijo, s svojim nelepim in grešnim življenjem. Moj Bog, če pomislim, kako so drugi lepo spokorno in boguvdano živeli, kaj pa sem počela jaz!“ Iz spet je jokala.

„Neumnica,“ je rekla mamica, ne da bi bila jezna. „Grešno si živela! Kaj si pa zagrešila takega? To, da si šla po svetu, da si hotela najti zase življenje? Ali je to greh? Ali je greh, če kdo poseže po sreči, pa je potem prevaran! Kakšen greh je to? Ali ne počnejo tega vsi ljudje? Milijoni in milijoni ljudi živijo na svetu, premnogi vse drugače kakor ti. Ali bo Bog,“ je govorila slednje tiše, „ali bo Bog vse te kaznoval z večnim ognjem? ...“

Kdaj so se tvoje roke dotaknile zločina? Nikdar. Kolikih roke so se pa dotaknile tudi zla in vendar še upajo, da bo Bog tudi z njimi usmiljen.“

Toda Mankica se ni mogla potolažiti. In čutila je, da mamica ne govori prav. Mnogo bolj prav so govorile tete, one so razumele tudi tisto, česar mamica ni mogla.

Počasi, pa vendar odločno sta se razhajali in manjšala se je razdalja med njo in tetami.

Poslej si je sama nalagala pokoro. Poostrila je post, kar je tete samo veselilo. Postila se je vsak teden dva dni skupaj. Ne da bi ji tete sledile v želji po taki strogi pokori, so vendar z radostjo zrle nanjo. In zdaj se je celo že Kata izrazila:

„Nemara ti bo pa Bog le odpustil.“

„Odpustil bo,“ je prikimala Eva, „ako prihaja vse to iz čistega srca.“

Poleti so jo večkrat vzele s seboj na božja pota. Bila so dolga potovanja, ki so utrujale noge, ne pa duha. Duh je postajal čedalje bolj čil. Tam je Mankica v družbi svojih tet drsala po kolenih okoli oltarja. Medtem ko so tete klečale na krilih, so bila njena kolena gola. In ko so se tete že utrudile, je ona šla še dvakrat ali trikrat, dokler ji ni postalo slabo. Tedaj so jo tete poklicale in morala je z njimi na majhno južino.

Umiralo je vse drugo, umiral je svet okoli nje.

Še so gnezdile na dimniku štorcklje in klopotale ves dan, Mankica pa jih je komaj videla; želela si ni, da bi kakor one poletela čez vas na zelene travnike ali da bi poletela z njimi na jesen proti jugu, kjer se sonce ne skrrije za zimsko meglo. Peli so slavci v ograji, pele so sinice po jablanah, pele so druge ptice, cvetele so rože na vrtu in tudi zunaj po gozdovih in travnikih so cvetele premnoge cvetlice. Toda vse to je izgubljalo svoj pomen. Kričale so divje race ob jesenskih večerih, peli so fazani, odhajajoči spat, šumela je reka, toda samo reka je našla še odmev v njenem srcu, zaradi grdih stvari, ki so se zgodile v življenju. Pomežikovale so zvezde ob jasnih večerih z neba, bile pa so le toliko pomembne, ker je Mankica vedela, da nad temi zvezdami kraljuje Bog, da tam na zlatem prestolu sedi Jezus Kristus in poleg njega njegova božja Mati.

Nekje v bližini je živela vas svoje posebno življenje. Hiše so se stiskale med visoke pregraje, iz dimnikov se je na večer kadilo, otroci so kričali na cestah, na večer so fantje prepevali, včasih so prepevala tudi dekleta. Mankica nikdar ni videla te vasi, kakšna je, razen kolikor jo je videla ob jutrih, ko je odhajala v družbi tet k maši. Nekoč, ko je prišla sem kot otrok, si je zaželela te vasi in ljudi v njej. Takrat ni smela. Zdaj pa je bilo prepozno, da bi stopila med ljudi. Ni si želela tja. Celó bala se je.

Samo želja po pokori je gorela v srcu. In poslej ni ves dan posedala na klopi pri mamici; klečala je ob klopi in z rokami zakrivala obraz. Molila je ali pa se je zamislila v božje reči.

Plahnela je z obraza tista brezskrbnost, ki jo je krasila v mladih letih in katere sled je po letih trpljenja in blodenj še ostala na njem, plahnela pa je tudi tista ravnodušnost, ki jo je obdajala poslednje čase. Obraz je postajal strogo resen in nekaj tetam podobnega je odsevalo z njega.

Mamica na klopi je spet onemela; zaprla so se usta in zdelo se je, da ne bodo poslej nikdar več spregovorila. Oči so še zrle po sobi in skozi okna. Toda spet je postala negibna kakor grm na pašniku. In nikdar se ni roka več iztegnila, da bi pobožala vroče blede čelo.

Omedlevica se je ponovila; zdaj so na srečo bile v sobi tete in so spravile Mankico pokonci.

Mamica je negibno obsedela.

* * *

(Dalje sledi.)

Družba in narodnost

(Sociološka študija.)

Cene Logar

Vidno je bilo, da je več vrst odnosov in to ne po kvantiteti, ampak po kvaliteti: med socialne odnose je mogoče šteti vse od navad preko religijskega občestva,⁵ pravnih odnosov, moralnih določil, tehnike, ekonomske in ostalih višjih kulturnih družbenih odnosov. Vsem tem je skupno, da so podedovani, po nastanku neindividualni, odvisni od družbenega volumna, toda vsak izmed teh je popolnoma samosvoj in so zato tudi njega nadaljnji vplivi na družbo drugačni. — Iz gornjega je razvidno tudi razmerje pojma družbenega odnosa in družbene oblike, ki se deloma krijeta: družbeni odnos ne pomeni le tega ali onega odnosa v tem ali onem času med določenimi osebami; to ne bi bil prav družbeni odnos — ampak vsebuje v sebi tudi to, da ta posamični odnos nosi v sebi z vrednostnega stališča nekaj, kar je privzeto (nujno ali ne nujno) iz preteklosti, torej nekaj neindividualnega. Iz podatkov v modernih teorijah o narodnosti je bilo vidno, da problem narodnosti postaja vedno važnejši in odločilnejši za družbo. Zakaj to? Ali je to v zvezi z bistvom narodnosti? Je v zvezi. Narodnost je družbena oblika, v kateri imajo danes svoj obstoj in pogin, uspevanje in propadanje poedinci. Danes je to deloma postala, še nastaja in teži po nastanku zadnja in najširša družbena oblika, nad katero ni nobene druge več glede na življenjsko eksistenco: zadnja družbena oblika naj bi bila torej, v kolikor je človek pripadnik določene narodnosti, ne bi pa bila mogoča oblika družbe, v kolikor je človek prav človek. — Danes moremo le ugotoviti, da se po-

⁵ Višje religije so glede zakonitosti te nujnosti naravnega razvoja deloma izjema: v toliko, kolikor so aprioristične, hierarhične.

„Smatram navzlic vsemu, kar se je dogajalo in se še dogaja, za gotovo, da od kapitalistično-imperialističnega režima osvobojeno človeštvo vobče in slovansko posebej najde možnost in način življenja za velike in male narode... Izhod nudi federativna oblika državnega življenja, ki zadošča po eni strani gospodarski in politični potrebi po večjih... ozemljih, po drugi strani pa zopet ustreza stremljenjem malih narodov po samostojnosti.“ Zamisel, ki jo razvijam tu, torej ni od danes. Protiimperialistična „svetovna ideja“, ki „bi bila brezpogojno pripravljena pomagati človeku sploh“ in ki je Kocbek še nikjer ne vidi, je že dolgo tu in je rasla v pomenu hkrati s svetovno družbeno silo, ki je od vsega začetka njena nositeljica. To idejo zavračati kot „idejni imperializem“, bi bilo pač smešno početje. Razlika med takim neimperialističnim skupnim življenjskim prostorom in med življenjskim prostorom enega velikega naroda, ki si izrezuje iz sveta avtarkičen imperij zase in pri tem brez pomisleka tepta manjše in slabotnejše narode v tistem prostoru, sklicujoč se bodisi na svojo kulturno večvrednost, na svoje civilizacijske naloge ali na svojo „višjo raso“, je tako velikanska in očitna, da je tudi najkratkovidnejši opazovalec ne more prezreti, če ima dobro voljo, spoznati in priznati resnico.

Mislím, da po tem razmišljanju lahko utemeljeno izrečem prepričanje, da slovenskega stališča v smislu vere v obstoj in razvoj slovenskega naroda ni moči pretirati. Narod, bodi majhen ali velik, je nekaj organskega, zraslega, živega in smešni so unitaristični „nacionalni mehanisti“, naj žive kjer koli — v Španiji ali pri nas —, ki hočejo iz „hladnih“ političnih računov tajiti narodnostna dejstva ali mižati pred njimi in iščejo za tako početje opravičila v miselni zmedi glede vprašanja malih narodov. Skrajno megleni in otipljivo nezadostni „Jutrovi“ nasveti, ki izvirajo iz take zmede, so skoz in skoz zgrešeni, kjer zbudjajo bojazen pred „priznanjem obstoja več narodov“ pri nas in kjer svetujejo Slovincem, naj bi se odrekli svoji narodni „popolni izgraditvi“.

Pot med blažene

Miško Kranjec

Poslej je bilo vse natančno določeno v njenem življenju: začelo se je v zgodnjih jutranjih urah, ko še zvezde niso začele bledeti, ko so petelini v prvo in drugo odpeli. Tedaj se je Mankica prebudila. Ni mogla spati. Obsedela je na svojem trdem ležišču. Tete so še spale in včasih je katera glasno govorila. Samo mramca se je že predramila.

Toda za razmišljanje in sanjarjenje ni smelo biti časa; zakaj vedela je, da je sanjarjenje, ako že ne grešno samo po sebi, pa vsaj nevarno.

Samo molitev ni bila nevarna. Ko je dolgo molila, se ji je zdelo, da se nebo počasi odpira in da ji je dovoljeno skozi majhno lino pogledati v raj. In glej, tam je zbrano vse občestvo svetnikov in angelov. Natančno je razporejeno po visokosti blaženstva. Na prestolu sedi Jezus Kristus z dvignjeno desnico, s katero blagoslavlja svet. Poleg njega sedi njegova Mati, vsa blažena od prevelike sreče, da je rodila Boga in svetu Izveličarja. Taka sreča je doletela eno samo ženo na zemlji. Ta božji prestol je obdan s trumami nadangelov in angelov, kerubov in serafov. Dalje se vrste svetniki z apostoli in mučeniki, po zaslugah in svetosti. Papeži v blestečih oblekah, nadškofje in škofje, kralji, ki so bili sveti, svete kraljice, duhovniki, redovniki in redovnice. Za temi pridejo spoznavalci, spokorniki in naposled blaženi ter izveličanci. Prevelika truma jih je, da bi jih moglo oko vse objeti. In šele daleč za temi pridejo zemljani, ki jim je bila dana milost, da so dosegli izveličanje in smejo gledati Jezusa in Marijo. Ženske in moški, šepavi, slepi, bolehní, vsi, ki so bili za kaj prikrajšani na svetu. Poleg teh pa nedolžni otroci.

Tisti predvsem, ki so jih matere zavrgle, ko so se rodili.

Mankica se je zdrznila.

Ne, saj ona ni zavrgla svojega otroka. Rada ga je imela. Ni mu želela smrti. — Ozrla se je po vsej širni družbi teh najmanjših, ki so jih matere ali drugi zavrgli, ki so imeli vsi podobne obraze in majhna krila kakor angelci. Igrali so se na zeleni livadi, kakor se igrajo spomladi otroci na zemlji. Ni ga mogla najti med drugimi in rahla žalost jo je navdala. Rodila je in ni nikdar spoznala svojega otroka, komaj rahlo se je enkrat ozrla po njem.

Potem se je prestrašila: to so vendar pregrešne misli. Zakaj to je bilo v zvezi z njeno grdo, grešno mladostjo.

Počasi se je zaprlo nebo.

Počasi so se prebujale tete, posedle vsaka na svojem ležišču in se izročile molitvi. Slišati je bilo, kako so rožljali rožni venci kakor drobne verige.

Ko se je začelo daniti, so vstale in se odpravljale k maši. Ena od njih je morala vedno ostati doma, da je opravila delo, ki je bilo pri hiši. Zakaj mamica ni hotela stopiti v kuhinjo niti v hlev h kravam. Že davno so tete nasvetovale, da bi prodali krave; imele so toliko denarja, da se niso bale, da bi stradale; mamica pa se je odločno uprla tej nameri. In ker je bilo vse njeno, niso mogle prodati ničesar. Ona je pač čuvala vse to za Mankico, toda, kakor je vse kazalo, to ne bo potrebno.

Po maši, ko so se vrnile iz cerkve, so si razdelile delo. Pozimi so lahko posedle v hiši in prebirale nabožne knjige, poleti pa je bilo potrebno stopiti tudi na njive. Mankica je ostajala doma.

Z veliko skrbjo so jo čuvale kakor dragocen zaklad. Res, da še niso bili odpuščeni njeni grehi, da še ni bila pozabljena prevara, vendar se je že v srcih porodila ljubezen do nje. Rodila se je v srcu tiha zavest, da bo Mankica le dosegla tisto, po čemer so same tako hrepenele, pa niso upale doseči. Res so se pokorile, molile so, se postile, hodile na božja pota, dajale miloščino, vse so storile, kar je potrebno za pravo svetost, samo tiste prave, velike vere ni bilo od nikoder, tiste prijetne zavesti. To so same čutile in v srcu je glodala neprestano bojazen in negotovost. Vse to pa so videle pri Mankici. Mankica bo postala svetnica, o tem zdaj niso več dvomile. Toliko znakov je razodevalo njeno svetost. V očeh se jim je vselej nekaj utrnilo, kadar so jo videle klečati ob klopi, globoko zamaknjeno v molitev. Globoko jih je tudi presunilo, s kakšno lahkoto se je postila. One niso mogle vzdržati en dan, da se ne bi vsaj malo dotaknile hrane. In tisti dan, ki je bil v tednu določen za celodnevni post, jih je vedno plašil. Res niso sedle k mizi, toda posamič so morale ukrasti vsaj drobtino, da se niso zgrudile od lakote in slabosti. Mankica pa ne samo, da je en dan brez hrane z lahkoto prenesla, postila se je večkrat dva dni in že je prešla na tri-dnevni post.

To je zmogel samo ta, kdor je bil svet.

Lahko je tudi klečala po cele ure in na božjih poteh je drsela po kolenih okoli oltarja mnogo dlje kakor one; res se je naposled zgrudila, toda to je bila velika pokora, ki se je one niso upale podvzeti.

Povrhu so slutile, da je Mankica v resnici z vsem odkritosrčno obračunala; ne samo, da se je izpovedala v cerkvi, tudi njim se je izpovedala nešteto krat in morale so verjeti tej njeni izpovedi. Kako pa je bilo z njimi? Ali ni tam v preteklosti ležalo mnogo, česar se niso upale nikdar izpovedati, ker je bilo grdo? Jokale so nad tistim, molile so, pokorile so se, prosile so Boga, naj odpusti; toda v srcu je živel spoznanje, da Bog ne bo odpustil tako dolgo, dokler ne odpusti svet. Svet, ki si se ga dotikal, kateremu si prizadel hudo, tisti svet mora slišati tvojo izpoved. One pa so pokopale globoko v duši vse; in iskale so miru. Prišli so dnevi, ko je bilo v srcu mirno, ko se je zdelo, da bo nekoč pozabljeno. Potem se je pa v tihih jesenskih ali zimskih nočeh prebudilo in planile so iz spanja, kričale in prosile milosti.

Vse to bo odpuščeno, ako postane Mankica svetnica. Ona jim bo nekoč rekla:

„Oduščeno je vse, kar je bilo grdega v življenju.“ In ko jo bodo nejeverno gledale, bo dodala: „Prosila sem preljubega Boga in odpustil je. Jezus se mi je prikazal na križu in rekel: Oduščeno je vse.“

Da, nekoč se bo zgodilo tudi to, nekoč se bo sprostil srce in po sproščenju, po odrešenju hrepene srca.

Ob tej skrbi za Mankičino svetost niso opazile, kako so bleдела njena lica, kako slabotna je postajala iz dneva v dan. Mamica na klopi sicer tudi ni videla, vendar ni imela nikakega vpliva več na svojo vnukinjo.

Ostala je sama in na klopi sedé mrtvo gledala vse to, ne da bi izrekla eno samo besedo graje. Predala se je svojim mislim, ki niso bile vesele, pa tudi žalostne ne. Vse je postalo hladno, hladno kakor njene roke in noge, ki bodo kmalu postale negibne.

* * *

Po dolgih postih je imela vedno čudne prikazni. Pozabila je na vse drugo in samo zrla pred se. Ni si več zakrivala pogleda, zakaj niso jo motile podobe na steni, niti je niso motila okna, skozi katera je prihajal večerni somrak. Ptičji klici zunaj niso bili več ptičji klici in tudi šumenje reke se je spremenilo v mogočno pesem nebeškega zbora, zbora premnogih angelov, ki bi preglušili še tako mogočne orgle v cerkvi in še tako mogočen pevski zbor. Tedaj so oči gorele in se niso premaknile. Roke so bile krčevito sklenjene in v njej samí je bilo nekaj, kakor bi jo hotelo dvigniti, da bi se odtrgala od teh hladnih ilovnatih tal in poletela proti nebu.

Magda je prva opazila njeno zamaknjenost. Poklicala jo je k večerji, ker je minila doba njenega štiridnevnega posta in se je najprej prestrašila in kriknila.

„Kaj se je zgodilo?“ je preplašeno vzkliknila mamica na klopi. Nenadoma se je spustila s klopi in pridrsela k dekletu.

„Mrtva je,“ je prestrašeno in obupno zajokala Magda.

Mamica se je s tresočo se roko dotaknila dekletovega čela; bilo je vroče. Odmaknila je roko in se zazrla v njene oči. Bile so jasne, vesele, obraz se je smehljal.

„Kaj kričiš,“ je tiho rekla Magdi. „Kaj ne vidiš, da ni mrtva? Zaspala je. Prenesi jo na posteljo. Ubile jo boste, to sem že neštetokrat povedala.“ Oddrsala je nazaj na svoj prostor in si nekaj pokimala.

Zdaj se je Magda dotaknila Mankice in se potem zagledala v njene oči. Ne, niso bile mrtve, pa tudi spale niso. Gledale so, gledale so, toda ne tega sveta, ne oken, ne podob na steni, gledale so nekam mimo vsega tega, mimo resničnega sveta.

„Zamaknila se je,“ je obšlo Magdo in svet trepet jo je navdal. Vidi, je še pomislila. Vidi nekaj. Ni se mogla pomiriti. Bilo ji je, da bi zajokala od prevelike radosti. Vsa se je tresla.

Ko sta prihiteli na njen krik Kata in Eva in vprašali, kaj je, ju je zadržala, položila prst na usta in rekla:

„Pst! Ne govorita. Vidi.“

Zagledali sta se v Magdo.

„Zamaknila se je,“ je šepetaje pojasnila Magda. „Zagledala se je.“

„Kam se je zagledala, kaj vidi?“

„Ne vem,“ je odkimala Magda.

Stale so kakor okamenele, brez besede, in strmele v dekle pred seboj. Jed na mizi je čakala, večerilo se je, somrak je ležal v sobi, večerno nebo je zunaj lepo žarelo. Toda vse to ni brigalo nikogar.

Dobre pol ure je trajalo to, dobre pol ure so stale tete za Mankico in čakale; in vsem je leglo nekaj čudnega v srce. Roke so se jim tresle, ne da bi vedele, zakaj: ali od radosti ali od strahu.

Potem se je Mankica nenadoma zganila, lahno vzkliknila, kakor bi jo kdo zbadel, na pol zajokala in že se je zgrudila na tla.

Tete so priskočile in jo brez besede dvignile. Dve sta jo nesli, tretja pa je razgrnila posteljo in položile so jo na blazino. Magda je skočila in prinesla vode. Močile so ji čelo in lice, na ustnice so ji kanile vode ter jo drgnile po sencih, dokler ni globoko zasopla in se zganila, se ozrla po tetah in bolešno in preplašeno vprašala:

„Kje sem?“

„Doma si, dete drago,“ je rekla Kata, in glas se ji je tresel.

„Ne boj se,“ je pristavila Eva, „me smo pri tebi.“

Iztegnila je roko in se dotaknila Magdine. Kata pa ji je položila roko na čelo kakor otroku.

Ovlažile so se oči, ki niso znale jokati, srce, ki je mirno bilo leta in leta, se je vznemirilo.

Na postelji je ležala Mankica, drobna in majhna, prav otroku podobna. Na blede čelo je padal odsev večernega ožarjenega neba. Bila je negibna, samo prsi so se rahlo, rahlo dvigale.

„Pojdi in ji skuhaj čaja,“ je zapovedala Kata Evi.

Eva je odšla, Kata in Magda pa sta ostali pri njej. Ena jo je držala za roko, druga se je dotikala njenega čela. Mislili sta na mnoge stvari, na mnoge nevsakdanje stvari, ki so bile v zvezi z Mankico.

Sklonilo se je nebo nad Janišev dom, kakor se sklone mati nad otroka in ga poljubi. Ozrl se je Bog na njih dom. Če se je pa ozrl, tedaj bo odpustil vse, kar je bilo v življenju slabega, kar je bilo zagrešenega. Odpustil bo ne samo enemu, vsem se bo nasmehnil, vsem bo rekel: „Pridite, pripravljena so nebesa za vse vas.“ Ne bo jih ločil po smrti, vse se bodo radovalе v presvetem rajū.

Velika milost se je razlila nad ta dom, prevelika za te grešne ljudi. Toda Bog, ki je usmiljen in pravičen, ne bo gledal tako strogo. Za eno dobro misel bo odpustil pet grehov in še več. In ena sveta duša bo izprosila milost za štiri grešne, da se jih bo Bog usmilil.

Eva je prinesla čaj. Toda Mankica, ki se je sicer zavedala, ni hotela ničesar. Samo odkimala je.

Mati, ki je že vzela svojo skodelico v roke, je zagodrnjala, ko so se one vznemirjale.

„Saj sem rekla, da jo boste ubile. Tako si boste nakopale na dušo še en greh.“

Hčere pa je zdaj niso poslušale; saj ni mogla razumeti te velike stvari, ki se je dogodila, ni mogla dojeti te velike milosti, ki se je razlila nad to hišo.

* * *

Ko je mamica toliko oslabela, da je bilo vsem, pa tudi njej sami očito, da vendar ne bo prebolela te bolezni, pa naj se vleče še tako dolgo, je vse hčere navdala ena sama bojazen; ne, da bo mati umrla, saj se je bližala devetdesetim, pač pa jih je skrbelo, ker se mati še ni izpovedala tistega težkega greha, ki ga je zagrešila nad Mankičinim otrokom.

Začele so ji prigovarjati.

„Župnika vam pripeljemo v hišo,“ je rekla Magda, in mislila, da bo mati vsaj njo poslušala, če noče Eve in Kate.

Mati pa je molčala.

„Pusti jih,“ je rekla Kata, „naj se pogubijo, če hočejo.“

„Saj dvomim, da bi jim pomagalo, čeprav bi se izpovedali. Toliko let nositi na duši tako težek greh in ga ne obžalovati, kaj je to drugega, kakor norčevati se iz Boga?“ je dodala Eva.

Da, toliko let molčati, ko človek dobro ve, kaj je storil, in ko se zaveda, kakšen greh je bil, ali je to kaj drugega, kakor norčariti se iz božjega usmiljenja in njegove potrpežljivosti? (Konec sledi.)

Družba in narodnost

(Sociološka študija.)

Cene Logar

(Dalje.)

Glavno v vsem dosedanjem izvajanju pa je, da nastali odnosi (katerih motiv in vzmet je v glavnem ekonomski) zahtevajo nujno skupno garancijo. Nastanejo skupni interesi, in kolikor so interesi skupni, toliko ni več mogoče govoriti o dvojnosti, ampak o enojnosti: čim večji in širši so ti interesi, tem večja je enojnost; zato se ta enojnost posebno pokaže, kadar sta obe skupini ogroženi od skupnega sovražnika.

Kot je bilo že zgoraj vidno, pa se ti ekonomski odnosi širijo tam, kjer je največja varnost in največja bližina med dvema skupinama. Varnost in bližina pa je lahko v plemenski sorodnosti; a lahko tudi v drugih faktorjih kot n. pr. v skupni religiji, teritorialni bližini, v skupnem sovražniku, v nasilju itd. Kdaj je eden izmed teh momentov v ospredju, za to so potrebne posebne analize posameznih primerov. Kajti ti momenti niso pravi elementi, ker se v vseh družbenih pojavih kaže, da vplivajo ne samo nižji

Pot med blažene

Miško Kranjec

(Konec.)

Poleg tega so tudi nje same težile stvari, ki so bile v zvezi s tistim nesrečnim otrokom, in dokler mamica jasno in odkrito ne izpove pred Bogom, kaj in kako je bilo, toliko časa ne bodo vedele, koliko so same odgovorne.

Ko pa ni prigovarjanje hčera prav nič zaleglo, je morala poseči vmes Mankica sama. Ako se bo mamica tudi njej uprla, tedaj ne pomore nihče, tedaj se bo mati res pogubila.

Mankica se je sicer dolgo upirala željam svojih tet, naj posreduje pri mamici; naposled se je pa le lotila te zadeve, ki se ji ni zdela primerna. Bala se je mamice. Nekoč jo je ljubila, nekoč je želela vse svoje življenje prebiti v njeni bližini. Toda sedaj se ji je že dolgo izogibala. Vendar ni mogla dopustiti, da bi se mamica res pogubila, ko je bilo jasno vsakomur, kdor je poznal njeno življenje in zlasti tisti dogodek z otrokom, da se bo to zgodilo, ako se ne pokesa in izpove.

Našla je trenutek, ko sta bili, kakor nekoč, sami v sobi. Prisedla je k njej. Mamica je tudi v boleznih ostala na svoji klopi.

Prijela je mamico za roko in se skoraj prestrašila, tako hladna je bila ta roka in kakor mrtva. Govorili nista, saj so že minila dolga leta, odkar se nista več pogovarjali, ker sta se tako odtujili druga drugi.

Naposled pa je le morala izreči:

„Zakaj se nočete izpovedati?“ Mankičine oči so bile pripravljene na jok. Toliko ljubezni je sprejela nekoč od tega bitja, toliko nežnosti, kolikor ji ga ni poklonil ves svet.

Prej je bila podobna grmu na jesenskem pašniku; zdaj, ko je ležala, ni bila več taka. Bila je kakor rjava preorana zemlja, nad katero sije lepo sonce ali pa pišejo vetrovi.

„Ali nimaš ničesar drugega, da bi se pomenili?“ je naposled rekla mamica in oči, ki so še vedno prodirale v človeka, so obvisle na njej. Mankica se je zganila.

„Ne bi rada, da bi se pogubili,“ je rekla. „Zadnjič sem imela prikazen, da se bo ena iz naše hiše pogubila.“

Zdelo se je, da je mamičino desno oko trenilo, da se je čelo za spoznanje nagubalo, da so se ustnice še bolj stisnile.

„Da, videla sem,“ je strastno nadaljevala Mankica. „Prosila sem Jezusa, naj mi pove, kaj bo z nami, ko umremo. Ni povedal, pač pa mi je dal, da sem videla podobo: Samo štiri so šle proti nebeškim vratom. Vprašala sem: Kje je še ena? Ni povedal, pač pa je bil njegov obraz strašno žalosten.“

Mamica je tudi zdaj molčala. Tedaj je Mankica zajokala in objela mamico: „Vi se ne smete pogubiti. Toliko dobrega ste mi storili, toliko dobrega, kakor nihče drugi. Rada sem vas imela, nikogar nisem imela tako rada, niti matere ne.“

Toda mamica je tudi zdaj ostala negibna. Njeno telo je bilo hladno kakor črna gruda na njivi, kakor kamen na cesti.

Ali je ne bo mogla preprositi? In še bridkeje je zajokala, da bi morala omečiti tudi grudo na njivi in kamen na cesti.

Za Mankičino prikazen so v hiši vedele vse in mnogo razmišljale o njej. To o pogubljenju ene izmed njih jih je vznemirjalo. Leglo jim je na duše in težilo kakor mora. Katera bo tista, ki bo zavržena? Strah jih je prevzel. Mankica se je sukala okoli mamice in jo hotela preprositi, naj se izpove. Zakaj v hiši je živela velika vera, da ne bo pogubljen, kdor se iz srca izpove in pokesa. Živela je vera, da ni grehov, ki ne bi mogli biti odpuščeni. Kaj potem, če se mamica izpove? Na koga pade pogubljenje? Mankica, ki je že zdaj sveta, ne bo pogubljena. Nad njo leži božja milost, ki ji že zdaj odpira nebo, da zre vanj. Potem... potem ostanejo samo one tri: Kata, Magda in Eva.

Torej katera?

Mamica je zavlačevala s svojo boleznijo. Ni se hotela ločiti od sveta. Trdovratno je molčala na klopi, malo jedla in se ni z nikomer menila. Mankica je še vedno hodila k njej jokati zaradi prikazni, ki jih je imela včasih o pogubljenju ene izmed njih. Res da Mankica ni vedela, ali je to mamica ali katera od tet; po njenem prepričanju je grozilo pogubljenje samo mamici, zakaj samo o mamici je vedela, da je storila zločin; in vedela je tudi, da se od tistih dob ni izpovedala. Pri vsem tem je bila velika nevarnost, da se mamica nekega jutra več ne zbudi. Njena leta, potem njena bolezen, ki jo prenaša s tolikšno potrpežljivostjo, — vse to kaže, da se bo tako zgodilo.

Toda tudi Mankica je slabela iz dneva v dan. Sama tega niti opazila ni. Preveč se je vdajala pobožnosti, svetemu razmišljanju in prikaznim, ki jih je imela. Te so se ponavljale čedalje bolj pogosto. Pri vsaki molitvi se je zamaknila, ob vsakem postu je omedlela, imela prikazni in nerazumljivo govorila.

Zdaj se je ponavljala spet tista prva podoba, ki jo je imela nekoč v zgodnjem jutru pri molitvi, ko se ji je odprlo nebo.

Takrat so tete pokleknile in globoko sklonjene molile. Ne, njim ni bila dana ta milost, da bi samo enkrat pogledale v sveto nebo.

„Kaj vidiš?“ je šepetala Magda.

„Nebo se je odprlo,“ je tiho in mirno odvrnila Mankica.

„In kaj vidiš v njem?“

„Jezus sedi na zlatem prestolu, visoko, skoraj v oblakih. Poleg njega je njegova mati Marija in sveti Jožef.“

„Koga še?“

„Potem so serafi in kerubi, potem nadangeli in angeli. Za temi so vrste apostolov, papežev, nadškofov in škofov. Za škofi so duhovniki, redovniki in redovnice, svetniki in svetnice, mučenci, spoznavalci, spokorniki in potem blaženi. Za blaženimi pridejo na eno stran nedolžni otroci in otroci, ki so jih matere zavrogle, ko so se rodili; na drugi strani pa so navadni ljudje.“

„Kje je Bog?“ je vprašala Kata.

Mankica se je zagledala.

„Ali ga ne vidiš?“

„Ne vidim ga,“ je odkimala Mankica.

„Poglej natančno,“ je nemirno svetovala Kata. „Če je vse to res, potem mora biti tudi Bog v nebesih. Bog mora biti nad vsemi, še nad Jezusom.“ Mankica je gledala, potem je spet odkimala.

„Ne vidim ga. Boga ni v nebesih.“

Groza je navdajala Kato, oči so se ji razprle. „Še enkrat dobro poglej. Bog vendar mora biti v nebesih, ako je. Zakaj, on je povsod pričujoč, on je kakor svetloba, kakor žarek, kakor misel, kakor dan ali noč, veter in dež.“

„Boga ni tam.“

Strah in skrb sta legla v srca. Mankica tega ni videla in ni razumela. Zanja je bil Bog zdaj lahko na svetu, hodil je po zemlji, zakaj on ni nikdar živel kakor človek in ni nikdar umrl. Bil je povsod, kakor je rekla Kata: bil je kakor sončni žarek, kakor veter, kakor dan in noč. Nikdar se ji ni prikazal, ker se ni mogel prikazati; prikazali so se lahko samo tisti, ki so živeli in umrli.

Tete so sklonjene razmišljale.

Po celotedenskem postu, ki ga je Mankica prestala, je imela dolgo pri-kazen, ko ni ne govorila, ko ni ničesar slišala in je umrl zanjo ves svet. Klečala je pri klopi in se zamaknila. Zanja ni bilo več bele prednje stene, na kateri so visele podobe, zanjo ni bilo ničesar več; vse, kar je stvarno, se je umaknilo. Zanja je bil samo še drugi svet, svet, kjer ni sten in pregraj, kjer ni meja, ne časa in ne konca, kjer ni noči ne jeseni ne zime, kjer rože večno cvetejo in nikdar ne odcvetejo, kjer kori angelov večno prepevajo, kakor večno šumi reka za logom, kjer pojejo svetniki, zbrani v občestvu, slavo Jezusu in Mariji, kjer ni bridkosti, razočaranj in prevar, ne strahu in ne skrbi, kjer je samo eno: brezkončna radost.

Potem je padla. Tete so bile že vajene in so jo prenesle na posteljo.

Toda Mankica ni mogla več vstati. Bila je preslaba, da bi se mogla vsaj toliko opreti, da bi sedela. Ležala je iztegnjena in pokrita s prtom. Roke so počivale ob telesu in se včasih zganile. Ustnice so se odprle, pa so komaj spregovorile.

Tedaj si je zaželela duhovnika, da se izpove.

Šla so leta. Koliko jih je minilo od njene vrnitve? Pet, šest, deset? Ni jih štela. Bilo bi brez pomena. Vedela je samo to, da je zdaj prišel konec vsega. Nikdar se v življenju ni ničesar tako razveselila kakor tega konca. Ni se veselila, ko je bila majhna, iger na cesti v predmestju, ni si tako želela vasi, ko se je z materjo vrnila sem k mamici, in ni si tako želela pobega z doma, ko je mati umrla.

Magda je sedela ob njej na postelji in je rekla: „Poglej, breskev cvete pred hišo.“ Poznala je breskvin cvet, spomnil jo je predmestnih vrtov, toda zdaj se ni okrenila, da bi ga videla. In teta je rekla: „Poglej, metulj leče zunaj.“ Mankica se ni ozrla. Priletele so lastovke in zapele, prileteli so slavci in zapeli, priletele so štorclje na stari dimnik in zaklopotale. Vse to ni moglo zbuditi njenega zanimanja.

Prišel pa je stari dobrodušni, debelušasti župnik. Zvonkljanje ga je spremljajo. Takrat se je Mankica zganila in se razveselila.

Miza je bila pregrnjena, majhen kovinast križec je stal sredi nje in dve sveči sta goreli ob njem. Skozi okno je padal pomladni sončni žarek na ta križ.

Duhovnik je odložil hostijo na mizo in glej, Mankica je videla, kako se je Jezus prikazal in dvignil roko ter blagoslovil dom. Tete so molile. Mamica pa je bila preslabotna, da bi stopila s klopi in tudi pokleknila.

Tete so odšle, mamica pa je ostala na klopi.

Mankica je še enkrat vrgla pogled na vse svoje življenje, priklicala si ga je v spomin, od najzgodnejše mladosti do tega dne. Jokala je nad tem svojim življenjem, toda Jezus, ki je še vedno stal pri mizi, ni bil več strog kakor prej. Nekaj neskončno dobrotljivega je ležalo na njegovem nekoliko izmučenem, pa resnem obrazu.

Ko je duhovnik opravil, se je obrnil k mamici na klopi.

„Tudi za vas sem prinesel Jezusa,“ je dejal. „Slišal sem, da ste bolni. Ali ne bi hoteli? Čakal sem vas, dolga leta sem vas čakal.“ Mankica je molčala, toda prosile so njene oči. In glej, mamica se je rahlo zganila in pokimala.

Razgrnilo se je težko, pretežko življenje.

Zunaj je sijalo pomladno sonce, cvetele so breskve, klopotale so štorclje na starem dimniku, pele so lastovice in sinice na jablanah in nekje za gozdom in travniki je šumela reka.

Koliko let že šumi reka? Nekaj nad devetdeset. Dnevi so polzeli v pozabo, kakor je v reki polzela voda proti jugu. Po vsem se je mamica ozrla, še enkrat je pogledala v svojo mladost, pogledala je v leta zrelosti, dela in trpljenja, ozrla se je po vsem zlem in po vsem dobrem.

Bilo je mnogo vsega.

Potem so vstopile Kata, Magda in Eva, pokleknile in molile s sklo-njenimi glavami.

Mamica se je izpovedala, dva dni kasneje pa je bila mrtva. Zjutraj ni več potrebovala zajtrka, pač pa je ležala negibna, kakor je bila že prej, samo hladnejša je še postajala; bila je podobna brazdi na polju, na katero je sinilo jutranje pomladno sonce. Oporoke ni napravila, za nikogar se ni pobrigala in nihče ni vedel, kdaj je umrla. Zjutraj pač ni več dihala.

Nihče ni jokal po njej, razen Mankice, ki si ni mogla kaj, da ne bi iztisnila nekaj solz, čeprav je vedela, da ne bi smela jokati, zakaj mamica je ta trenutek že v raju; o tem je bila trdno prepričana. Njej pa še ni bila dana ta milost.

Dokler je mamica ležala na postelji —, zdaj so jo hčere vendar le prenesle na posteljo —, niso imele Magda, Kata in Eva časa, da bi se pomenile o njej. Ko so jo pa odnesli in jo zagrebli, ko je v sobi ostal samo rahel, komaj zaznaven duh po mrtvi, ni bilo mogoče, da ne bi tudi o njej spregovorile.

Magda, ki je postala že popolnoma popustljiva, je rekla: „Zdaj so že, mislim, v nebesih.“ Morala je tudi sama odpuščati, če je hotela, da bo njej odpuščeno; morala je biti prizanesljiva, če je hotela, da bo tudi njej prizanešeno.

„Da bi bili v nebesih, dvomim,“ je oporekla Eva. „Toliko let živeti in ne hoditi k izpovedi, potem pa priti v nebesa. Ne, to vendar ne gre. Tako bi lahko vsakdo delal. Dva dni pred smrtjo, kajpa, ako te ne doleti nesreča, se izpoveš in si že izveličan. Vse življenje pa zanemarjaš verske dolžnosti in delaš celo težke grehe!“

„Ako je Bog pravičen sodnik,“ je rekla Kata ostro, „tedaj mora ločiti med tem, ki dolga leta dela pokoro, in med onim, ki se tako rekoč posmehuje njegovemu usmiljenju in mu še na misel ne pride, da bi delal pokoro. Mati je pa niso delali. Ubili so otroka, pa niso šli k spovedi, niso se kesali. Storili so še mnogo drugega in ničesar se do pred včeraj niso pokesali.“

„Mamica so se kesali vsega,“ je rekla Mankica. „Že dolgo so se kesali vsega.“

„Ničesar se niso kesali,“ je odvrnila teta Kata. „In tudi ni dovolj, če se kdo v tihem kesa, pa noče priznati dejanja, ki ga je storil. Najprej se je treba pokesati, potem izpovedati se in nato opraviti dolgo in težko pokoro, kakor je pač dejanje, ki ga je kdo zagrešil.“

Počasi so obmolknile, toda zvečer je Magda rekla Mankici:

„Ako ti bo dano, da boš videla v nebo, poglej, če so mati tam.“

Ponoči se je Mankica zamaknila v dolgo molitev in odprlo se je spet sveto nebo. Dano ji je bilo pogledati v nebeški raj. Prikazal se ji je Jezus in povprašala ga je, če so mamica izveličani. Lepa moška glava, obdana s plavimi dolgimi lasmi in z mehko plavo brado, podobna podobi na steni je prikimala in radost se je zrcalila na tem obrazu.

Videla je tudi, da še leži pogubljenje nad hišo: bilo ji je razodeto, da bo ena vendarle pogubljena.

Katera je tista? Tega ni videla.

Razodela je prikazen teti Magdi in Magdi so se orosile oči. Mati se je le izveličala. Bog je neskončno usmiljen in tudi njej bo usmiljen. Ali ni imela mati pretežkih grehov? Ali ni zavlačevala z izpovedjo in pokoro? In vendar je dosegla usmiljenje.

Nad hišo pa je znova legla težka mora. Razočaranje se je polastilo src. Ne nad materjo, ki je vse življenje zavlačevala in se skoraj norčarila iz božjega usmiljenja, temveč nad njimi leži usoda, nad njimi leži pogubljenje.

Nad katero? Nad Kato, nad Magdo ali nad Evo?

Mankica je bila izvzeta.

Ali naj prekličejo vse, kar so počele do danes, ali naj priznajo, da je bilo vse zgrešeno in da leži nad njihovim življenjem ena sama velika laž, ki se je spočela nekoč zdavnaj, samo zato, da bi zakrila preveliko stvar? Ali ne bi bilo lepše, če človek gleda od danes nazaj — takoj takrat priznati vse in zdaj imeti mir? Koliko let je bilo posvečenih pokori, molitvi, postu in romanjem? In ali ni nad vsem ležala prevelika želja po odpuščenju, po sproščenju? Ali bo Bog tako ostro sodil zaradi že davno minulih let, o katerih ni bil podan račun, kakor je potrebno? Ali bo tako ostro sodil zaradi majhne laži, ki so jo izrekla usta, ko je srce priznalo vse? Saj so priznale vse, pred seboj niso ničesar tajile. In vendar je ležala nad vsem laž.

Zdaj ni matere, da bi na klopi sede prisluškovala v tihih nočeh vzklikom in krikom, nemirnim srcem, ki se kadar koli zgrozijo. Pač pa jih sliši Mankica. In Mankica moli za mir te hiše, ki je bila tako preplašena. Če obrazi niso čez dan razodevali te preplašenosti, jo je izdajala noč. Ali se ne bo nad to hišo razlila milost usmiljenja in odpuščanja? Ali ni mamica nad devetdeset let nosila v sebi trpljenje, razočaranje, grehe in tudi dobroto, in je vendar naposled tako mirno in lepo umrla? Ali ne bo dodeljeno tudi njim vse to? In ako ne bo, zakaj ne? Zakaj se ji še vedno prikazuje pogubljenje v tej hiši? In zakaj so tete tako nemirne, kadar pove to? Ali ne sumijo druga druge: Ti si tista! Toda v srcu živi prevelika bojazen, da je nemara ona sama.

Dnevi so postajali čedalje bolj mučni; samo Magda se je trgala iz vsega tega. Na njen obraz je legalo nekaj tistega, kar je vedno imela na sebi mamica; in njena roka je bila kakor mamičina, pripravljena, da bi pobožala čelo.

Molile so mnogo več kakor prej. Kakor bi hotele posnemati Mankico, se niso mogle odtrgati od hladnih ilovnatih tal. Potem so se postile tako strogo, da so se naposled druga za drugo onemogle zrušile. Včasih so šle vsak dan k obhajilu. Potem se je Evi nenadoma zazdelo, da nekaj ni prav, in je preplašila Kato. Da ne sme k obhajilu. Da se mora spet izpovedati.

Videz je bil, da bi se rade dotaknile tistega, kar je grizlo v prsih. Pa se niso mogle odločiti. Polaščal se jih je nov obup. Iz oči jim je gledal ta obup in Mankico je nekoč za trenutek obšlo, da se je preplašila njihove navzočnosti.

Toda njene prikazni so se ponavljale: zdaj je videla nebo in nedolžne zavržene otroke v njem, potem je spet videla pogubljenje ene izmed njih. In te njene prikazni so jih čedalje mučnejše bičale. Nekoč so spraševale po njenih prikaznih; zdaj so se jih bale. In ko jim je prigovarjala, naj se izpovejo in pokesajo, so se preplašene umikale.

Noči so postajale zmeraj bolj polne brezupnosti, toda tudi dnevi niso bili boljši. Delo ni moglo pregnati strahu, še manj ga je pregnala molitev, še manj maša in obhajilo. Zapirale so se v hišo, padale na kolena in molile, molile do onemoglosti, dokler ni začela Kata kričati in si puliti las.

Toda Mankica je bila tedaj že toliko slaba, da ni mogla več govoriti. Zakaj že teden dni se je postila. Hrane ni niti potrebovala več. Ležala je na postelji in zrla nekam daleč; ustnice so šepetale molitve. Žarki belega pomladnega sonca so v pramenih padali skozi okna. Čebele so brenčale pred oknom in reka je šumela.

Dva tedna ni vzela ničesar k sebi; samo dvakrat jo je prišel župnik obhajati in jo je blagoslovil. Govorila ni več mnogo, samo ustnice so še vedno šepetale, kakor bi klicale usmiljenje in odpuščanje nad to hišo.

Potem se je poslednjič nasmehnila.

Magda je planila v spanju pokonci in prebudila Kato in Evo. „Zaropotalo je,“ je rekla; „ne, tako tiho je potrkalo.“

Mankica je sedela in se opirala na slabotne roke. Zrla je vdano pred se in se skušala nasmehnuti. In res se je, toda kako grenko!

„Kaj ti je slabo?“

Pokimala je. „Umrta bom,“ je dahnila.

Potem je čez čas dejala: „Še vedno se mi prikazuje, da bo ena pogubljena. Molite, prosite zanjo.“

Molile, prosile so in delale pokoro. Koliko let? Dvajset let molitev, dvajset let pokore, samozatajevanja, borbe, muk, želje po odpuščanju, dvajset let strastne želje po pozabljenju vsega, kar je bilo grdega. Ali ni bilo vse to dovolj? Ali je bilo vse brez pomena? Potem je bilo teh dvajset let odveč.

Kaj hoče Bog še od njih?

Ko je Mankica ležala mrtva in je ob njenem vzglavju gorela sveča, je Magda dejala sestrama: „Ali ne vidita?“ Pokazala je njeno glavo.

Kata in Eva sta se zagledali v njeno glavo; sveča je gorela tam, sicer pa nista videli ničesar. Droben obraz, uvel in bled kakor vosek, je izražal pokoj in srečo.

Tedaj je Magda tiho rekla: „Blesk ima okoli glave, kakor svetniki.“ In Magdin obraz je žarel od prevelikega zadovoljstva. Sestri sta spet zrlj tja, vendar nista mogli ničesar ugledati. Odkimali sta.

„Vedela sem, da bo postala svetnica,“ je rekla Magda in se razjokala od prevelike sreče.

V Kato pa se je začelo zajedavati in prav tako v Evo.

Pogreb je minil in hiša je ostala čudno prazna. Nekaj grozi podobnega se je naselilo vanjo.

Molitev je ostala, vendar se je nekoliko spremenilo: kakor je nekoč molila Mankica, je zdaj molila Magda. V Evo in Kato pa se je nekaj zagrizlo in včasih se je zdelo, da sovražita Magdo, ker moli. Toda potem sta se zopet zagnali v molitev in pokoro.

Tisto poletje so še romale po božjih potih. Magda je drsala po kolenih okoli oltarja in tudi Kata in Eva sta jo posnemali. Nekaj pa le ni bilo v redu. To je Magda sama videla.

V tihih nočeh, ki so postajale daljše in hladnejše, se ji je začela prikazovati Mankica. Prihajala je vsako noč in posedala na robu postelje ter se pomenkovala z njo.

In spet je razodela tisto o pogubljenju in jo prosila, naj pove tudi Kati in Evi.

Magda je povedala.

Ko je zima prebudila močan veter, ki je odkrival slemena po kmečkih slamnatih strehah, so ljudje rekli:

„Nekdo se je obesil.“

Veter je potoval po vsem svetu in povsod so ljudje tako govorili.

Ko so se štorclje spomladi vrnile na stari Janišev dimnik, so se nemara začudile, da je bilo tako malo ljudi pri hiši. Zakaj po vrtu se je večno sprehajala samo Eva: od plota do plota, se prijela za kolje, potem spet izpustila in stekla; na drugi strani je kukala skozi plot v svet in se ozirala, da je ječarji ne bi ujeli.

Kadar se je Magda prikazala, je kričala nad njo in jo psovala, ker je ni poznala in jo je imela za svojega ječarja.

Magda pa se je sklonila nad življenjem in ga priznala. Vzela je k sebi neko revno sorodniško dekle, da ji je pomagala pri delu; in tej je namepravala vse predati.

Eno si je pa ohranila iz tistih dni; vsak dan je hodila na Mankičin grob in verovala, da se bo nekega dne zgodil čudež. Včasih se je sicer ozrla v kot, na neblagoslovljeni prostor na pokopališču, in je sklonila glavo.

Potem je spet mislila na Mankico. Bila je že pri župniku in mu je povedala vse, kar je vedela. Ni mu zatajila tudi tega, da veruje, da se bo na Mankičinem grobu zgodil čudež.

Župnik ni imel nič proti temu in je tudi povedal, da cerkev prišteje k blaženim vsakogar, na čigar grobu se gode čudeži. Če Bog hoče, da postane Mankica svetnica, tedaj bo dopustil, da se bodo dogajali čudeži. Toda Magda ga je prepričevala, da si je Mankica zaslužila blaženstvo že s svojim pobožnim, spokornim življenjem; kadar se bo zgodil čudež, pa bo morala biti priznana za svetnico.

Duhovni gospod je prikimal in rekel, da bi res moralo tako biti, vendar ni ničesar ukrenil, da bi tako tudi bilo.

Kljub temu ni Magda izgubila vere v to, da bo Mankica nekoč prišteta med blažene, da bo nekoč povišana celo med svetnice. Hodila bo toliko časa na njen grob, da se bo zgodil čudež. Ali ni bila dovolj pobožna, ali ni dovolj pretrpela? Ali ni imela celo prikazni?

Izprosila bo čudež po Mankici in nebo, ki je pravično, ga bo poslalo; poslalo ga bo v tej ali oni obliki in razodelo svetu Mankičino svetost. Ali pa Bog hoče, da ostane nepoznana svetnica in bo pošiljal skrivne čudeže preko njenega groba?

Ali pa bodo samo prelepe rdeče vrtnice, ki jih je Magda zasadila na Mankičinem grobu, oznanjale svetu mir posmrtnosti, ko bodo spomladi vzcvetele?

Nemara pa je tudi cvet take rože čudež, le da ga nihče ne vidi. Ali pa je res, kar že dolgo živi v Magdinem srcu, pa se ne more še razrasti? Da morejo samo visoki ljudje med blažene, nizkim pa je odmerjeno samo trpljenje.

Morda je res tako.

Družba in narodnost

(Sociološka študija.)

Cene Logar

(Konec.)

Način in možnosti prirejenosti in podrejenosti družbenih oblik ter centrov variirata vzporedno z večjo ali manjšo skupnostjo družbenih vrednot. Z večjo in manjšo skupnostjo vrednot pa variira večja ali manjša varnost skupine pred skupino. Družbena oblika mora biti vedno taka, da bo v njej vitalno izrabljanje nemogoče, torej homogena.

V dosedanjih izvajanjih sta bila razvidna bistvo in geneza višjih družbenih oblik. Vzmet te geneze je v osnovi razvoj ekonomskih odnosov. Drugače geneza teh oblik ne bi imela nobenega smisla. Ni pa rečeno, da je v tem razvoju samo ta element. Narobe; tu gre vedno in nujno tudi za eminentno duhovne družbene vrednote. Duhovne družbene vrednote pa nujno suponirajo ekonomske vrednote in njih razvoj. Niso sicer z njimi identične, toda po svojem obstanku in smislu nujno po njih